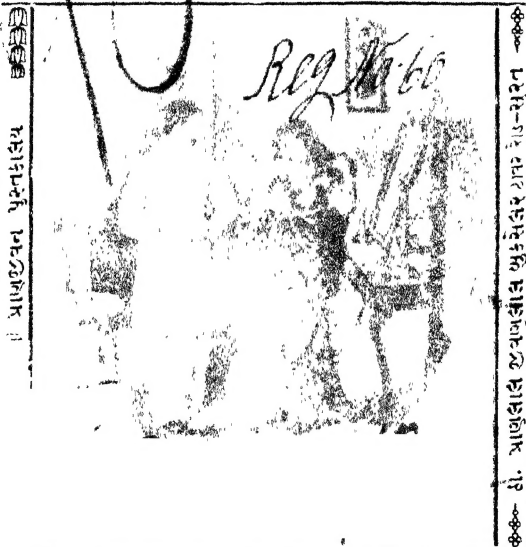

સચિત્ર કુપી પોલીસની રોમાંચ ખડા કરનારી વાર્તા. સચિત્ર

લાલનો એક્કો

વીર કહ્યું હુટાડ.

લાલ વારાંગના વિલાસીકાને ત્યાં. (વધુ માટે પૃષ્ઠ ૫૭ વાંચો.)

મૂલ્ય માત્ર આઠ આના.

પ્રકાશક:- "પુષ્પ"

ચોકટનો એકો.

(તેર પાનાની કેટ.)

શ્રી “પ્રાણીવન પુસ્તકાલય.” દાવર દોડ, તાર જોડીઝ સામે-સુરત.

(સચિત્ર) ફેકન નવ આનાની રીડીટ યીડો. (ડિટેક્ટીવ નવલકથા.)

પ્રયોજક “પુષ્પ.” કીમત. માત્ર આઠ આના.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૩૮૬ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ તાલનો એડડો

વિષય ૬ - ૩

શ્રી સરસ્વત્યે નમઃ !

ૐ લાલનો એકો ૐ

—એક—

“ વીર લૂટારૂ. ”

(એક વીરસથી ભરપૂર અદ્ભુત ડિટેક્ટીવ નવલકથા.)

પ્રયોજક:—“ પુષ્પ. ”

(આ પુસ્તકના તમામ હક હવેથી “શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય”ના ભાગમાં આવેલા હોવાથી કોઈ પણ માણસે એ પુસ્તકાલયના માલિકની પરવાનગી સિવાય એમાંથી ઉતારો કરવો નહીં. આ પુસ્તકના સર્વ હક પ્રકાશકને સ્વાધીન છે.)

—પ્રકાશક—

ડા. પ્રાણલાલ જીવજીદાસ બુકસેલર અને પબ્લીશર,
“શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય” નારગોદિસ સ્ટામ્પે - સુરત.

શ્રી અનાવિલબંધુ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં ગ્રાવીંગ્સ ડાહ્યાભાઈ નાયકે
છાપ્યું. અમરાનપુરી બ્રામળ બાજવાળી પોળ-સુરત.

આવૃત્તિ બીજી.

ઇ. સ. ૧૯૨૫.

પ્રત. ૨૦૦૦.

મુદ્રણ રૂ. ૦-૧૨-૦

— અનુક્રમણિકા. —

૧૨૩૮૬

સંખ્યા.	નામ.
પ્રકરણ ૧ હું....	.... “મહાંતની મુદ્રિકા !”
” ૨ જી....	.... “નાથ નહી પણ નરપિશાચ !”
” ૩ જી....	.... “ગુણવન્તની ગુણવન્તી !”
” ૪ થું....	.... “લાલનો એકકો. !”
” ૫ મું....	.... “લોદી મહદગાર. ”
” ૬ ઠું....	.... “રેશમી રૂમાલ !”
” ૭ મું....	.... “અપ્પસોસ !”
” ૮ મું....	.... “મુદ્રિકાનો માલીક. ”
” ૯ મું....	.... “વેશ્યા કે વહાલી ?”
” ૧૦ મું....	.... “ઈશ્વરી સોટી !”
” ૧૧ મું....	.... “વારચોષિતા કે વિશુદ્ધ ચરિતા ?”
” ૧૨ મું....	.... “શ્રી-વેશ સાર્થક !”
” ૧૩ મું....	.... “ગિરફતાર. ”
” ૧૪ મું....	.... “મુંઢરીનું શ્રી-ચરિત્ર. ”
” ૧૫ મું....	.... “છેલ્લો દાવ. ”
” ૧૬ મું....	.... “ન્યાય-ફાંસી. ”
” ૧૭ મું....	.... “વીર લૂટારૂ. ”

સ્પષ્ટીકરણ-ઉપસંહાર.

૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦

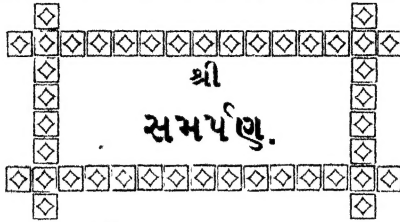
છ માસ જેવી ટુંક મુદતમાં ઇશ્વરકૃપાએ આ પુસ્તકની દ્વિતિયાવૃત્તી થાય છે. એજ એની લોકપ્રિયતાનું દર્શણ !

પ્રત્યેક પુસ્તક લખવામાં પ્રત્યેક લેખકનો કંઈ ને કંઈ પણ ઉદ્દેશ હોવોજ જોઈએ, અને હોય છે. તદ્ અનુસાર આ વાર્તા ડિટેક્ટીવ હોવા છતાં, અને એવી વાર્તાઓમાં છળ, બળ, કળ સાથે બેદ બય કરતાજ પ્રાધાન્ય ભોગવતાં હોવા છતાં, એમાં એક મહાન ઉદ્દેશ ઉપરાંત અપાર સદ્ગુણો સંમિશ્ર થઈ સચવાયલાં છે. “ લાલનો એકકો. ” એક લૂટારૂ હોવા છતાં તેની અપૂર્વ વીરતાનો ગુણ, અર્થાત્ વીર રસ પ્રધાનપણે હોઈ, તે ઉપરજ વાર્તાનો પ્રવાહ અંતિમ પૃષ્ઠ લગી ગુંથાયલો છે. તદુપરાંત ડિટેક્ટીવ દ્રવેનું બુદ્ધિ-કૌશલ્ય, અને વેશ-પરિધાનની ખૂબી, ગૌરીની સહનશિલતા. સુંદરીનું સ્ત્રી-ચરિત્ર, મુદ્રિકાનો દિવ્ય-પ્રેમ, તથા મહાંત અને ભીમાની સ્વામીભક્તિ સાથે વફાદારી સ્પષ્ટ તરી આવે છે. વીરનું ભૂષણ શું ? “ સમશેર અને ક્ષમા. ” તેમજ વચનપાત્રકતા એ ત્રણ મહાન સદ્-ગુણો પણ આમાં સમાયલા છે. એક બળવાન બ્રહ્માદર બ્રહ્માવટીયાને મૃત્યુ-દંડની સગ્મ દઈ, તેની ઇશ્વરઅર્પિત અમોઘ શક્તિને નિરર્થક જવા દેવી, એ કરતાં એવા વીર હુટારૂઓને સમગ્નવી, સુધારી, તેમની એ શક્તિનો સદુપયોગ કરવામાં આવે ! તો અત્યુત્તમ ! એમ કર્તા માને છે.

પ્રભો ! એવાં આદર્શ અને અનુકરણીય ઉદ્દેશો ! અને ઇચ્છાઓ પાર પાડો ! અને સદાય સન્મતિ અર્પી સન્માર્ગે પ્રેરો ! એજ એક માત્ર અભ્યર્થના ! ઇત્યલભ !

સુરત.	}	ભવદીપ	}	સંવત્ ૧૯૮૧.
વાડીફળીઆ				
પગથીઆશેરી.	}	સાહિત્ય—સેવક “ પુબ્. ”	}	ગોકુલાબાઈમી.
				આવણ.

ગમનલાલ હીરાલાલ બદામી.

જ્ઞાતિભૂષણ શ્રીયુત,

ઠક્કર ગોપાળજી ઓધવજી લાલજીભાઈ.

આપ જ્ઞાતિની ઉન્નતિમાં રસ લ્યો છો, તેમજ જ્ઞાતિ માટેની દરેક પ્રવૃત્તિઓમાં તન, મન અને ધનની મદદ આપવાને હરહમેશ તત્પર રહો છો. કેળવણી પ્રત્યે ખાસ લાગણી ધરાવો છો. તેમજ આપને આંગણે આવેલ કોઈ પણ વ્યક્તિ નિરાશ થઈ પાછી જતી નથી. એવા ઉત્તમ ગુણોથી આકર્ષાઈ આ લઘુ પુસ્તક આપના કરકમળમાં સવિનય સમર્પણ કરું છું.

સમર્પનાર:—

આપનો સદાનો આભારી,

ઠક્કર પ્રાણુલાલ જીવણુદાસ.

બુકસેલર ભાવનગરવાળા.

લાલનો એકો

—એક—

“વીર-લૂટાર.”

પ્રકરણ:—૧ લું.

“મહંતની મુદ્રિકા.”

જો આખ છે તો સર્વ છે ! આંખો ગઈ તો સહુ ગયું,
આંખો વિનાના અંધનું આખું જીવન નિષ્ફળ થયું.

“કો ?” એક નિર્જન જંગલમાં આવેલી ઝુંપ-
ડીના અંદરના ભાગમાંથી પ્રશ્ન પૂછાયો.

“કોઈ નહિ ! એ તો હું !” જવાબ મળ્યો.

“હું તે કોણ ?” શબ્દ અપરિચિત લાગતાં
અંદરથી પુનઃ સ્પષ્ટ પત્યુત્તર મંચાયો.

કારણ ? આ વખતે સમય રાત્રિના આરતો હતો, સ્થાન જંગલ હતું, શબ્દ અપરિચિત અને લૂટારૂઓની બહુ બ્હીક હતી.

“ ગુણવંત ! ” બહાર ઉભેલા માણસે થંડીથી ધૂનતા મંદ સ્વરે પોતાનું નામ ઉચ્ચાર્યું.

થોડીજ વારમાં ઝુપડીનું દાર ખૂલ્યું. દાર ઠોકનાર વ્યક્તિ ઝુપડીમાં દાખલ થઈ. આવનારે ડિટેક્ટીવને શોભે એવો પોશાક પહેર્યો હતો. તેના કમરપટામાં પિસ્તોલ હતી. ઠંડીથી બચવા તેણે તે ઉપર લાંબો ઓવરકોટ ઝોલી લીધો હતો.

જાણે ઝુપડીમાં એક નહતું સરખું સુવ્યવસ્થિત ગૃહજ રચાયલું હતું ! પાસે એક દીવી ઉપર દીપકનું કોડીયું મંદ મંદ પ્રકાશ નાખી રહ્યું હતું. પાસેના ખંડમાં ઝીણું ફાનસ બળી રહ્યું હતું. દાર આગળજ એક પલંગ હતો. જેમાં એક વયોવૃદ્ધ ફફીર-મહંત ઓશીકાને અટલી બેઠેલો હતો. તેને થોડે છેડે એક આરથી તેર વર્ષની બાળા તે વયોવૃદ્ધ પુરૂષને શ્રીમદ્ ભાગવત વાંચી, તેનું શ્રવણ કરાવી રહી હતી. એટલામાં મહંતે દાર ખોલ્યું, અને તે આર વર્ષની લગ્નશિલ બાળા પાસેના ખંડમાં ચાલી ગઈ.

આવનારે એક વાર ચોતરફ ઝુપડામાં નજર નાંખી લીધી. અબજાની પેટે તે પ્રત્યેક ચીજ પ્રતિ ધારી ધારીને જોવા લાગ્યો. પરંતુ તેને ખબર ન હતી કે ત્હેની આ હીલચાલ પાસેના ખંડમાં છૂપાયેલી પેલી બાળા જોઈ રહી હતી. ગુણવંતનું મુખ-દર્શન કરવા તેને મનોભાવ હતો.

“ આવ ગુણવંત ! ” અંધ મહંતે બેઠાં બેઠાંજ મોઢેથી આવનારને આવકાર આપતાં કહ્યું, “ હું ધારું છું કે તું કંઈક જોશો આવ્યો ખરો ! નહિ વાર ? ”

“હા ! કારણ મોડી રાત્રે ઠંડી વિશેષ પડે છે.”

વૃદ્ધને ગુણવંતના હંમેશના અને આજના સાદમાં ઘણો ફેર લાગ્યો. પોતાની ખાત્રી કરવા તે બોલ્યો, “ગુણવંત ! ત્યારે ઘાંટો આજ આમ બદલાઈ કેમ ગયો ?”

આવનાર ! વૃદ્ધ મહંતના આ અણુધાર્યાં પ્રશ્ને કરી એકાએક ચોક્યો, છતાં હિમ્મતપૂર્વક બોલ્યો, “આપને એમ લાગે એ બનવા નોગ છે, કારણ કાલ સાંજે બોજનમાં મ્હારા એક મશ્કરા મિત્રે મ્હને વિનાદ દાખલ કંઈક ખવડાવી દીધું છે. અને તેથીજ સાદ જરા ભારી થઈ ગયો છે.”

“વાર ! મ્હારો પત્ર ત્હને ક્યારે મળ્યો ?”

“આજે સાંજે !”

“ગુણવંત ! મ્હેં ત્હને આજે આવી મોડી રાત્રે શા માટે બોલાવ્યો ? તે તો તું જાણે છે. છતાં મ્હારે ત્હને જણાવવું જોઈએ કે આજ કેટલાક દિન થયા લાલના એકકાના માણસો કોઈ કારણસર ગુપ્ત તપાસ કરવા અત્રે ફરી રહ્યા છે. આંખો વિનાનો હું અંધ હવે આ અવશેષ રત્નને એ લુટારૂઓના હાંથમાંથી સંરક્ષવા અશકત છું. તેમજ એના ભાગ્યમાં ગાંધર્વ-લગ્ન નિર્માણ થયાં હોવાથી, દિવસે અને ધામધૂમથી એ પરણી શકે એમ નથી. માટે શુભસ્ય શીઘ્રમ્ ! હવે નાહકનો સમય ગુમાવવામાં કશોજ સાર નથી. હા ! જો હું દેખતો હોત ! તો વળી સાર ! પરંતુ તેમ નથી ! આ જો આંખો તો મ્હેં વફાદારી જળવવા વેચી છે.”

અનાથ બાળા આજ હું...સોંપુ ત્યારે હાથ,

નિરાધાર એના હવે...રહ્યો એક તું નાથ.

સ્નેહે સંપી પ્રેમથી...નિભાવજો સંસાર,

લ્હાવાં સ્વર્ગિય લૂટતાં...તરી જળો ભવપાર.

ગૌરી! બેટા! આમ આવ!" વૃદ્ધે હાંક મારી. અનાથ આજ્ઞા-
ધીન આજ્ઞા ગૌરી ધ્રુવંટ તાણી પોતાના ધર્મ--પિતા પાસે આવી ઉભી.
ગુણવંતના હાથમાં તેનો હાથ મૂકતાં મહંત વદ્યા, "ગુણવંત! આજ
બાર બાર વર્ષો થયાં મહારાં પેટની પુત્રી ગણી મ્હેં એને ઉછેરી
છે. તેમજ એણે પણ મ્હને પોતાના સગા તાત માની પ્રત્યેક આજ્ઞા
અને પડતા બોલ ઉઠાવ્યા છે, પુત્રીધર્મ યથેચ્છ બજાવ્યો છે. આજ
એ અણુમૂલાં રતનને, માતા પિતાકીનવત્સને હું ત્હારા હાથમાં સોંપી
મ્હારે માથેથી એક મ્હોટો ભાર ઝોછો કરું છું. નિર્માળ હૃદયથી
આહી એને જીવનભર સુખી કરજે."

"તે માટે આપ બેદિકર રહો! એને સુખી કરવા હું મ્હારાથી
બનતું બધુંચ અવશ્ય કરીશ.

દેવી વીણા! મ્હારે ગૃહે એ સૂર મીઠાં આપશે,

નિજ સદગુણસંસાર એ મમ સ્વર્ગ સમ શોભાવશે.

મરતાં લગી ગુણવંતને હૃદયે અને જીવે વસે,

ગુણવંતની ગૌરી થશે, ગુણવંત ગૌરીનો થશે.

મહંત! વધારામાં

દેવી બની ગૃહ--આંગણાં મહારાં પરમ દીપાવશે;

ગૃહ--રાજ્યની રાણી બની સંસાર મમ શોભાવશે.

કૂ--પંથ જતાં કાન્તને તમ કન્યકા અટકાવશે,

સુધારશે, આનંદ--સાગર મ્હાલશે, ઉદ્ધારશે.

માટેજ કહું છું કે એક સદગુણી સતી--રતન થાન સંસાર અને
જીવેતાની કૃપા શોભાવે, એવાં આશિર્વાચન આપો."

“કલ્યાણમસ્તુ ! ગૌરી ! બેટા ! બિન્ન વહેતાં પ્રેમના પ્રવાહો મુક્ત રીતે એકાકાર થતાં મહેં ઘણી વાર જોયાં હતાં. આજ એને સંલગ્ન કરી હું હર્ષિત થાઉં છું. ત્હારી તેમજ ગુણવંતની-અનેની સમતિથીજ હું આજે મ્હારા કલ્યાણી મૂકત થાઉં છું.” કહી વૈષ્ણ અનેનો હસ્તમિલાપ કરી દીધો.

નત્ર, દયાળુ, નેક થઈ કરજો રૂડાં કામ,

યશ અંકિત ઇતિહાસમાં અમર કરાવો નામ.

બેટા ! તું રડે છે ? રડ ! આંસુડા સારે તો હર્ષના સાર ! કારણ ?

પુત્રી પરાયું ધન ! નકી પરણી પતિ-ગૃહ જાય છે,

હોયે સુતા સત્રાટની પણ સાસરે શોભાય તે.

પહેલે પગથીએ નવ વધૂ જ્યાં સાસરામાં જાય છે,

માઆપને પુત્રી નયનથી આંસુડાં ઉભરાય છે.

પગલાં બરે છે, મંદ ધીમી ધરતી ખણ્ણતી જાય છે,

ઉંચુ જુએ ના ! ધુંધટે મુખ-અંદ્ર સંતાડાય છે.

બેટા ! સરજનહારના એ સ્વાભાવિક નિયમો સર્વને માટે સમાન છે. મ્હને તો નથી પેટનો પુત્ર ! કે નથી પુત્રી ! જેમાં ગણું તેમાં એક તુંજ ! મ્હારા માલીક ! અન્નદાતાની અનાથ બાળકી !

તું પુત્રી-ધન છે પારકું જે નકકી ન્યાડું થાય છે,

માતા પિતાથી ક્યાં સુધી ફેરો સાયવ્યું સચવાય એ.

જે પુત્ર-જન્મે જગતમાં હર્ષિત થવાની રીત છે,

કારણ ? કળાશે પુત્રી એ તો પારકાની ચીજ છે.

ન રડ ! બેટા ન રડ ! મહિયર મૂકી સાસરે સિધાવતી સર્વ બાળાઓને પ્રથમ તો ત્હારી માફકજ રોવું આવે, પરન્તુ થોડક

દિવસ પછી એ અધર ન લાગે. હા... આજ ત્હારા માત પિતા હોત...તો ત્હને શી ધામધુમથી વિદાય કરત! પરન્તુ નહિ! પ્રત્યેકના ભાગ્યમાં હમેશને માટે સુખનોજ સર્વોદય જોવાનું ક્યાંથી હોય! સુખ અને દુઃખ હર્ષ અને શોક, ચઢતી અને પડતી તેમજ તડકા અને છાંયા મનુષ્ય-જીવનમાં પળે પળે પલટયાંજ કરે છે.

સ્થિતિ કોઇની એક સરખી ન રે'તી,
ન જીવન-સરિતા દિશે એક વહેતી,
હસે હાલ તે ક્ષણ પછીથી રહે છે,
ઉમંગે ચઢે જો પલકમાં પડે છે.

માટે આ મંગળ પ્રસંગે આંસુ ન શોભે!" વૃદ્ધની આંખોમાં આંટલું વહતાં વાતસલ્યે કરી ઝળહળીયાં ભરાઇ આવ્યાં.

"પિતાજી! હું મ્હારે માટે નહિ! પરન્તુ આપને માટે રહુ છું. મ્હારાં ગયા પછી આપની સેવા- ચાકરી કોણ કરશે? મ્હારા અંધ-આપૂની સંભાળ કોણ લેશે?

ફળ-મૂળ આપૂ આપને, આણી દેશે કોણ?
તરસ્યાં આતાં કંઠને...પાણી દેશે કોણ?
પિતા કહી મ્હારા વિના...પુકાર કરશે કોણ?
ઘરડે ધડપણ ચાકરી-સેવા કરશે કોણ?

ત્હને તો એજ બહુ લાગે છે. એ'નીજ ચિન્તા થયા કરે છે." નવ-ધંધુ ગૌરીની ઝળહળી વાચા ખુલી.

"એ ચિન્તાનો ભાર મ્હારે માથે! આપના પિતાની સેવાને અર્થે હું આજેજ એક માણસ નિયુક્ત કરીશ." ગુણવંત બોલ્યો.

"હમ્મર દંપતિ-ચુગલને દીર્ઘાયુ કરો!"

દેહલક્ષ્મ ચઢ ચુક્યાં. ગૌરી અને ગુણવંત પતિ-પત્નીના પવિત્ર બંધનથી સંસાર રંગભૂમિ ઉપર અર્ધાંગ, અને અર્ધાંગનાની ભૂમિકા ભજવવા બંધાઇ ચુક્યા. ગૌરી અને વૃદ્ધ મહંતની આંખોમાંથી દડ દડ આંસુના ટીપાંઓ સરવા લાગ્યાં. જતાં જતાં ગૌરો ધર્મ-પિતાને બેટી. તેના ઉઠના આંસુઓએ વૃદ્ધની છાતી અને હૃદય બંને પલાળ્યાં. આખ કંઠે તે બોલ્યો, “ગુણવંત ! મ્હારી ગરીબડી આમ્યગૌરીને જરાય ઓછું ન આવવા દઈશ.”

“આપની આજ્ઞાનું યથેચ્છ પાલન અવશ્ય કરોશ.” ગુણવંતે દાર ખદાર પગ મૂક્યો.

“બાપૂ ! જાઉં છું.” પ્રેમાળ પિતાને તથા જતી ગૌરી આંસુ ભરી આંખે છેવટના બે બોલ બોલી.

“સુખેથી સિધાવો. બેટા ! તન, મન અને વચનથી સ્વામીની સેવા કરી કૃળ, કૃષ્ણ સાથે માતા પિતા ઉભયના નામ દીપાવજો.”

ખદાર ગાડી ઉમેલી હતી. પતિ-પત્ની તેમાં બેઠા. જોતજોતામાં ગાડી ઝુંપડી ન દેખાય એટલે દુર નીકળી ગઇ. ગાડીને ગયાને બાગ્યેજ થોડી વાર થઇ હશે, અને વૃદ્ધ મહંતની આંખ આંખો હજી નજીવીજ સુકાઈ હશે, ત્યાં તો પુનઃ દાર પર પ્રહાર થયો.

“મહંત ! મહંત ! દાર ખોલો !”

આશ્ચર્યમાં ગર્ક થયેલ મહંતે માંહેથી સવાલ કર્યો, “કાણુ ?”

“એ તો હું ! દવે.”

દવેનું નામ અને તેનો હરહંમેશનો પરિચિત સાદ મહંતને પારખતાં વાર ન લાગી. ધડકતા હૃદયે ને કંપતા કરે અંધ મહંતે દાર ખોલ્યું. “ડિટેક્ટીવ દવે હૈં ગુણવંત” હાંસભેર અંદર દાખલ

થયો. પરંતુ મહંતની ત્રસ્તિત તથા આંસુભરી મુખમુદ્રા અવલોકતાંજ તે દીક્રમુદ્દ થઇ ગયો.

“ મહંત ! મહંત ! આ શું ? આપની આંખમાં આંસુ કેમ ? આપ કેમ કંઈ ખોલતાં નથી ? ”

“ દેવે ! જો કે તારા સાથે ઉપરથી હું તહોજ સાચા ગુણવંત તરીકે માનું છું. પરંતુ ત્યારે..... ”

“ શું ? ”

“ ગૌરીને પાંચ મિનિટ પહેલાં પરણી જનાર ગુણવંત કોણ ? ”

“ શું ? ” દેવે ગૌરીને પરણી લઈ જવાની વાત સાંભળતાંજ ચોંકા ઉઠ્યો.

“ ધીરો પડ ! પ્રથમ તુંજ સાચો ગુણવંત છે, એમ મહારી ખાત્રી કર. તે પછી હું તહો અનેલા અનાવથી પરિચિત કરું. ” મહંત ખોલ્યા.

ગૌરી ગયાના વિચારમાં ઘેસો અનેસો આશક ગુણવંત મહંતને પોતાની સત્યતાની પ્રતિતિ દેવા આજ સુધી છૂપાવેલો ભેદ ખોલવા લાગ્યો.

“ આજથી..... વરસ પર...લૂટારના હાથમાંથી બચાવેલ મુન્દરીની વાત યાદ કરો. ”

“ બસ ! વૃદ્ધને ખાત્રી થઇ ચુકી. ”

“ વિશેષમાં આ રહ્યો આપનો અત્રે આવવા મળેલો પત્ર, અને સંકેત-શબ્દ “ મહંતની મુદ્રિકા. ”

“ હોડ ! દેવે ! ત્યારે તો જલ્દી કર !

હાયોં બાણ હોડમાં...ચૂક્યો કરતાં ધાવ,

અન્ય સમુદ્દે ભૂલથી...છોડી દીધી નાવ.

“કોઈ બદમાશ ત્હારા નામે ! અને વેશે ગૌરીને ઉઠાવી જવામાં ફાળ્યો છે. અફસોસ ! દવે ! હું અંધ હોવાથી એને જોઈ શક્યો ન હતો ! એના બદલાયલા સાદ ઉપર મ્હને શંકા જતાં મ્હેં એ વિષે એને પૂછ્યું હતું, પરંતુ એણે એ બુદ્ધિપૂર્વક બહાનુ બતાવી ઉઠાવી હતી.

“દગો” પોતાનો પત્ર તથા સકેત-શબ્દ છુટ્યો તે ઉપર વિચાર કરતો ગુણ્યવંત બોલ્યો.

“ગુણ્યવંત ! ગુણ્યવંત ! હું અંધ હોવાથી આ ગંભીર ગોટાળો થવા પામ્યો છે. તેમજ ત્હારા સિવાય મ્હેં અન્ય એકને મ્હારો સકેત-શબ્દ કહ્યા નથી, તો પછી અવશ્ય એ ભેદ ત્હારા ગૃહમાંથીજ કોઈ દગાખોરને હાથે ફૂટેલો હોવો જોઈએ.”

“હીક ! આપ બેફિકર રહો ! હું આપની ગૌરીને જરૂર પાછી લાવી દઈશ.”

“ડિટેક્ટીવનું બુદ્ધિ કૌશલ્ય તો હવે બતાવવાનું છે !” મહતે તેને ઉત્તરેયો.

“અને તે બતાવીશ ! ગૌરીને છોડાવીશ. ત્યારેજ તમને મોહું બતાવીશ.”

કહી ડિટેક્ટીવ દવે ઉર્ફે ગુણ્યવંત “હવે કયો રસ્તો લેવો ?” એ ઉપર વિચારના ઘોડા દોડાવતો ધર તરફ વળ્યો.

પ્રકરણુ:—૨ જી.

“નાથ નહીં પણ નરપિશાચ !”

સતી નારને સંતાપવી ! એ શક્તિ ફહો શા કામની ?
સ્ત્રીએ ઉપર ઊગામવી ! સમશેર એ શા કામની ?

અખળા ઉપર જુલમી થવું ! એ વીરતા શા કામની ?
મહિલા કને મૂછ તાણવી ! શૂરવીરતા એ નામની.

ય ! શું આપણે અહીં રહીએ છીએ ? ”

ગૌરીએ બચકર ગુફા કને ગાડી ઉભી રહેલી જોઈ અંદરથી ઉતરતાં ઉતરતાં અને ખીતાં ખીતાં મંદ સ્વરે સ્વામીને સવાલ કર્યો.

“ હા ! કેમ વાર ? અહીંજ મહાર્ હમેશનું નિવાસ સ્થાન છે. ” બનાવટી ગુણવંત દરખાને હૈયે ખોલ્યો.

“ મહેને તો અહીં આ'વા નિર્જન જંગલમાં, આ'વા બયાનક સ્થળમાં, બહુજ ખીક લાગે છે. ”

“ જંગલની ઝુંપડીમાં આજ દિન સુધી રહી, ત્યારે એ બચકરતા, નિર્જનતા અને ખીક...એ બધ ન લાગ્યાં ? બહાલી ! મહારા જેવા શૂરવીર સ્વામીના પડખામાં તહને ડર શાનો ?

કાયર નથી હું વીર છું ને વીરનો સંતાન છું,
યમરાજ મુજથી થરથરે ! ને મ્હોતનો મ્હોમાન છું.
આપત્તિ આવેલાખા ! તોયે રહેજ પણ રોતો નથી,
મુજ સાથ ! બીડે બાથ ! એ'વો એક હું જોતો નથી.

ગૌરી ! મહારી ગુણીયલ ગૌરી ! ન ડર ! ડરને દીલમાંથી દૂર કર.
છે વીર સાચો તેજ પરવા પ્રાણુની કરતો નથી,
સૌ શત્રુ સાથે પડે તૂટી છતાં ડરતો નથી.
માથુ રહે કે ના રહે ! તે ધ્યાન એ ધરતો નથી,
એ આત્મભોગી વીર ઇતિહાસે કદી મરતો નથી.”

“ પરંતુ પિતાજી તો કે’તા...હતા...કે...”

“ શુ ? ”

“ કે તમે શહેરમાં, અને ધણાજ સુંદર મકાનમાં રહો છો. ”

“ ખરી વાત ! પરંતુ શું કરીએ ? પ્રિયા ! અમારે ડિટેક્ટીવને જીવલેણ ધંધો પડ્યો. એટલે ન છૂટકે હાલમાં થોડા વખતને માટે અહીંજ નિવાસ કરવો પડ્યો છે. ”

“ કંઈ કારણ ? ”

“ કારણ પૂછે છે ? ” ત્હારાજ લાભનું છે. ”

“ મહારા લાભનું ? ”

“ હા ! ”

“ હું નથી સમજી શકતી. ”

“ સમજવું ! જો ત્હારા માયાપત્ની શોધખોળ કરવા ઉપરાંત પેલા કીર લૂટાર લાલના એકકાને કેદ કરવાનું ફરમાન સરકાર તરફથી મળે થયું હોવાથી મ્હારે જોવટે આજ માર્ગ અહણુ કરવો પડ્યો છે. અંદર તો આવ ! અને જરા જો તો ખરી ! શહેરના સુંદર મકાનોને પણ ધડીભર તું ભૂલી જશે. તેને ટકકર મારે એ’વો જળહળાટ તું હમણાંજ જોશે. તદુપરાંત ત્હારા ગુણુવંતે પોતાની કામ-જાંગી નવ વધુને માટે દાસ દાસીઓ પણ પૂરતા રાખેલ છે. ”

ડરતી કંપતી ગૌરી કંઈક શંકાશિલ મને પોતાના પતિનો હસ્ત પકડી ગુફામાં આંધળાની માફક દોરાવા લાગી. બનાવટી ગુણુ-વંતની વાતો પાયા વગરની ન હતી. ગુફાની અંદર થોડોજ અંધારો માર્ગ કાપ્યા પછી ભગ્ન અને રોનકદાર એવો દીપકોના પ્રકાશથી જળહળી રહેલો એક સુંદર ઝોરડો આવ્યો. માંહે કેટલાક દાસદા-

સીઓ આમ તેમ આંટા મારી રહ્યા હતા. પ્રવેશદ્વાર ઉપર બે રાક્ષસી કદના માણસો ખુલ્લી તલવારે પહેરો ભરી રહ્યા હતા. તેમને જોઈ ગૌરી કે જે આગળ ચાલતી હતી. તે આગળ પગલું ભરતાં ખંચાઈ, અટકાને ઉભી રહી. એટલામાં તો પાછળ ચાલનાર વેશધારી ગુણવંત ત્યાં આવી લાગ્યો. તેની એકજ ધસારતે નમન કરતા પહેરેગીરોએ દ્વાર ખોલી નાખ્યા.

તે પછી પોતાના મુખ ખદાર પડતા બોલ ઉપાડી લેવા સજ્જ એવી અને દાસીઓ પ્રતિ જોઈ વેશધારી બોલ્યો, “ગુઓ ! આ તમારાં શેઠાણી થાય. એમનો એકેએક ટુકમ વિનાવિલંબે ઉઠાવજો.”

દાસીઓએ મસ્તક ઝુકાવ્યાં. ગૌરીનો સ્વામી જવાને ઉભો થયો. તે જતાં જતાં બોલ્યો, “ગૌરી ! બહાલી ! હું એક અગત્યના કારણ માટે અત્યારે તો જઈ છું. હમણા થોડી વાર પછી અત્રે પાછો ફરીશ. જે દરમ્યાન મનગમતા વસ્ત્ર પરિધાન કરી તું મહારી રાહ જોજો. ત્હને જે કંઈ જોઈએ, તે અહીં બેઠાં બેઠાંજ ટુકમ કર્યાથી મળી શકશે, કોઈ વાતે સંકોચાતી કે શરમાતી નહીં.”

ગૌરીને “ઉમા રહો.” એટલુયે કહેવાનો વખત ન મળ્યો. “મ્હને થાક લાગવાથી હું અત્યારે સૂઈ જવા માગું છું, માટે તમે ખદાર જઈ બેસો.” એમ કહી તેણે પોતાની પ્રત્યેક હીલચાલ ઉપર બારીક નજર રાખવા મૂકાયલી અને ચતુર દાસીઓને ત્યાંથી દૂર કરી. એકાન્ત મળતાં જમણો કર લમણે ટેકવી તે વિચાર કરવા લાગી.

“શું એ મહારા ગુણવંત હશે ?”

કોઈ દિવસ નહિ ને આજે પ્રથમજ ગૌરીને પોતાના પ્રિયકર ગુણવંતના ગુણમાં, વર્તનમાં, અને વાણીમાં ફેર જણાયો.

તેનું મન મંગળ અમંગળ વિવિધ તર્કો ખાંધવા લાગ્યું. અશુભ શંકાઓ તેના હૃદયપ્રદેશમાં ઉદ્ભવવા લાગી. પોને એક લગ્નશિલ નવ-વધુ હોવાથી હજુ ધુંધટ તદ્દન દૂર કરી પોતાના પ્રિય પતિનું મુખાર્પિદ જોવા તે નહોતી પામી. જે કે લગ્ન પહેલાં તેણે ગુણવંતને સેંકડો વાર જોયો હતો ! છતાંય આટલી અધીરાઈ !

ગૌરી જ્યારે આવા આવા તરંગો ઉરમાં ફોડાવી રહી હતી, ત્યારે બદમાસની યોજેલ ગૌરીની જે ચતુર દાસીઓએ 'પોતાની નવી શેઠાણીએ પોતાને દૂર કરી' એ ખખર બીમા નામના વફાદાર સેવક સાથે એકાન્તમાં ખેસી ગુપ્ત વાતો કરતાં પોતાના રસમીવેશધારી ગુણવંતને કરી. વહેમી વેશધારી દાસીની વાત સાંભળતાંજ ગૌરીના ઓરડામાં આવી પહોંચ્યો.

પરોઠ પૂરેપૂરે ફાટી ચૂક્યું હતું. ખંડના તમામ દીપકો ખુઝાવી નાખવામાં આવ્યા હતા. ગુફા છતાં ઉપરનો ભાગ એવી સફાઈથી કોતરી કાઢવામાં આવ્યો હતો, કે માંહેના સુવ્યવસ્થિત ઓરડાઓમાં પુરતો સુર્ય-પ્રકાશ પડતો હતો. વિચારમાળાના મણકા ફેરવવામાં એકચિત્ત થએલી ગૌરીએ પોતાનો પતિ પોતાની પાછળ આવી ઉભો રહે, છતાં તેનો પદ્મવનિ સરખોયે ન સાંભળ્યો. એટલામાં તો પાસેજ કાઢના ખોલવાનો અવાજ તેને કાતે પડ્યો. તે એકાએક જખડી ઉઠી. તેની અર્ધ પરાવાયલી વિચારમાળા એજ વેળા પુનઃ વેરાઈ ગઈ. મોતીઓ ગિયારા વિખૂટાં પડી ગયાં.

“ગૌરી ત્હને બહુ પરિશ્રમ લાગ્યો છે ?”

“હા ! પરંતુ તમે તો અત્યારે કામ પ્રસંગે બહાર જવાનું કહી ગયા હતા, ને વળી એટલામાં પાછા ક્યાંથી પધાર્યા ?” સરમાળ

બાળાએ શશિવદન ધુંધટમાં છૂપાવતાં પતિ સાથે પ્રથમ વાતચિતનો લાભ લીધો.

“ત્યારે ખાતર કામને પણ એક બાબત મુકી દીધું. બહાલી ! એ તે શા હિસાબમાં ?

કામ તો શું કામ પણ ત્યારા ઉપર કુરબાન છે,
બસ એક ત્યારા બોલ પર ! તૈયાર મ્હારો જન છે.
છે તેજ સાચી સુંદરી જે સ્વામીને માટે મરે,
છે તેજ સાચો કાન્ત કાન્તા કાજ જે માથું ધરે.

ગૌરી ! બહાલી ! એટલું તો સત્યજ છે કે:—

જુદાઇ ના તલબાર છે, સાચાં પતિ-પત્ની વિષે,
છો કામ જુદી ! દીસતી પણ પ્રાણુ તો એકજ દિસે.
સાચી સતીનો પ્રાણુ ! સ્વામીના જતાં રે'તો નથી,
સાચો પતી ઓ-મ્હોત પૂઠે શ્વાસ ! પણ ભેતો નથી.

ગૌરી ! હૃદયવલ્લભે ! હવે આ ધુંધટ શા માટે ?”

વેશધારી ગુણવંતે કોઇ પણ પ્રકારનો વિચાર કર્યા વિના ગૌરીને ધુંધટ-પટ સ્વહસ્તે દૂર કરી તેતું શશિવદન નિહાળ્યું. ચૂમી કરવા અધરો ગૌર ગાલો તરફ વાળ્યા. પણ અરે આશું ! એકજ ક્ષણ ! પતિ-મુખદર્શન થયું. અને “ઓ પ્રભુ ! મ્હારી શંકા આખરે સત્ય નિવડી !” કે'તાંજ ગૌરી એક પગલું પાછળ હઠી ગઇ. પતિ-વ્રતનો બંગ થતાં એને પ્રભુએ અણી સમયે બચાવી લીધી. “પોતે ગુણવંતના વેશમાં કોઇ અન્ય વેશધારીનેજ વરી ઠગાઇ છે.” એ જાણતાંજ કાયાં હૈયાની બાળા એકાએક હૃદયાધાતે અને પ્રેમાધાતે કરી દેહશુદ્ધિ ભૂલી ખીજીજ પગે બેશુદ્ધ ચઢ ધરણી ઉપર ઢળી

પડી. વેશધારી ગુણુવંત ! યુખનનો દહાવો હૃદયમાંજ રહી જતાં આશ્ચર્ય--મુદ્રાએ તે બેશુદ્ધ બાળા પ્રતિ જોઈ રહ્યા.

આત્માર મુઠ્ઠી વેશધારી એમ સમજતો હતો, કે ગૌરીએ ગુણુ-વંતનું ફક્ત નામજ સાંભળ્યું હશે, મુખદર્શનનો લાભ તેણે નહિ મેળવ્યો હોય ! પરન્તુ તેની એ ધારણામાં એ પોતે ઠગાયો હતો. ગૌરીએ ગુણુવંતને એક વખત નહીં પણ વધુ વાર જોયો હતો. એટલુંજ નહિ પણ બંને લગ્ન-સંબંધ નક્કી થયા અગાઉ ધણી વાર એકાન્તમાં મળ્યા પણ હતા. અને એનેજ પરિણામે આ પ્રેમી વિશુદ્ધ હૃદયોના પ્રેમતંતુઓ ભવિષ્યના ભામા-ભરથાર તરીકે ગુંથાવા પામ્યા હતા.

વેશધારી ગુણુવંતની આંખો હવે ખૂલી. ગૌરી પોતાને દુષ્ટ અને દગાખોર તરીકે ઓળખી ગઈ, એ પામી જતાં તેને વાર ન લાગી. વેશધારીની આજ્ઞાથી ગૌરીની સારવારમાં પેઢી બે દાસીઓ ક્યારનીય લાગી ગઈ હતી. અર્ધશુદ્ધિમાં આવેલ ગૌરીના મુખમાંથી બેભાનીમાં જે નિમ્નલિખિત અર્ધાંપધાં ઉદ્ગારો સરી રહ્યા હતાં, તેજ વેશધારીને ભાન કરાવવાં બસ હતાં.

“ ના.....હોય.....મ્હારા.....નાથ...આ.....
ગુણુવંત.....હાલા.....આ'વા છેજ.....ના.....
ઓ...પ્રભુ...લગ્ન.....”

ગૌરીના વદન કમળ ઉપર સુગંધીદાર પાણીનો એક સરખો મારો અર્ધ ધટિકા પયંત આલુ રાખ્યા પછી તે સંપૂર્ણ શુદ્ધિમાં આવી. બાનમાં આવતાંજ બેઆકળી બની તે હાંફળીફાંફળી સ્થિતિમાં જમીન ઉપરથી હડી બેડી થઈ ગઈ. વેશધારીના આંખને અણસારે દાસીઓ

ત્યાંથી ચાલી ગઇ. થોડી વાર સુધી બંનેમાંથી કોઇ અક્ષર માત્ર ન બોલ્યું. આખરે ગૌરીથી રડી દેવાયું. તેનું હૈયું ભરાઇ આવ્યું. તેની આંખોમાંથી અવિરામ અશ્રુધારા વહી રહી હતી. એક હાથ જોડી આંખો બંધ કરી, તેજો હૃદયમાં દીનદયાળ દામોદરનું ધ્યાન ધર્યું. તે ધુંટણીગે પડી પ્રભુને વિનવી રહી હતી.

સહાય થા ! હે શ્રી હરિ ! સતની પત પું રાખ,

દુષ્ટોને દાખી દઇ, દયા દીન પર દાખ.

સ્તુતિ થઈ રહી. બાળાની આંખો પોતાના ઠગારા પ્રાણેશ પ્રતિ ફરી. આ વેળા તેની ઓઢણોનો માથાવટીનો ભાગ શિરોભાગ ઉપરથી, તથા પાલવ વક્ષઃસ્થાન ઉપરથી ખસી જઇ, અવ્યવસ્થિતપણે વિખરાઇ ગયો હતો. જેને બરાબર કરતી, વસ્ત્રોને સંકોરતી, દીન અને ગદગદ સ્વરે તે કે'વા લાગી. "કહો ! કહો ! કે તમે કોણ છો ? મહેને આવી રીતે પ્રપંચથી ઠગી અત્રે શા માટે લાવ્યા છો ? પ્રપંચ પ્રભુને પ્રિય નથી. તેમજ પ્રપંચી ઉપર પ્રભુ રાજ પણ નથી રે'તો. બાઈ ! મહારા પતિદેવ ક્યાં છે ?

મળવું મહેને ! દયો મેળવી ! મમ નાથ ક્યાં છે કહો મહેને !

બે હાથ જોડી વિનવું ચરણે પડું છું આપને.

સંતોષશે સ્ત્રી-હૃદય ! તો સંતોષ ! સુખડાં પામશે.

નહિતો તમે કડવાં ફળો ! કૂકર્મ કેરા વામશે.

તમને ખબર તો હશે કે:—

જેવું કરો ! તેવું બરો ! અવિચળ નિયમ છે ઇશનો,

કરણી પ્રમાણે છે શુભાશુભ ન્યાય શ્રી જગદીશનો.

કેં પૂણ્ય થા તો પાપ ! કરતાં માનવી ! સંસારમાં,

નહિ જીલતાં દિન એક ! ઉત્તર આપવો ! દરબારમાં.

ભાઈ ! સન્મતિ ધાર ! તજ દે આ ક્ષણિક જગતના મોહ,
માયા, ને વિકાર !”

“ગૌરી ! ગૌરી ! તું આ શું બોલે છે ? પરણ્યા ભરથારને
ભાઈ કે’તા શર્મ નથી આવતી ? જીવે કાંટા નથી ભાંગતા ? ત્હારી
ખુદ્ધિ આજ બહેર મારી ગઈ છે, શું તું એટલી બધી પલટાઈ ગઈ,
કે પોતાના પતિને પણ પિછાની શકતી નથી ?

બ્રમિત મગજ-મન તાહરં, બ્રમણે ભૂલી ભાન,
વામાનો વિશ્વાસ શું ? પલ્ટે પળે જવાન.
આજ સુધી આખો મદને, હસી હસ્ત, વિશ્વાસ,
હવે કળી કો અન્યને, દેવા જય સુવાસ.

શું સ્ત્રીઓના વચન તે કમળપત્ર પરના ઝાકળ-ચિન્દુઓ જેવાં ?
સંસારની સુશીલ સ્ત્રીઓના બહાલ અને વિશ્વાસ પણ શું આગ્રી
વેસ્યાઓ જેવા ચંચળ ? ના...ના....

કાજળ યા તો ફીલનો કદી ન શીટ ઝાઘ,
પ્રીતિ તે મરતાંય ન્યાં ! ઘટે નહિ અનુરાગ.
અમ દેશના નર-નારમાં નહિ પ્રેમ, પ્રીતિ, બહાન છે,
આજે વઢે કાલે ફરે, એ’વાં અમારાં હાલ છે.
ઘડાવું, ઘડવાવું ચીજ શું ? પત્ની પતિ જાણે નહિ,
માયાપથી સંધાય સાંધા ! તાર ત્યાં તાણે નહિ.
બાકી ખરં પૂછો તો !

મોંઘા પ્રીતિના મૂલ છે, સાચા ઝવેરી પારખે,
ખોટા હીરા તો સેંકડો ! પણ કોહીનૂર તો એક એ.
કકકો ન જાણે પ્રેમનો...ધવો છતાં એનો કરે,
એ’વા અમારા દેશમાં...આજે જુઓ લક્ષ્મી ફરે.

અને તેમાંની એક તુ'યે ! ગૌરી ! આ'વી અને આટલી હદ
પર્યાંતની છેતરપિંડી ? ખરેખર ! ત્યારે તો ભર્તૃહરિયે ખોટું નથીજ
કહ્યું, કે:—

વિશ્વાસ વામાના વચન પર મૂકતાં વીચારજો,
વિશ્વાસ એ'ના બહાલ પર કરતાં પ્રથમ વીચારજો;
અકકેક પગલું જોઈને, સંભાળીને સૌ મૂકજો,
ગફલત વિષે મા ચૂકજો ! જોયા વિના ના જૂકજો.

અને જૂક્યાં ! તો પછી ગયાંજ સમજજો ! પસ્તાવાતું કમે
લખાઈ ચૂકશે ! વનિતાના (ખાસ કરીને વેશ્યા) બહાલ, વચન અને
આંસુડા એ ત્રણેય પાકાં પીપળ-પાનની ગરજ સારે એમ છે ! અને
પલટતાં-ખરતાં શી વાર ? ”

“ખસ કર ! મહારા ગુણુવંતમાં ને તહારામાં આસમાન જમીનનો
ફરક છે. ક્યાં તારે દગાખાજ દીલ ? અને ક્યાં તેમનું સરળ રનેહાળ
હૃદય ! કદી નહિ...તું કોઈ વેશધારી છે...

આંખો જરી નવ ઓળખે...અંતર કખૂત્રે રહેજ ના,
તુજ વદન, વાણી કહી રહ્યા...કે નાથ તું મમ છેજ ના.
નિર્લાજજ મહારા નાથ...તહારા સમ જરાયે છે નહી,
કારણુ વિના આ નેત્ર જમણું કદાપી ફરકે નહી.

ભય-ભણકારા હૃદયમાં ધડીએ ધડીએ થાય,
ચિહ્નઅમંગળતા તણા ! એજ બધાં સમગ્રાય. ”

વેશધારી:—

“ ભમાવી કોઈએ બોળી ! હવે એ'વું મહેને લાગે,
અગર તો ખુદિમાં મ્હોટું પરિવર્તન થયું લાગે.

નથી બુદ્ધિ-મગજ આજે, જરાયે જાણુ ઠેકાણે,
પડળ શાં આંખ પર આવ્યા । પતિ ના ઝોળખી જાણુ ” ?

મ્હને તો લાગે છે કે ત્હને ચિત્તભ્રમનો રોગ થયો છે, અને તેથીજ તારી આંખો, મગજ અને બુદ્ધિ પોતપોતાના કાર્યો કરી શકતા નથી. ” વેશધારીએ ગૌરીને ગાંડી અર્થાત દિવાની ઠરાવી.

“ નહિ ! એ'માનું મ્હને કશુંય નથી. હું સ્વપ્નામાં નહિ પરંતુ સંપૂર્ણ શુદ્ધિમાં છું. છતાં જો તુંજ સાચો ગુણવંત હોય તો મ્હારા જીવનની શુભ વાત કે જેનાથી ત્હને વાકેફ કરેલો છે, તે તું જાણુતો હોવો જોઈએ. । ”

“ જરૂર ! ”

“ તો કહે આજથી તેર ચૌદ વર્ષ ઉપર શો ભયંકર બનાવ બન્યો હતો ? ”

ગૌરી કાણુ છે ? તે આ વેશધારી નહોતો જાણુતો, અને તેથી જો ગૌરીએ પોતાના જીવનનો ઇતિહાસ એને પૂછ્યો હોત, તો એ જવાબ ન દઈ શકત, અને તુર્તજ પકડાઈ આવત. પરંતુ ભાવિના જૂલાવાએ ગૌરીએ કંઈ વિચિત્રજ પ્રશ્ન પૂછ્યો. “ તેર-ચૌદ વર્ષનો બનાવ. ” ગૌરીના આ પ્રશ્ને વેશધારી ચોંક્યો. તેર વર્ષ ઉપર પોતે જે ભયંકર પાપ કર્યું હતું, તેની સ્મૃતિ નજર સન્મુખ આવી. એક વેળા તેને એ વિચાર પણ આવી ગયો કે ગૌરીને એ બનાવ સાથે શો સંબંધ હશે ? પોતે આ બનાવથી માહિતગાર હોવા છતાં તે કશુંય બોલ્યો નહિ.

“ કેમ ? ગુણવંતને વળી એમાં તે આટલી વાર અને આટલા વિચાર શાં કરવાના હોય ? ”

ગૌરી ! એટલા વર્ષ અગાઉ તો ત્હારો જન્મ પણ ન હતો. તો પછી એ વાતની ત્હને શી ખબર ? તથા એની સાથે ત્હને શું સંબંધ છે ? ”

“ મ્હને બધી ખબર છે. મ્હારા વૃદ્ધ ધર્મ-પિતાએ મ્હને મ્હારા બાળપણમાં મ્હારા જન્મ આગળની બહુ બહુ વાતો કરી છે. ”

“ ગૌરીને કદાચ એ લૂટ અને આગની વાત કેવાથીજ નિવેડો આવી જતો હોય, અને ખાત્રી થઈ ચુકતી હોય ! તો વળી ઉત્તમ ! ” એમ ધારી વેશધારી ગુણવંત બોલ્યો... “ સાંભળ ! આજથી તેર વર્ષ પર વિલાસપુરના એક પ્રખ્યાત જમીનદારના મકાનને એક વીર લૂટાડ્યો આગ લગાડી હતી. જેમાં તે જમીનદાર તથા તેની પત્ની સળગી ગયા હતા. બાકીના બચી નહાકા હતા. જેમાં શેકની પુત્ર-પુત્રી પત્નો ન હતો. ત્રણ વર્ષના સપ્ત કેદની સજામાંથી એકજ વરસે જેલ તોડી નહાસનાર તે કેદીએ એ વીર લૂટારની ભૂમિકા બજવી ઉપરોક્ત કાર્ય કર્યું હતું. ”

“ બહુ થયું...હવે મ્હને તમારા પર શ્રદ્ધા બેઠી ” ગૌરીએ સંબોધન ફેરવતાં કહ્યું. “ હુંજ બૂલું છું. હવે કેવળ એકજ વાત કહો. ”

“ પૂછ ! ”

“ તે વીર-લૂટારનું નામ ? ”

ગૌરી બદમાશને, તેની તમામ વાત મળતી આવતાં, અને સાચી પડતાં, પોતાના પતિ ગુણવંત માની લેવામાં છેતરાઈ. છેવટનો ખરો જવાબ મળે. અને પતિને બેઠી પડું, તથા બૂલચુકની મગે પડી માફી માંગું, એજ લક્ષ રાખતી ગૌરી અધીર બની ઉભી હતી, ત્યાં તો કિનારે વહાણ આવી લાગ્યું, જાણી ઉત્સાહ અને

આનન્દથી છલકાતા હૃદયે વેશધારી વીર-લૂટારૂ જોતી પડ્યો, “લાલનો-એકકો.”

શંકા ભાંગી ગઈ. ક્ષમા-યાચનાની ઇતેન્નર ગૌરી વેશધારીના ચરણ પકડવા દોડી. પરન્તુ તેજ સમયે એક ચમત્કાર થયો, અને તેને લીધે વેશધારીનું કિનારે આવેલું બહાણ એકાએક ડૂબી ગયું.

પિસ્તોલનો બહાર થયો. ગૌરી બહીધી, અને પાછળ હઠી ગઈ. ડિટેક્ટીવ દ્વે ત્યાં આવી ઉભો રહ્યો. તેના મુખમાંથી એજ શબ્દો બહાર પડ્યા કે:—“અને એ લાલનો એકકો ! યાને વીર-લૂટારૂ તે તુંજ !”

ગૌરીના હૃદયની સ્થિતિ કદપવી મુશ્કેલ હતી. સાચા પતિનું આગમન ! અને વેશ ધારીનું વીર-લૂટારૂ નિકળવું ! કેટલું અજ્ઞયર્થા ભર્યું !

ગુણવંત:—શિકાર સપડાયો હવે, આગાદ મહારા હાથમાં,
કંઈ વર્ષની મહેનત પછી વનરાજ આવ્યો નાથમાં;
એ પક્ષીઓ આજે ઉડે છે ! ફક્ત એકજ કાંકરે,
લૂટારૂ:—કંકણ તણા આઘાતથી વીર કેશરી આ નહિ મરે.

સમશેર-બહાદૂરો સમરમાં વિજય પામી આવતા,
ગૌરવ ભર્યા જે શિવ...સાચાં વીર-રત્નો કાંવતા.
એવા કંઈ નર-વીર પગની ઠોકરે રોજબ ગયા,
મુજ એક હાકે ચરચરી ચપટી વિષે ચોળઈ ગયા.

આ વીર વનરાજને જીવતો પકડવો આકાશકુસુમવત્ છે.”

“તો...લે...”

મરણીયા ડિટેક્ટીવ ગુણવંતે બાર બાર વર્ષના પરિશ્રમે હાથે ચઢેલા શિકારને ધાયલ સ્થિતિમાં પશુ પકડવાના ધરાદે પિસ્તોલનો બહાર કર્યો આ બાળુ ગૈરી પતિને બેટવા આગળ વધી. ત્યાંજ ચાંપ હબાઈ. ડિટેક્ટીવ દવે અને ગૈરી તથા લૂટાઈની વચ્ચે એક આડી લોખંડી નળી આવી ગઈ. દવેનું હવે કશું ચાલે એમ નહોતું. બાર નિષ્ફળ ગયો. બીજી બાળુથી લૂટાઈના માણસો દવેને પકડવા આવતા જણાયા. સમય અને વિપરિત સંજોગ વિચારી પોતાની કેદી પ્રાણુવલ્લભાનું મુખ જોતો જોતો તે ગુફામાંથી આવેલે રસ્તે બહાર ચાલ્યો ગયો.

ડિટેક્ટીવ દવે ! ગાડીના પૈડાની નિશાનીએ વેશધારી લૂટાઈની ગુફા શોધવા પામ્યો હતો. નાસીપાસ થઈ તે પોતાના મનમાં 'પોલીસોની મદદ લઈ અત્રે આવવું !' એ વિચારે ચાલ્યા પ્રતિ જઈ રહ્યો હતો. એટલામાં પાછળથી કોઈએ તેને ખૂમ પાડી.

“ગુણવંત ! આ ગુણવંત !”

“કાણુ,” પાછું જોઈ ગુણવંતે પ્રશ્ન કર્યો.

“કમા રહો ! ઉમા રહો ! ડિટેક્ટીવ સાહેબ ! મહેરબાન ! જરા નીધા રખો આ ગરીબ દોસ્ત પર !”

“કેમરે અહ્યા વિહારી ! તું અહીં ક્યાંથી ?”

“આપ. મહેરબાન ક્યાંથી ?”

“હું તો એક ખાનગી કામસર આવ્યો હતો.”

“ત્યારે સેવક એક જાહેર કામસર આવ્યા હતા.”

“તહારા કામનું નામ ?”

“ઘેર ચાલો ! પછી બધી પૂછપરછ થઈ રેશે.”

“પશુ મ્હારે તો ચાણુ જવું છે, તેનું કેમ ?”

“ચાહ પાણી પિવડાવ્યા વિના તે કંઈ એકદમ જવાય ? ચાલો.”

“ચાહ પિવાતેજ દોસ્તી બાંધી છે કે શું ?”

“તે તો વખત આવે જણાઈ રહેશે.”

વિહારી ગુણવંતનો સ્નેહી હતો, બંને સરખે સરખા મસ્કરા મિત્રો વાતો કરતાં ગુણવંતને ઘેર ગયાં.

પ્રકરણ:-૩જી.

“ગુણવંતની ગુણવંતી.”

સ્ત્રી-વેશમાં, સ્ત્રી-રૂપમાં, એવાં અજબ જાદુ ભર્યાં,
રણધીરને શૂરવીર પણ અજાણ એમાં કંઈ મર્યાં.
જગ દેખતું, ને આંધળું...કરનાર બંને પ્રેમદા,
તારેછ દો, મારેછ કો...સૌન્દર્ય શત્રુ સર્વદા.

તાનું ઘર આવતાં વિહારી ગુણવંતથી દૂરો પડ્યો.
ચાહ પાણી પીવાની વાત તેણે યુક્તિપૂર્વક
ઠરાડી દીધી. ગુણવંત એકલો પોતાના એક
ખાનગી ઓરડામાં બેઠો બેઠો પોલીસની મદદ
લઈ ગુફામાં જવું કે નહિ ? તે ઉપર વિચારના
અશ્વો દોડાવી રહ્યા હતા. અંતે તેના

કાબેલ બેજાએ એ સાહસ ખેડવા તેને ના પાડી. નિર્ણય ચર્ક
ચૂક્યો. માથાની પરવા મૂકી પુનઃ એક વાર એકલાંજ ગુફામાં જઈ
આવવું, એવા દ્રઢ નીશ્ચય પર અંતે તે આવ્યો.

એટલામાંજ તેના ઓરડાનું પ્રવેશદ્વાર એકાએક ઉધડી ધડ્યું. એક પોટ સ્ત્રી અંદર પ્રવેશી. ગુણવંતની નજર પડે એમ એક પોટલી અને એક પત્ર ટેબલ ઉપર મૂકી તે જોતજોતામાં ચાલી ગઇ. અવાચક દેવે પથરના પૂતળાની પેડે તેને જતી જોઇ રહ્યા.

એક વાર તેને તે સ્ત્રીની પૂંઠ પકડવાનો વિચાર થયો, પરંતુ પાછળથી તે માંડી વાળ્યો. પોટલી છોડી. તેમાં શું હતું? દેવેને તે જોઇ અદ્ભુત નવાઇ લાગી. પોટલીમાં એક તરણુ સુંદરીને યોગ્ય ચોળી, ચણીયો, અને સાળુ કિપરાંત, હાથ, પગ, કાન તથા નાકના તમામ અલંકારો હતાં. દેવે આશ્ચર્યની સાથે તેને ધડીબર જોઈ રહ્યા. ખીજીજ પળે તેણે કવર ફેાડ્યું. ચિટ્ટીમાં નીચે પ્રમાણે લખ્યું હતું.

“પ્રાણેશ !”

મોકલેલો વેશ પરિધાન કરી વેસ્થા વિલાસીકાના અંગના આગળ રાત્રિના નવ દશને શુમારે પધારજો, મ્હારી વફાદાર દાસી જનશે તો પુનઃ આપને મ્હારો મેળાપ કરાવી આપશે, તે સાથે એક નજીવી ભેટ પણ તમને તેજ વેળા મળશે.” “મહંતની મુદ્રિકા.”

લી૦ ચર્ચુરજ “ગૌરી.”

પત્રિકા વાંચી. પોતાના ભેદી સંકેત—શબ્દ નીચે જોતાંજ દેવેએ ત્યાં જવા નિશ્ચય કર્યો.

ઘડીયાળમાં અત્યારે બરાબર છતા ટકોરા વાગી રહ્યા હતા. પોટલી લઇ તે પાસેના ખંડમા ગયો. પ્રેમાંધ હતાવળમાં પેલો પત્ર ટેબલ ઉપરજ ભૂલી ગયો. થોડી વારે ત્યાં એક પુરૂષ વ્યક્તિ આવી ચેલું કવર ઉપાડી મજવામાં ધાલી ત્યાંજ સંતાઇ ગઇ.

પાસેના ખંડમાંથી થોડી વારે કરકંકણો ખખડાવતી એક સુંદરી આયનામાં પોતાનું મુખાવિંદ ધડી ધડી અવલોકતી, વગર મ્હાવરાને લઈ અણખત કરતી નથનીને ધડીએ ધડીએ ઉંચી કરતી, તથા માથા પરથી ઉડી જતાં છેડાને વારંવાર ઝોટતી, હસતી હસતી ખહાર આવી. દિવાનખાનાના મ્હોટા આરસામાં તે પોતાનું સુંદર વદનકમળ નિહાળી રહી હતી. એવામાં તેણીએ તેની અંદર કાંઈ મુશ્કેલ વ્યક્તિત્વનું પ્રતિબિંબ જોયું. તે પાછી ફરી. આવનાર વિહારી હતો,

પ્રથમ તો વિહારી ગુણવંતના ઘરમાં આ નવયુવાન સૌન્દર્ય-શાલિની સ્ત્રીને જોતાંજ વ્હેમયો. પરંતુ પછી તો તેણે હિમત પૂર્વક તેને પૂછ્યું...“શું તમે ગણવતને મળવા આવ્યા છો?”

વાંચક! આ સુંદરી તે અન્ય કાંઈ નહિ પરંતુ ગુણવંત ઉર્દે ડિટેક્ટીવ દ્વે પોતેજ હતો.

“હ...ના...અમે તો એમનાં ઘરવાળાં છીએ.”

વિહારી ચોંક્યો. નકકી ગુણવંત કાંઈ વેશ્યાના પ્યારમાં ફસાયો છે, એમ તેણે એક વાર ધારી લીધું, પરંતુ એટલામાં એકાએક તેની નજર છેડા ઉડી જતા તે સુંદરીના કાળા ચોટલા ઉપર પડી. તે ખોટા છે, (વીગ) એમ તેને ખાતરી થતાં, અને ચાલ પણ મુશ્કેલ વ્યક્તિ અનુસાર ન લાગતાં તે બાહોશ અને ચતૂર મૂર્તિ પોતાના વેશ-ધારી મિત્રને ઝોળખી ગઈ.

ગમે એવો પણ આખરે એક ડિટેક્ટીવનો દોસ્તને!

“કાણુ? તમે મ્હારાં ભાભી!”

“હા!”

“તમારા ભાઈ ક્યાં પધાર્યા છે?”

“તે તમે જાણો.”

“હવે ચાલાકી જવા દે ! ગુણવંત ! વિહારીની આટલાં વર્ષોની ત્હારી મિત્રતા ત્હને ન ઓળખી શકે, તો પછી ડિટેક્ટીવની દોસ્તી કરી શું કામની ?”

“સાબાશ ! સાબાશ !”

“ઉમા રહો હું તમારાં ઓવારણાં લઉં !”

“મ્હારાં નયન સંકુણાં ખેન...

.....તમને શું કહીને બોલાવું ?”

“ત્હને ગમે તે !”

“ગુણવંત+ધ=ગુણવન્તી.”

“એમ તો એમ ! હવે તો રાજી !”

“બેશુમાર ! હા—હા—હા...” વિહારી હસવા લાગ્યો.

“તું જ્યાં ને ત્યાં પુંડે તૈયારજ હોય ! અત્યારે ક્યાંથી આવી લાગ્યો ?”

“મૃત્યુપુરીના માનવ-વર્ગમાંથી. મ્હેરબાન ! પણ હાં ! ખેન ! જરા એ તો બતાવો કે મ્હારાં ગુણીયલ ગુણવન્તી ખેન આજે કયા સદ્ભાગીનું ઘર માંડવા સિધાવે છે ?”

“માંડવા નહિ. પરંતુ ભાંગવા ! એમ બોલ.” દેવેએ ભૂલ સુધારી.

“એમ કેમ વાર ?”

“શાણી સંકુણી સુન્દરી જે સાંપડે તો ઠીક છે,

નારી નકારીથી નકી ઘર ભાંગવાની ખીક છે.”

“ત્યારે તમે તો એ બેમાંના એકેય નથી.”

“નહિજ.”

“ વનિતા ન સાચી ! વેશધારી વીર આ ગુણવતે છે,
મુજ મોહ-જળે જે ફસાયે ! જાણુ તેનો અંત છે. ”

વાહ વાહ ! સખી ગુણવંતી ! શું કહું ?

શોભી રહી ! આખાદ મનહર વેશમાં, મહિલા તણા,
તુજ વેશધારીની કળામાં આજ મુદ્દલ નહિ મણા.
સૌન્દર્ય ત્હારું જોઈ થાશે સુન્દરી ! ધાયલ ધણા,
અફસોસ ! એ ત્હાવો લખાયો છે ન કર્મે આપણા.

ગુણવન્ત ! મ્હને લાગે છે કે જન્માએ એક મ્હોટી ભૂલ કરી ! ”

“ તે શું ? ”

“ ત્હને સ્ત્રી ધડવાને બદલે પુરૂષ ધડી દીધો. ”

“ કેમ બહુ ફાટ્યો કે ? ”

“ ખરું કહું છું...આકી...

સૌન્દર્ય ત્હારું સ્વર્ગની એ ડિવંશીને તોલ છે,
રંભા સરીખું રૂપ...મીઠાં કોકિલા સમ બોલ છે.

ગુણવન્તી ! વારી જઈ વારંવાર ત્હારા રૂપને,
જો નાર નક્કી હોત તું તો ! પરણતે અંદા ત્હને ”

અને એ છેવટના શબ્દોની સાથેજ વિહારીએ ગુણવન્તીને અગા-
ત્કારથી આથમાં લઇ એક મીઠી ચુમી ભરી લીધી. ગુણવંત કરતા
વિહારીના શરીરનો આંધો જરા વધુ સશક્ત હતો. કંઈક ક્રોધમિશ્રિત
શ્વરે ગુણવંતે વિખરાયલો વેશ ઠીક કરતાં વિહારીને ઠપકો આપ્યો.

“ જા...વિહારી ! ત્હારે આ'વું કરવું હોય, તો આજથી મ્હને
બોલાવતો નહિ હા. ”

“ સાહેબજી ! ”

“ રામરામ ! હાં ! પણ હવે દેવીના દર્શન ફરી પાછાં ક્યારે થશે ? ”

“ અનતાં લગી તો સાંજનાજ. ”

“ ઇશ્વર તમારી મનોકામના સદૃશ કરે ! અને દંપતિ યુગલ દીર્ઘાયુ ભોગવો ! ” વિહારીએ ગુણવન્તીને શુભાશિર્વાદ દીધા.

કેમ જાણે તે પરણવા ન જતી હોય !

વિહારી તુર્તજ ઘેર જવા છૂટો પડ્યો. મકાનના દારને તાળુ મારવા ગુણવન્ત ટેબલ ઉપરથી તાળુ લેવા ગયો. ત્યાંજ તેને પેલો પત્ર સાંભર્યો. ટેબલ ઉપર પડેલું ફાડેલું કવર હજી એમને એમ હતું. ગુણવન્તે તે ઉપાડ્યું. અંદર જોયું. તે ખાલી હતું. તેમાં પત્ર ન હતો.

પ્રકરણ:-૪ થું

“ લાલનો એકકો. ”

જે વીરતાનો ગુણ ! એ તો વિભુની બક્ષીસ છે, વીરો વિષે શક્તિ રૂપે...વ્યાપી રહ્યો જગદીશ એ. સત્કાર્યમાં વપરાય જો...તો દિન દિને વૃદ્ધિ થશે, દુર્ઘર્ષ કરે તો એજ બળ ! દીવસ જતાં ઘટતું જશે.

મતી ગુણવંતી દેવીના મુખના હાસ્ય અને નૂર ટેબલ ઉપર પડેલા કવરમાં પત્ર ન જોતાંજ ઉડી ગયાં. ગંભીર મુખમુદ્રા થતાં તે ખુરસીમાં બેસી ગઈ. “ઘરમાં વિદારી સિવાય અન્ય કોઈ આવ્યું નથી. તો પછી પત્ર ગયો ક્યાં? તેમજ વિદારી મ્હારો જૂનો વિશ્વાસુ અને પરમ મિત્ર હોઈ

કદી મ્હારી પરવાનગી સિવાય એ લેવાની કે વાંચવાની દિમ્મત ન કરે એની મ્હને પૂર્ણ ખાતરી છે. એના ઉપરની શકા અસ્થાને છે. તો પછી એ ગયો ક્યાં?”

પુનઃ એક વાર ગુણવંતે કવરમાં યરાયર નિહાળ્યું. આ વેળા તેને કવરના છેક નીચેના ભાગમાંથી પૈસા જેવડો એક ગોળ કાગળ મળી આવ્યો. તે કોઈ વ્યક્તિના શિરોભાગનો ફાટો હતો. થોડી વાર તેને જોયા પછી ગુણવંતે તેને ખીજી બાજુ ઉથલાવ્યો. પાછલી ફારી બાજુએ ઝીણા અક્ષરે જે નામ લખેલું દેવે એ વાંચ્યું, તે ખરેખર દેવેને ચોંકાવવાને બસ હતું. એની પાછલી બાજુએ “લાલનો એકકો! એક વીર હુટાડ!” એમ લખેલું હતું.

પત્ર ઉપાડી જનાર પુરૂષ વ્યક્તિ તે લાલનો એકકો પોતેજ હોઈ, દેવેને પોતાની વીરતાનું ભાન કરાવવા તેણે પોતાનો આ ન્હાનકડો લોકેટ—ફાટો કવરમાં મૂક્યો હતો.

બાર બાર વર્ષ યયાં હાથમાં ન આવતા, અને ગઈ કાલેજ છટકી ગયેલ શિકાર લાલના એકકોનું નામ દેવીની મુખમુદ્રાના ભાવ

પલટાવવા બસ હતુ. ફોટો પાછો કવરમાં મૂકી, તે પોતાની ચોળીના ગળવામાં મૂક્યું. ઘડીયાળમાં આકના ટકોરા પડ્યા. ઝાંઝર ઝમકાવતી ગુણવન્તી લાંબો ધુધટ તાણી ધારેલે રથને જવા બહાર નિકળી ગઈ.

દેવના જવા પછી પેલી પત્ર લઈ જનાર પુરુષ વ્યક્તિ ઉર્ફે લાલનો એકકો ત્યાં આવ્યો. તેણે એક વાર દેવની મૂર્ખાઈ ઉપર અદ્ભુતરૂપે ક્રોધ. ખીજીજ પછે દેવના ટેબલ નીચેનું કાંઈ ગુપ્ત દ્વાર ઉઘાડી તે અદ્રશ્ય થઈ ગયો.

પોતાના ઘરમાંની તમામ ચર્ચા નેવા બદમાસોએ સુરંગ ખોદેલી છે, એ વાતથી ગુણવન્ત આજ બાર બાર વર્ષો થયાં સર્વથા અજ્ઞાન હતો. અને એજ સુરંગને લઈને લાલનો એકકો દેવની આંટીમાં આવી શકતો ન હતો. કારણુ પ્રતિદિન તે ગુણવન્તના તમામ વિચારો સાંભળી જતો હતો.

પ્રકરણ:—૫ મું.

“ બેદી મદદગાર ! ”

—:□:—

છઠ્ઠી તણા જે લેખ તે છેકયાં નહીં છેદાય છે, વાક્યો વિધાતાના કદી છેદ્યાં નહીં છેદાય છે; કર્મો પ્રમાણે શુભ અશુભ નિર્માણ બાવી થાય છે, ત્યાં દેવના દરબારમાં બિનપક્ષપાતી ન્યાય છે.

૬ મહંતના ઝુંપડામાં એક અપરિચિત સ્ત્રી વ્યક્તિ તથા એક પુરૂષ વ્યક્તિ અત્યારે બેઠાં હતા. પુરૂષ વ્યક્તિનું નામ ગોવિન્દ અને સ્ત્રી-વ્યક્તિનું નામ મુદ્રિકા હતું. મહંત તેની સાથે વાર્તાલાપ કરી રહ્યા હતાં. બે માંહેની એક વ્યક્તિ અત્યારે પોતાનો ઇતિહાસ કહી રહી હતી. “કાકા ! સાંભળો !”

(હરિગીત.)

વર્ષો વિત્યાં છે તેર આજે, આ બનેલી વાતને,
પરદેશ હું બ્યારે ગયો, મૂકી પ્રિયા, મા, આપને;
નારી સગર્મા, મમ હતી તે વખત નામે સુંદરી,
ને એક સાચો દાસ ! મ્હારો ખાસ ! નામે નરહરી;
વર્ષો વિત્યાં જ્યાં બાર ત્યાં મમ નમ્રમાં આવ્યો ફરી,
માતા પિતા ને પત્નીની પ્રેમી-ત્રિપૂટી સાંભરી;
પણ જ્યાં પધાર્યો ઘેર ત્યાં આશ્ચર્ય અવલોક્યું મહા !
નહિ ધર ! બગેલાં લાકડાં ! શો કોપ કુદરતનો અહા !
માતા પિતા પત્ની અને પ્રેમાળ સેવક ના મળે,
બહુ બહુ ચલાવી શોધ પણ પ્રારબ્ધ હીનનું શું વળે ?

વળી એ બાર વર્ષ પરની વાત પૂરી યાદ પણ કોને ? અને
હોય તોપણ મ્હારા જ્ઞાને કે'વા કોણ તરફી લે ?

પાગલ બની બટકયો પછી, એ સ્નેહીઓની શોધમાં,
નિશ્ચય કર્યો ! જીવન હવે ! ઝૂકાવવું જળધોધમાં.

વીત્યું વરસ પણ ભાગ એકેની નહિ ! લાગી જરા,
અફસોસ ! પુનર્મિલનતણી તવ આથ ત્યાગી સર્વથા.
ગિરિ, ગહ્વરે, ને સરવરે, સિન્ધુ સરિતે શોધતો,
જંગલ તણા પશુ પક્ષીને ! “બહાલી” કહી સંબોધતો.
તાપે કરીને કંઠ સકાયો નહિ પાણી જડે,
આવ્યો તૃપાતુર—કંઠ તરફડતો તમારે ઝુંપડે.

વાત કહેનાર વ્યક્તિ અહીં થોભી. તે પછી મહત્તે પેલી સ્ત્રી
વ્યક્તિ પ્રતિ જોઈ કહ્યું, “ મુદ્રિકા ! હવે એ પછી બનેલો બનાવ હું
નમને કહું છું. ”

“ કહો કાકા ! ” મુદ્રિકા બોલી.

તેર વર્ષ પરની છે વાત, જ્યારે તુજ મામાપ હયાત,
વીર-લૂટાર તોડી જેલ, નાઠો ! પકડાવો મુસ્કેલ.
લેવા એણે જૂનું વેર, વર્તાવ્યો શું કાળો ફેર,
હાથ લગાડી કીધી લૂટ; કીધું ધરને બરિમબૂત.
માત તાત તેમાં બે મર્યાં, પ્રપંચ ચતુના સૌ સર્યાં,
પણ જે સેવક નરહરી નામ, તેણે બીડી જખરી હામ.
પુત્રવધૂ જે ધરમાં સતી, ખખર ન જોને આ નહિ હતી,
તેને ઉંચકી નાઠો વીર, વહાલરીમાં મૂક્યું શીર.
વીર-લૂટાર શોધી વળ્યો, સુન્દરીનો નહિ પતો મળ્યો,
નરહરિ નાર ઉપાડી ગયો, પુત્રી પેડે પાળી રહ્યો.
હતી સગર્બા સુન્દરી સતી, પ્રસૂતી-પીડા તેને થતી,
કાન્તિવાન શું ? કન્યા એક, પામી હર્ષ તણો નહિ લેખ.
થઈ ખટમાસ તણી એ સુતા, દુખ પાછાં ત્યાં આગળ હતાં.

મુદ્રિકા ! મહતના વેશમાં એ સુન્દરીને લઇ આ ઝુંપડામાં રે'નાર
એજ આ અંધ વફાદાર નરહરિ. ”

“ વાર ! પછી એ સુન્દરી ઉપર શું દુઃખ આવ્યું ? ”

“ તેજ કહું છું. પરન્તુ તે પહેલાં તું જાણી લેજે કે અમારાં
આ દુઃખમાં અમારો પરમ મદદગાર, તથા મને ન્હાસી જવા રસ્તા
કરી આપનાર, સાચો સલાહકાર ડિટેક્ટીવ દવે ઉર્ફે યુવાન વીર
ગુણવંત હતો. ”

“ તો શું લૂટાર એના હાથમાંયે ન આવ્યો ? ”

“ ના. ”

એક દિવસ શું બન્યો બનાવ ? હૈયામાં જે'નો છે ધાવ,
સુખે બાળા સતી હતી, રમાલ ગુંથે સુન્દરી સતી.
હતો રેશમી શ્વેત રમાલ, ચિત્ર-ગુંથણી એકકો-લાલ,
બતાવવા દોડી જ્યાં મ્હને, આવ્યો દુષ્ટ ધસી તે ક્ષણે.
રમાલ સુન્દરી-કરથી સર્ગો, તે તો મ્હારી દ્રષ્ટે પડ્યો,
દુષ્ટ સુન્દરીને લઇ ગયો, હું પુત્રીને સાચવી રહ્યો.

મહા પરિશ્રમે ગૌરીના શરીર ઉપર મ્હેં કપડું ઓઢાડી દીધું.
દુષ્ટની નજર એ બાળા ઉપર ન પડી. છ માસની એ માતા પિતા
હીન બાળાથી મન વાળી છેવટે હું રડીને રહ્યો. બ્યારે ગુણવંત આવ્યો,
ત્યારે મ્હેં તેને સુન્દરીના હરણની વાત કહી. તેણે મ્હને એ બાળાને
સાચવી ગ્રાખવાનું કહી સુન્દરીની શોધાર્થે જવા જણાવ્યું. તેજ દિવ-
સથી મ્હેં જીવના જોખમે પેલા રમાલ અને એ બાળાનું ચાજ લગી
જતન કર્યું.

“ અને પછી એ બાળા ક્યાં ગઈ ? ” મુદ્રિકાએ સવાલ કર્યો.

“ તે હું ત્હને પછી કહીશ. જા...સમય થઇ ગયો છે. સોપેલું કામ જલ્દી કરી આવ. ”

વાત અધૂરી રહી. જિજ્ઞાસુ મુદ્રિકા મહંતને આગ્રહ ન કરી શકી. એકજ શબ્દની સાથે તે મહંતનું સોપેલું કાર્ય કરવા જવા ઉભી થઇ. જતાં જતાં તેણે પૂછ્યું,

“ બહે ! કાકા ! એ વાત નહિ કહો પણ એટલું તો કહો કે એ છોકરી તમારા હાથમાંથી કેમ ગઇ ? ને ક્યારે ગઇ ? ”

“ બાર વર્ષની થયા પછી મ્હેં પણ મ્હારા અંધાપાએ એને ગુમાવી. સુન્દરીને હરી જનાર બદમાશ વીર-લૂટાર લાલનો એકકોજ મ્હારી સાથે દગો રમી એને લઇ ગયો. ”

“ અફસોસ ! વાર લાલના એકકાએ આપને કેમ જીવવા દીધા ? ”

“ કારણ હું વૃદ્ધ હોવાથી કશું કરી શકું એમ ન હતું. તેમાં વળી હવે તો અંધ ! એટલે શું પૂછવું ? અને ધારો કે કદાચ હું એની સામે કાલે ઉડીને માથુ ઉંચકું, તોય મ્હારું શું ચાલે ? ”

મુદ્રિકાની શંકા ભાંગી. તે પછી તે વૃદ્ધની આજ્ઞાનુસાર પેલી સ્ત્રી-વેશની પોટલી તથા પત્ર દવેને ત્યાં પ્હોંચાડી આવી, એ આપણે વાંચી ગયા. કલાક થયો, વળી પાછું મહંતનું દાર ઠોકાયું. ગોવિન્દે ઉઘાડ્યું.

“ કેમ કામ કરી આવી ? ” મહંતે સવાલ કર્યો.

“ હા ! ” આવનાર મુદ્રિકાએ કહ્યું.

“ તો જો હવે બરાબર સાત વાગે અહીંથી નીકળી આ વસ્તુ એને એજ જગ્યાએ જઇ પહોંચતી કર. સાથે કેન્ડે કે ગૌરી જાતે

પુષ્પ' પ્રગુલ્લે પચરંગી બહુ...
 પરિમલ મધ મધ થાય...વસન્તે.
 ફૂલના ગજરા...ફૂલની શય્યા...
 શિતળતા ન જરાય...વસન્તે.
 હાલમ આવો ! બહેલાં બહેલાં,
 વસન્ત વીતી જાય...વસન્તે.
 મદન પીડે જૂઓ ! પતિહીન પ્રમદા-(ને)
 હાય ! ખમાય ! ન હાય...વસન્તે.
 રડી ઝટુ...વિરહીની ! વિધવા...
 ખેનાં દિલ દુભાય...વસન્તે.

ૐૐૐૐૐૐૐ

રાંગના વિલાસિકાના મકાનમાં ઉપરોક્ત સંગીતધારા વહી રહી હતી. વિલાસિકાંની સ્વરૂપવાન દાસી દમ-યાંતી હાથમાં સિતાર લઈ ઉપરનું ગાયન ગાઇ રહી હતી, બ્યારે વેશ્યા વિલાસિકા ખારીએ ઉભી ઉભી કાઠની વાટ જોઈ રહી હતી. તેના હાથમાં એક કાગળ હતો. જે તે વારંવાર વાંચી રહી હતી.

“ બહાલી વિલાસિકા. ”

આજ સાંજે ત્યારે મકાન આગળ પ્રથમ આવનાર સ્ત્રી વ્યક્તિને પ્રપંચથી છેતરી કાઢ ચાજ આપી બુદ્ધિપૂર્વક વિદાય કરજે, અને તેની જગ્યાએ તું ગોઠવાઈ જજે. તે પછી ત્હને કાંઈ એક સ્ત્રી આવી, ક્યાંય લઈ જાય, તો તું ત્યાં જજે, અગર તો કાંઈ આપે તો તે તું લઈ લેજે. ”

“ લાલનો એકઠો ”

થોડી વાર થઇ. વિલાસિકા જેની વાટ નેઇ રહી હતી. એવી એક સ્ત્રી-વ્યક્તિ વિલાસિકાના મકાન આગળ આવી ઉભી. વેશ્યા વિલાસિકાએ પોતાની ચતુર દાસી દમયંતીને આજુસામે કર્યો. પોને નીચે ઉતરી. નીચેજ દેવે ગુણવન્તીના વેશમાં આવી ઉભો હતો.

“ બહેન ! તમે પેલી દાસીને શોધો છો કે ? ”

“હા ! તમે એ ક્યાંથી જાણો ? ” આશ્ચર્ય પામતી ગુણવંતી બોલી.

“આવો! તે ઉપરજ છે. તમારી ક્યારની વાટ જોઈ રહી છે.”

ગુપત્યુપ ગુણવંતી વિલાસિકાની સાથે ઉપર ગઇ. જે કે વેશ્યા વિલાસિકાએ સૌભાગ્યના શૃંગારો ધારણ કર્યા હતાં, છતાં તે બહુ મુલ્ય ન હતાં. અરૂં જેતાં તે પહેરવેશમાં ઘણીજ સાદી હતી. એક વેશ્યા છતાં તેના મુખનું નૂર, અને તેની ઝગહગતી જ્યોતી, તેની પવિત્રતાનો પ્રતાપ બતાવી રહી હતી. વેશ્યાના જેવા હાવ, બાવ તથા વસ્ત્રપરિધાનની દ્રષ્ય સાથે બોલો છતાં તેનું દિલ એક દિવ્યાંગનાં સમાન નમ્ર, ઉદાર અને મૃદુ હતું. તેની ઉમર ત્રીસથી ઉપરની હોવા છતાં એક અપ્સરા સમાન તેના દેહની કાન્તિ હતી.

“ વાર્ ! આપનું નામ ! ” વિલાસિકાએ પૂછ્યું.

“**अशुवन्ती.**”

“ વારં ! તો યુધિષ્ઠી બહેન ! તમે જેને મળવા આવ્યા છો, તેનું નામ જણો છો ? ”

“નામની મહેને ખબર નથી. તેમજ હું હેને ઝાળખતીયે નથી.”

અનુર વેશ્યાને ગુણવંતીના વસ્ત્ર-પરિધાનનો દળદળ તથા બોલ ઉપરથી પામી જતા વાર ન લાગી, કે આ કોઈ સ્ત્રી-વેશધારી પુરુષ છે. નક્કી એના મેળાપમાં કોઈ ગુપ્ત ભેદ હોવો જોઈએ.

“ ત્યારે લ્યો ઘડીવાર એસો ! હું એમને નીચેથી મોકલું. ”
વિલાસિકા નીચે ગઇ. સંતાઇને સાંભળતી દાસી દમયંતીના કાનમાં તેણે
ફૂંક મારી. પાઠ પઢાવેલી દાસી ગુણવંતીના ઓરડામાં પ્રવેશી.

“ ઓહ ! તમે આવી પહોંચ્યા ? ”

આશ્ચર્ય પામતી ગુણવંતી બોલી, “ શું મહેને મળવા બોલાવનાર
“ લેદી મદદગાર ” તે તમે ? ”

“ જી...ના. ”

“ તો પછી વસ્ત્રની પોટલી ને પત્ર પહોંચાડનાર દાસી કોણ ? ”

“ તે અન્ય કામસર ન આવી શકવાથી હું આવી છું. ”

“ તમારું નામ ? ”

“ દમયંતી. ”

“ તમારાં શેઠાણી ગૌરી કેમ જણાતા નથી ? ”

“ એકકાને અમારી યુક્તિની ખબર પડી જતાં, તેણે સમ્પત્તિ
પહેરો મૂકી દીધો છે, એટલે આજ તો લાચાર ! ”

“ વાર ! એણે શું મોકલાવવાનું લખ્યું હતું, તે તમે લાંબા ? ”

“ હા લ્યો. ”

તે એક હીરાજડિત મુદ્રિકા હતી. ગુણવંતી વીંટી નેવામાં શેઠાઈ.
દમયંતી આજ વખતે નજર ચુકાવી પોતારા ગણી ગઇ. આ
દરમ્યાન નીચે શું બન્યું ? તે નેમજા.

ગુણવંતીની જગ્યાએ વેશ્યા વિલાસિકાને છળ કરીને ઉભા રહે
પૂરી એ મીનીટ નહિ થઇ હોય, ત્યાં તો મહાંતે મોકલેલી મુદ્રિકા
આવી લાગી. અંધારામાં વગર નેચે વિલાસિકાનેજ ગુણવંતી ધારી
તેણે તેને રેશમી-રૂમાલ આપી દીધો.

“લ્યો ! ફક્ત આજ મોકલાવ્યો.”

“બીજું ?” વિલાસિકાએ પ્રશ્ન કર્યો.

“કંઈજ નહિ.”

“તમારું નામ ?”

“લેદી મદદગાર.” મુદ્રિકા બોલી.

“અને તમારું ?”

“ગુણવન્તી.” વિલાસિકા જુદું બોલી. તે પછી મુદ્રિકા ચાલતી થઈ. રમાણ ગજવામાં મૂકી વિલાસિકા ઉપર ગઈ. ત્યાં દમયંતી નહોતી. ગુણવન્તી તેને શોધવા ફાંફાં મારી રહી હતી.

“તમે કોને શોધો છો ?” વિલાસિકાએ પૂછ્યું.

“મ્હને મળવા આવનાર પેલી દમયંતીને.”

“તે તો હમણાજ મ્હને નીચે મળી. આ બાળુ ગઈ.” વિલાસિકાએ ગુણવન્તીને આડે રસ્તે દોરવવા મુદ્રિકા જે રસ્તે ગઈ હતી, તેજ રસ્તો દેખાડ્યો.

ગુણવન્તીના વેશમાં દેવે તુર્તજ નીચે ઉતર્યો. દરથી તેણે નહાસી જતી મુદ્રિકાને જોઈ. તેનેજ વિલાસિકાના કેવાથી પોતાને ઠગી જનાર દમયંતી ધારી તે તેને પકડવા તેની પૂંડે પડ્યો. હોશિયાર ફિટકટીવ એક વેશ્યાને હાથે આપાદ ઠગાયો.

* * * * *

થોડી વાર વિતતાં ત્યાં લાલનો એકકો આવી લાગ્યો.

“વિલાસિકા ! શિકાર સપડાયો ?”

“ના ! દમયંતીની ગફલતે છટકી ગયો.”

“તો શું પેલી સ્ત્રી જે વસ્તુ મેળવવા આવી હતી, તે ત્હારાથી ન મેળવાઈ ?”

“ના...શક પડતાંની સાથેજ તેઓ જાંને કે. અન્ય સ્થળે વાર્તાલાપ કરવા ચાલ્યા ગયા.

વિલાસિકાએ જુદું બોલી લાલના એકકાને ઉડાવ્યો. તેના ગયા પછી તરતજ દમયંતી નીચેના ખંડમાંથી આવી લાગી:

“આ ! વીંટીમાંજ સમજતી નાખી.”

“વીંટી !” ઉચ્ચારની સાથેજ વિલાસિકાને તે સાંભરી. ઉતાવળમાં ને ઉતાવળમાં તે કે. ગંભીર ભૂલ કરી બેઠા હતી, તેનું તહેને સ્મરણ થયું. વિલાસિકાને એ વીંટી તેના પ્રિયતમ તરફથી મળી હતી. અને તે તેને બહુ વ્હાલથી સંભાળી રાખતી હતી. આજ ઉતાવળમાં અચાનક તેણે તે ગુણવન્તીને આપવા દમયંતીને કાઢી આપી હતી.

અફસોસ ! ગભરાયલા અને દીલગીર હૃદયે તેણે પાસેની ખુરસીમાં પડતું નાંખ્યું. એટલામાં તેને પેલો રમાલ સાંભર્યો. દીવાના પ્રકાશ વધારી તેણે તે જોયો. તેમાં લાલનો એકકો ઉત્તના લાલ દોરાથી ગુંથાયેલો હતો. છેડે ન્હાતું નામ હતું “સુન્દરી.”

રમાલ જોતાંજ તે “ઓ પ્રભુ ! હું આ શું જોઉં છું ?” કહી બેશુદ્ધ થઈ ગઈ. દમયંતી તેને શુદ્ધિમાં આણવા ઉપચારો કરવા લાગી.

પ્રકરણ:-૭મું.

“અફસોસ!”

હું એક છું આ વિશ્વમાં...એવું મને ધરવું નહિ,
મહારી ખરાખર કોણ છે? એ વાક્ય ઉચરવું નહિ.
અભિમાનથી અવિચારી પગલું કોઈ દિન ભરવું નહિ,
“હું એક છું” એ બોલવા માહસ કદી કરવું નહિ.
પૃથ્વી વિશે કંઈ કંઈ મણિ, રત્નો પડેલાં છે હજી,
છે શેરને માથે સવાશેરો ન ભૂલો એ કદી.

લમાં ને ભૂલમાં દગાગાળ દાસી દમયંતીની પૂઠે
પડેલો ગુણવન્તીના વેશમાં ગુણવંત! ઘડીએ અને
પળે હાથમાં આવેલ મુદ્રિકાને ફેરવી ફેરવીને જોયા
કરતો હતો. મુદ્રિકા પણ પોતાની પાછળ કોઈ દુષ્ટનો
ગુપ્તચર્યા જોનાર માણસ પડ્યો જાણી સત્વર રસ્તો કાપી રહી હતી.
એટલામાં મહંતની પર્ણકૂટી આવી. મુદ્રિકાએ મ્હોટેથી ખુમ મારી.
“ગોવિન્દ! ઓ ગોવિન્દ!”

ગોવિન્દે દાર બોલ્યાં. મુદ્રિકા અંદર ચાલી ગઈ. પાછળ આવતી
ગુણવન્તી દમયંતીને મહંતની પર્ણકૂટીમાં ગયેલી જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યો.

ઝુંપડીને દ્વારે કાન માડી તે માંહે ચાલતી વાન સાંભળવા લાગ્યો.

“ કેમ આવી પહોંચી ? ” મહંતે પૂછ્યું.

“ હા ! ”

“ કામ કરી આવી ? ”

“ સહેલાઈથી ! ”

“ તે કશું બોલ્યો હતો ? ”

“ ના. ”

“ પરન્તુ ત્યારે તું આટલી શ્વાસબેર દોડતી કેમ આવી ! ”

“ મહારી પાછળ કાઈ બદમાશ પડેલો છે. બોલો હવે મ્હને શી આજ્ઞા છે. ”

“ શત્રુને ત્યાં જઈ નોકરી ચિત્કારી, કેદીનો છૂટકારો કરો. ”

મહંત બોલ્યા.

“ અને કદાચ ધાર્યા કરતાં વિપરિત પરિણામ આવે તો ?

પકડાયાં તો પછી ? ”

“ દેહં પાતયામિ ! દિવં કાર્યં સાધયામિ. ”

ધરો માથુ ઝુકો બચમાં... મૂકો માથા તણી પરવા,

વિનય અંતે તમારો છે, બનો તૈયાર જો મરવાં.

નથી રહેલી ! કદાપી કાર્યસિદ્ધિ શીખને સાટે,

“ થશે શું ? ” બાયલા બોલો, બધાં, એ કાયરો માટે.

આકી:-મરદ બચ્યો તો,

મર્દ સચ્ચા કામ કરનેસે કબી ડરતા નહિ,

ચાહે તુટે યે આસમાં પીઝે કદમ બરતા નહિ.

મર્દ સચ્ચા વોહી ! અપના બોલશે શીરતા નહિ,

ઠોકર લગાતે ! થુકતે ! ધનસે કબી ગીરતા નહિ.

જો જાન બી અપની કરે કુરખાન સચ્ચકો લીયે,
મય તો કહું...બસ એક! વોહી! વોહી! સચ્ચા મર્દ હૈ.
જો શિર દે ખુદ...ધર્મ ગરતો પ્રેમિયોકે આસ્તે,
મૃત્યુ પિછે વહ વીર જાતા અમરપુરીકે રાસ્તે.”

“જો એમજ છે, તો આપની આજ્ઞાનુસાર સિંહની ગુફામાં જઈ
ધું. ક્યાં તો જાન લઉં છું, ક્યાં તો જાન લઉં છું.

હવે રસ્તા રહ્યા છે બે, રડું! ક્યાં તો થવું રાજ,
અગર ક્યાં હારના દાવે! અગર ક્યાં જીતની બાજ.
નથી નકકા! થશે શું? ને થવાનું શું? લખ્યું બાલે,
છતાં નકકી થવાનું છે, નવું જીવું કંઈ કાલે.

કાકા! ધરબેદુ થઈશ. “ખાવું તેનું ગાવું” એ પ્રચલિત નિયમને
ઉઘો ફેરવી “ખાઈશ તેનું ખોદીશ.” ક્યાં તો શત્રુનું શિવ-છેદન!
ક્યાં તો આત્મ-વિસર્જન! બસ એજ અચળ નિશ્ચય!”

‘સિધાવો! વિજયી થઈ! જુદાં આવો!’

પ્રતિજ્ઞાધારી વીરાંગના મુદ્રિકા જેવી જહાર નીકળી, તેવીજ તેને
દમયંતી ધારી ગુણવંતીએ ઝાંધી. ચીસ ન પાડે માટે એક હાથ
તેના મોઢા ઉપર સજ્જડ દબાવ્યો. રાત્રિ હોવાથી જો કે અંધાર
હતું, છતાં પૂર્ણિમાનો ચંદ્રમા શ્વેત ચાંદનીથી દેવી વસુંધરાને દીપાવી
રહ્યો હતો. તેના પ્રકાશમાં ગુણવંતીએ મુદ્રિકાનું મુખ જોયું. જેતાંજ
તેને ખાત્રી થઈ કે પોતાના હાથમાં આવનાર સ્ત્રી દમયંતી નથી,
ગુણવંતીનો હાથ હીલો પડ્યો. ચતુર ને ચાલાક મુદ્રિકા એજ વખતે
એક આંચકો મારી છટકી નહાસી ગઈ. આંચકા સાથેજ ઠગાવણી
ગુણવંતીના હાથમાંથી પેલી મુદ્રિકા નીચે પડી ગઈ. નહાસતી ને પાછું
ફરી જોતી મુદ્રિકાએ એ ચમકારો જોઈ લીધો, પરંતુ ગુણવંતાને એ

ધ્યાન ન રહ્યું. તેને તો દમયંતી પોતાને બનાવી નહાસી ગઈ, એજ બહુ લાગ્યા કરતું હતું.

મુદ્રિકાની પૂંક પકડવી છોડી એ નહાસનાર પ્રૌઢ સ્ત્રી (દમયંતી યુવાન હતી.) કોણ હતી? એ મહંત પાસેથી બાણવા ગુણવન્તી ઝૂંપડીમાં ગઈ.

થોડીવારે મુદ્રિકા ઝૂંપડી પાસે પાછી આવી. તેણે પેલી મુદ્રિકા ઉપાડી. જે જોતાંજ તેના મોઢામાંથી એક તીણી ચીસ નીકળી ગઈ. બીજીજ પળે તે બેમાન બની જમીન ઉપર પડી ગઈ.

ચીસનો અવાજ અંદર બેઠેલાં મહંતે તેમજ ગુણવન્તીએ સાંભળ્યા. “ઉમા રહો ! હું તપાસ કરી આવું.” કહી તે બહાર નીકળી. દ્વાર પાસેજ તેણે મુદ્રિકાને પડેલી જોઈ.

વાંચક ! દેવેના વેશમાં ગુણવન્તીએ મુદ્રિકાને પુનઃ જોઈ, તે જોઈને મહંત સાથે તેણે શી વાત કરી? તે આપણે બાણ લઈએ.

પોતે ગુણવન્તીના વેશમાં દેવે આવેલો છે, એમ મહંતને કૃષ્ણ પછી, પોતે શા માટે, અને કેવી રીતે ઝૂંપડી આગળ આવ્યો, તે તમામ બીના તેણે વૃદ્ધને કહી સંભળાવી.

“તો શું ગુણવન્ત ! તું એમ કેવા માગે છે, કે ત્હને પત્ર તથા પોટલી પ્હોંચાડનાર સ્ત્રી વિલાસિકાના મકાને આવીજ નહોતી?”

“ના આવી હતી ! પરંતુ તેણે મ્હને રમાલ આપ્યો નથી.”

“ત્યારે?”

“ફક્ત એક વીંટી !”

“આપનારતું નામ ત્હેં પૂછ્યું હતું?”

“હા !”

“શુ ?”

“દમયંતી !”

“હું ? એ દમયંતી કોણ ? મહેં એ નામની કોઈ વ્યક્તિને વીંટી કે અન્ય કંઈ આપવા મોકલીજ નથી.” મહંત આશ્ચર્ય મુદ્રાથી બોલ્યા.

“તો પછી તમે રમાલ આપવા કો'ને મોકલી હતી ?”

“ત્હારી બેદી મદદગાર મુદ્રિકાને, કે જેને દમયંતી ધારી, તું પુઠં પકડી અહીં સુધી આગ્યો.”

“તો એ મુદ્રિકા ! રમાલ કો'ને આપી આવી ?”

“પ્રભુ જાણે ! એ શું જોટાજો થયો છે ?”

જરાવારમાંજ હવેની બુદ્ધિ આ જોટાજો સમજી ગઈ. “જરાબર છે,” તે બોલ્યો, “થયું એમ કે વેશ્યા વિલાસિકાએ એ રમાલ મહારી જગ્યાએ રાડી હસ્તગત કરેલા છે. તમારી મુદ્રિકા વિલાસિકાને યુજીવંતી ધારી, રમાલ આપી આવી છે. અને મહંતે એજ વેશ્યાએ પોતાની કોઈ દમયંતી નામક દાસી વડે નકામી વીંટી આપાવી છેતર્યો છે.”

“પરંતુ એ બધી વાત એ ક્યાંથી જાણે ?”

“થયું એમ છે કે તમારો મોકલેલો પત્ર મહારા ઓરડામાંથી થોડીજ વાર પછી કોઈ ઉપાડી ગયું હતું, અને એની મદદથીજ આ વાત જાણી લઈ આ કાવત્રુ રચાયું છે. હા ! હવેજ સમજાયું. લાલના એકકાનો ફોટો પણ કવરમાં હતો. એજ એ પત્ર ઉપાડી ગયો. તેણેજ વિલાસિકાને એતાવી, રમાલ હાથ કર્યો.”

“તો પછી જા ! પકડ એ વેશ્યા તથા ત્હેની દાસીને, અને મેળવ પતો.”

“જરૂર ! પરન્તુ થોભો ! મ્હને કહો કે એ મુદ્રિકા કોણ છે ?”

“ એક હિતેચ્છુ ! બેઠી મદદગાર.”

“ ખુલાસો.”

“ હવે પછી.”

“ થોભ ” જવા માંડતાં ગુણવન્તી વેશધારી દ્વેને અટકાવતાં મહત બોલ્યા, “ ત્હને મળેલી મુદ્રિકા ક્યાં છે ? ”

ગુણવન્તી તે ન શોધી શકી. “હમણા સુધી તો હતી.”

“ પછી ? ”

“ હા બરાબર ! બહાર મુદ્રિકા સાથે ઝપાઝપીમાં પડી ગયેલી હોવી જોઈએ. હશે ! એની સાથે આપણને કશું કામ નથી.”

“ ગુણવંત ! તું આ શું બોલે છે ! મુદ્રિકાએ મ્હને આવતાંજ ચોખ્ખું કહ્યું હતું, કે રમાલ નામ પૂછીને આપ્યો હતો. લેનારે પોતાનું નામ સુધ્ધાં ગુણવન્તી જણાવ્યું હતું. ધાર કે કદાચ બધું જાણે, એમ બને, પરન્તુ ત્હારું જ ધારણ કરેલું નામ તે ક્યાંથી જાણે ? ”

“ તે વિશ્વાસિકાએ મ્હને ખેલાંથીજ પોતાના મકાનમાં લઈ જતાં પૂછી લીધું હતું.”

“ નહિ ! વીંટી પણ ત્હારી પાસે નથી. મ્હને ત્હારી આજની વાત પર વિશ્વાસ બેસતો નથી.”

બરાબર આજ વેળા બહાર મુદ્રિકાએ ચીસ પાડી, અને ગુણવન્તીએ ગોવિંદને ફાનસ લઈ બહાર આવવા કહ્યું. જાન ઉપર મુદ્રિકા પડેલી હતી. ગુણવન્તીએ તેને જોઈ. ફાનસનો પ્રકાશ તેના મુખાર્વિંદ ઉપર પડ્યો. પોતાના હાથમાંથી છટકી નહાસી ગયેલી મુદ્રિકાને પુનઃ મહંતની ઝુંપડીના દાર પાસે બેશુદ્ધ સ્થિતિમાં પડેલી જોઈ તેના

આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ ! વધુ આશ્ચર્ય તો વળી ગુણવંતીને ત્યારે થયું જ્યારે તેણે મુદ્રિકાના હાથમાં પોતાની ગુમાવેલી વીંટી જોઈ. ગુણવંતીએ તે લેવા હાથ લાંબાવ્યો. એજ વેળા મુદ્રિકાની મૂર્છા વળી. ઉઠતાંની સાથેજ તે ગુણવંતીને બાઝી પડી.

“આ મહારી પ્રિયા !” તેના મુખમાંથી શબ્દો સરી પડ્યા બીજીજ પળે તે પોતાની ભૂત જોઈ શકી.

“આ શું ! મુદ્રિકા જાહેન ! તમે આ શું કરો છો ?”

“માફ કરો ! હું ખેશુદ્ધિમાં કંઈ ગાંડું થેવું બકી ગયું.” મુદ્રિકાએ પોતાની ભૂત સુધારી.

હવે ઉર્ફે ગુણવંતી મુદ્રિકાના હાથમાં વીંટી આવવા, તથા તેના વિચિત્ર વર્તન પર વિચાર કરતી ઉભી હતી. બીજી બાજુ કાનનો કાચો જોવિંદ્ર હાથમાં કાનસ લઈ ઉભો હતો. મુદ્રિકા ધુળાવાળાં અસ્ત વ્યસ્ત કપડાં ખંખેરી, ઠીક કરી, કપાળે કર પ્રહાર કરી “અફસોસ”નો શ્વાસ લઈ રહી હતી.

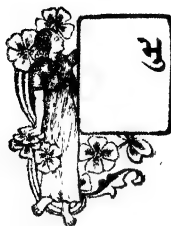
પ્રકરણ:-૮ મું.

“મુદ્રિકાનો માલીક !”

માલીકની મૃત્યુપુરી આ ધર્મશાળા ચાય છે, માનવ-મુસાફર નિત્ય એમાં આવતા, ને જાય છે. માલીકના બાળક બધાં...માલીક સાનો શ્રી હરિ ! પયરંગી ગ્રાણી-પુષ્પ-કલિકા...વિશ્વ ઉપવનમાં ભરી.

દ્રિકા ! એ વીંટી તમારી પાને કયાંથી આવી?" ગુણવન્તી હવે મુદ્દાની વાત પર આવી.

“આપની પાસેથી છટકવા જતાં આંચકાને લઈએ તમારા હાથમાંથી પડી ગઈ. મહેં તે જોઈ, અને લઈ લીધી.”

“તો એ મહેંને પાછી આપી દેવો. કારણ એ મહારી છે.”

“પરંતુ તમારા કરતાં કોઈ અન્ય એની વંડુ માલિકી સાચીન કરી આપે તો?” મુદ્દિકાએ અટપટો પ્રશ્ન કર્યો.

“છતાંએ હું તેને એ ન દઈ શકું.”

“કારણ?”

“એમાં સમાયલા ગુપ્ત બેદની માહિતી મ્હારે મહંત પાસે મેળવતી છે.”

“પરંતુ આ વીંટીમાં બેદજ છે, એમ તમે શા ઉપરથી કહી શકો છો?”

“આપનારે એમ કહ્યું હતું. મ્હારે તો કેવળ અનુમાન માત્ર છે.”

“તો એ આપનારનું કેવું, તથા તમારું અનુમાન બંને સર્વથા અસત્ય છે. હું તમને ખાત્રીપૂર્વક કહું છું કે એમાં કશોય બેદ નથી. તેમજ તમારા મિત્રાય અન્ય કોઈને એ દગા પણ ઉપયોગની નથી.”

“મુદ્દિકા પડાવવા, તમે તે જોઈ એમ કહો, પરંતુ મ્હારે એ સત્યજ માની લેવું, એની શી ખાત્રી?”

“ ખાત્રી મ્હારા શમ્દની ગુણવન્ત ! મુદ્રિકાના બોલેબોલ ઉપર વિશ્વાસ રાખ. એ તારી શત્રુ નહિ પણ સખી તથા શ્રેયસ્કારીણી છે ” અર્ધ મહંત કે જેઓ ક્યારના પાછળ આવી આ રમણ વાઙ્મવાદ સાંભળી રહ્યા હતા, તે બોલ્યા.

મહંતના સંબોધને ગુણવન્તીના વેશમાં આવનાર ગુણવન્ત છે, એમ મુદ્રિકા સમજી ગઈ. પરન્તુ ડિટેક્ટીવ દ્વેષે કોઈ ગુણવન્તીનું પ્યાન પેલી મુદ્રિકામાં પરોવાયલું હોવાથી, તથા જ્ઞાન મહંતના શમ્દો પ્રતિ દોરવાયલા હોવાથી, તેણે કંઈ ન સાંભળ્યું.

“ ગમે તેમ હો ! પરન્તુ મુદ્રિકા બહેન ! મ્હને એ ફક્ત આજનાજ દિવસ માટે પાછી આપો કાલે જરૂર હું આપને તે આ જગાએ પાછી સુપ્રત કરીશ. ”

“ વાર ! એને લઈ જઈ તમે શું કરશો ? ”

“ ક્યાં પહેલાં તે કેવાનો મ્હારો ધંદાદો નથી. ”

“ તો મ્હારો આપવાનોયે નથી. ”

“ તો બળાત્કારથી મેળવીશ ”

“ શું ? ડિટેક્ટીવ દ્વેષ ! જેવો એક વીર પુરૂષ એક અબળા ઉપર અત્યાચાર કરશે ? શરમ છે ! ગુણવન્ત ! મ્હારાં બહાલા ગુણવન્તી બહેન ! બોલતાં તો જરા શરમાવ. ” મુદ્રિકાએ મીઠી મનમ આરંભી.

“ શું તમે મ્હને ઓળખો છો ? ”

“ બહુજી સારી રીતે. ”

“ અને હું ? ”

“ તમે મ્હને નથી ઓળખી શકતા. છતાં પ્રસંગાનુસાર આગળ જતાં જરૂર ઓળખશો. ”

“જુઓ મુદ્રિકા બહેન! હું સાચેજ કહું છું કે, એ તારી મહને એક સુંદરી તરફથી બક્ષીશ મળાશે, એટલે મ્હારે એ સ્મરણચિહ્ન જાળવવું જ જોઈએ.”

“આપની માંગણી દીલગીરી સાથે નાકમુલ કરું છું. ઉઠતા એક મિત્રા હું તમારી પાસે માગવા છઠ્ઠું છું.”

“શું?”

“કૃપા કરી મહને એ તમને વીંટી આપનાર સ્ત્રી સાથે મેળવો.”

“શા માટે?”

“સુંદરી અને તેની પુત્રીની મુકિતને માટે!”

“તમે તો ઘણી ખરી વાત જાણતા હો એમ લાગે છે?”

“એટલું જ નહિ પણ એથીયે વિશેષ! ગુણવન્તી બહેન! મ્હારી સાથે સહીપણું બાંધો. બહુજ ફાયદો થશે હોં!”

“પણ છેક અણગમ્યાં સાથે સખીપણું શાં!” ગુણવન્તીએ અણગમ્યાનો વિશ્વાસ ન કરવો એમ સૂચવ્યું.

“છેક અંગણ્યા નથી! મહને તો તમે ત્રણ ત્રણ વાર મળ્યા છે.”

“કોણ કહે છે?”

“હું!”

“ક્યાં ક્યાં? ગણાવો જોઈ!”

“સંભારો! પત્ર ને પોટથી પહોંચાડવા આવનાર હું, વેસ્યા વિલાસિકાના મકાને ગુણવન્તી બહેન! રમાલ આપા જનાર પણ હું.....”

“રમાલ! કેવો રમાલ?”

“કેવો એટલે? રેશમી-રમાલ?”

“તદન જુહું ! વિલાસિકાના મકાને મ્હને તમે મળ્યાજ નથી.
રમાલ પણ નથી આપ્યો.”

“તો ?”

“કાઈ દમયંતી નામની સ્ત્રીએ આ મુદ્રિકા આપી હતી.”

મેળ મળી રહ્યો, વંશ્યા વિલાસિકાએ ગુણવંતી તેમજ મુદ્રિકાને
કગી રમાલ મેળવ્યો, એમ બંને જાણી ગયા. તે પછી મુદ્રિકા ખોલી.

‘ચાલો ! એક લેખે એ પણ ફીકજ થયું.’

“શી રીતે ?”

“એ રમાલ કરતાં આ મુદ્રિકા આપણને હજારધાનું કામ આપશે.”

“એવો એમાં ચમત્કાર છે શું ?”

“હા ! અને તે જો જોવો હોય તો, ચાલો...”

“ક્યાં ?”

“મ્હારી સાથે.”

“તમે ક્યાં જવા માગો છો ?”

“એજ વિલાસિકાને ત્યાં. ત્યાંજ અને તો દમયંતાને નહિ તો
આ મુદ્રિકાના માલીકને પકડવાનો છે.”

“હું તો તમારી આ વાતોમાં કશું સમજતો નથી.”

“અધું સમજશે ! તમે એક વાર મ્હારી સાથે ત્યાં ચાલો,
અને હું એમ કરો.”

“પણ મ્હને કંઈક તો કહો.”

“સાંભળો ! આ મુદ્રિકા તમે જેની પાછેથી મેળવી છે, એજ
આજરથી આર વર્ષ ઉપર મ્હને ગુમાવેલી સ્ત્રી સુન્દરી છે. બસ
એટલુંજ...હવે ચાલો...”

“પણ ત્વારે હમણા તો તમે એની માલીકાનો દાવો કરતા હતા ?”

“અને તે પણ ખરૂં હતું.”

અમ્યમ થતો દેવે મુદ્રિકાની અકકલ ઉપર ધન્યવાદના ઉચ્ચારો કાઢવા શરૂઆત. મુદ્રિકાએ તેને વિલાસિકાના મકાને જઈ “શું કરવું ?” તે કકકો બણાવી દીધો. થોડી વારે મહાંતના ઝૂંપડા આગળથી એક ક્ષીણી યુવક તથા એક સ્ત્રી પસાર થઈ ગયાં. તેજ દેવે તથા મુદ્રિકા હતાં.

પ્રકરણ-૯ મું.

“વેશ્યા કે બહાલી ?”

હમ્યાને હમ્યા મળે ! સારાને શુભ સંગ !
તેને તેવું સાંપડે...જેને જેવો રંગ.

ધારો ! પધારો ! શેઠ ! આપનું નામ ?” હમય-
તીએ સન્માન પૂર્વક શેઠને બેસાડ્યા.

“ગણેશરાવ.”

“રેવાશી ?”

“મહાશય ! તમારો આવી આવીને મું મળીને બેઠાને
હોવાથી, અને તમારું નામ આ નગરમાં આગળ પડતું સાંભળવાથી
મેં ઘડી દિલ બહેલાવવા પધાર્યો છીએ.” દક્ષિણી વેશધારી દેવે બોલ્યા.

“ભલે પધારો ! ઘર આપનુંજ છે.”

સીડી નીચે સંતાગેલી મુદ્રિકા નીચેના ખડમાં હોવા છતાં ઉપર ચાલતી આ તમામ વાત સ્પષ્ટ સાંભળી રહી હતી.

“તમારો બાધ ક્યાં છે ?”

“આ આવ્યા, હ્યો !”

વિલાસિકા ત્યાં આવી. નવીન લાલને જોતાંજ પ્રથમ તે તે જરા ખંચાઈ. પરંતુ પાછળથી વેશ્યાના નિયમાનુસાર પાનદાનીમાંથી એક પાન લઈ ગણેશરાવને આપતાં તે બોલી, “નામદારની શી છંછા છે ?”

“એ એક સુંદર સંગીત સાંભળવાની.”

“ખુશીથી. દમયંતી સિતાર લાવ.”

દમયંતી સિતાર લાવી. તેની નાળુક આંગળીઓ સિતારના તાર ઉપર થેથેથકાર કરવા લાગી. થોડી વારે કોકિત્ર કંઈ ખુલ્યો.

ગઝલ.

તમે માનો નહિ માનો, પરંતુ ભાગ્ય નહોતું છે.
ભરોસો એ ઉપર રાખો...વિના એ સર્વ ખોટું છે.
રડાવે એ ! હસાવે એ ! બનાવે રંકને રાગ.
ચઢાની ઉત્તિ-ટોચે...રમાડે રંગ એ ઝાઝા...તમે.
બટકતો ! ભૂપને પળ માત્રમાં ભાવિ બનાવે છે,
તળવી મહેલ ! ઝુંપડીમાં ! છુપો વાસો વસાવે છે.
નિરાશોને દઈ આશા ! હમેશા ટળવળાવે છે,
કંઈ આશાભર્યા હૈયાં...પલકમાં ભાંગી ! બાળે છે-તમે
અજબ છે દૈવની ખૂબી...અજબબ ભાગ્યની આંટી,
ઉકેલે અટપટી ગુંચ કો ! ન એની આપણામાંથી.

અજબ છે રંગ દુનિયાના ! અજબ છે ઢંગ ભાવિના,
કથે છે “પુપ્પ” અવનિમાં અજબજબ ભાગ્યદેવી આ.

અરખલિત બહેતી સંગીતધારા અટકી એટલે ને બોલી.

“કેમ સરકાર ! પસંદ પડ્યું !”

“સાધારણ ! વિલાસિકા ! વેશ્યા હોવા છતાં એક રસિક પુરુષ
આગળ આવું વૈરાગ્યપૂર્ણ ગાયન ગાવાનું શું પ્રયોજન ? તમારે તો
અમારા જેવા નવયુવાન પાસે શૃંગારિક સંગીત-ઝરાં દાક્ષવદ્માં જોઈએ

મીઠા નજરના આણુને જાદુઈ કટાક્ષો આંખના,

કામે અને પ્રેમે ભરેલાં શબ્દ, આળા આપના.

વસ્ત્રો અલંકારો જગાવે ને વિકારી ભાવના,

શૃંગાર-રસ ભરપૂર ગાયન હોય છે વેશ્યા તથા.

ત્હારામાં વેશ્યાનું એકેય લક્ષણ પૂરું મળતું નથી પડતું ! તેનું
શું કારણ ?” ગણેશે વિલાસિકાની પરિક્ષા કરવા માંડી.

“પરદેશી લાલ ! આપની વાત જો કે સાચી છે, છતાં મ્હારે
અંત્ર આપને જણાવી દેવું જરૂરનું છે કે હું સાધારણ વેશ્યા નથી.
વેશ્યા હોવા ઉપરાંત નૃતિકા, ગાયિકા છેમજ પતિવ્રતા છું. એકજ
પતિવ્રતની ભાવનાને હું આજ વર્ષો થયાં પોષતી આવી છું. અને
એજ સતીત્વના પ્રભાવે હજારો વ્યભિચારીઓના ગુન્હામાંથી પણ
શિયળધનને અખંડીત જાળવી શકી છું. એજ પવિત્રતાના પ્રભાવે
તમે વેશધારીને વેશે અંત્ર કોઈ ખાસ કારણસર પધારેલા છો, એમ
જાણી શકી છું. ભલે ! મ્હારીયે થોડી વાત સાંભળો...

જગત કહોછ વેશ્યા મ્હને...ઓળખતું એ નામ,

સોગનપૂર્વક ! તે છતાં પવિત્ર મ્હારાં કામ.

અભિચારી, વિપત્તી-શુચીન, મ્હારે મને હરામ,
પરજીલા એકજ પતિ ! આ ભવમાં ભગવાન.

જગત્ મ્હને જ્યારે પાપિષ્ઠા તરીકે પિછાને છે, ત્યારે હું પોતે
મ્હને પૂણ્યાત્મા સમજી સંતોષ માનું છું. કારણ પાપ પૂણ્યો દુનિયાને
દેખાડવાને માટે નથી.

છે નામ, ધર્મો નીચ, જે કે કામ કંઈ નીચાં નથી,

મ્હારા તમારામાં રહેલા જીવ પણ જુદાં નથી.

જગતે ખુણે અધારમાં...કંઈ પાપકર્મો થાય છે,

લાખો કરોડો આળવિધવાઓ કૂપયે જાય છે.

એથીજ સમાજ અને સંસારમાં ચેપી સડો લાગે છે. જાહેરમાં
નર-કર્મ કરનાર ! તો દુનિયાની આંખો ખોલે છે, જેથી દુનિયા
તેમનો સંગ કરતાં બચે ! પણ અધારમાં ઘરને ખૂણે છૂપાં અનાચારો
કરી આજલ્યા જેવા ભીષણ પાપો બહારનાર, આખા આસપાસના
વાતાવરણને ચેપી કરનાર, કેટલાં અધમ !

ધારે તો વેશ્યા છતાં...તજી શકે છે પાપ !

ધારે તો વેશ્યા છતાં પવિત્ર ર'છે આપ.

ધારે તો વેશ્યા છતાં તજી શકે દુ-કર્મ,

ધારે તો ધારી શકે...પતિવ્રતાનો ધર્મ."

"તો શું એક વેશ્યા સતી રહી શકે છે ? થઈ શકે છે ? સતી
હોવાનો દાવો ધરાવી શકે ?"

"શા માટે નહિ ? અગ્નિમાં પડ્યાં છતાં ચંદન-કાષ્ટ પોતાની બહેંકે
જેવીએ જેવીએ ગાખી શકે છે કમ્પુત્રી પગ નીચે છુંદાયા છતાં
પોતાની સુવાસ બળવી શકે છે. કુંદન ભટ્ટીમાં પડ્યા છતાં શુદ્ધતા
ધારી શકે છે

પારસમણી સ્પર્શે ગુઆ તો લોહ કુંદન થાય છે,
(સકર્મથી) સત્સંગથી પાપાત્મા ! પૂણ્યાત્મે પલ્ટાય છે,
સુરદાસ ને ચિન્તામણી સમ કેંકે સુધરી જાય છે,
કળિયુગમાં મહારા સમી વેશ્યા સતી પણ થાય છે.

પૂર્વની ગુણિકાઓ જ્યારે ગાન, તાન અને નાચમાંજ જીવન
સાકલ્ય માનતી હતી, ત્યારે તેઓમાં અત્યારની વેશ્યાઓના જેવા
નિન્દ્ય વિપત્તિ, આશયો, યા વિકારી ભાવનાઓ મુદ્દલ નહોતી.
વારાંગનાઓ, વીરાંગનાઓ અને વરિષ્ઠ સતી થઈ શકે છે. નામ
નીચ ધરાવ્યાં છતાં ક્રામ ઉચ્ચ કરી, શિયળધન સંરક્ષી એક પતિવ્રત
જાળવી શકે છે. ”

“ આપના એ ઉમદા અને આદર્શ વિચારો, તથા વર્તનને માટે
તમને શતશઃ ધન્ય ઘટે છે, પરંતુ હા ! આપના કલ્પા મુજબ હું
આ શહેરમાં કોઈ ગૂઢ ઉદ્દેશથી આવ્યો છું. એ આપની વાત
સર્વથા અસત્ય છે. ”

“ કદાચ તેમ હશે ! વાર ! હવે આપની શી ઇચ્છા છે ? ”

“ રમ લઈશુ. ”

“ ખાલી હાથે ? ”

“ શા માટે ? હો ! ” કેતાંજ ગણેશરાવે પેલી મુદ્રિકા વિલાસિકાની
આંગળીએ પહેરાવી દીધી.

પોતાની ગલફતમાં ગુમાવેલી વીંટી ગણેશરાવ પાસેથી પાછી
મળતાં તે ગણેશરાવને ધારી ધારીને જોવા લાગી.

“ કેમ ? મહારી રફામે શું જોઈ રહ્યા છો ? ચોરીનો તો
માલ નથીને ? ”

“ તેમજ છે. આ વીંટી સ્હારી પોતાનીજ છે, ચોરાયલી છે. આપ એ ક્યાંથી લાવ્યા ? ”

“ વાહરે વાહ! આંવા ગળે પડવાના ધંધા કરો છો કે ? અમારા જેવા પરદેશી વ્યાપારીઓ પાસે તો એવી કંઈ કેટલીયે આવે, ને કેટલીયે જાય ! ”

“ તો તમને એ કાણે વેચી ? ”

“ કોઈએ નહિ. ”

“ તો પછી તમારી પાસે એ ક્યાંથી આવી ? ”

“ એક મહિલા-મિત્ર તરફથી બેટ મળી છે. ”

“ મહિલા-મિત્ર ? તેનું નામ ? ”

“ નામનું તમારે શું કામ છે ? નજરો નજરજ જુઓ એટલે ખાત્રી થશે. ” કે'તાંજ દારી દમયંતી કે જે દાદરમાં ઉભા ઉભી આ પ્રસંગ નિહાળી રહી હતી, તે ત્યાં આવી બોલી.

“ કોણ ? દમયંતી ? ”

“ હા તમારી દારી ! ”

વિલાસિકા તથા ગણેશરાવ બંને તેને જોઈ આશ્ચર્ય ચક્રિત થઈ ગયા.

“ શું જુઓ છો ? ગુણવંતી બહેન ! મહેંજ તમને એ સુદ્રિકા આપી હતી. ” કે'તાંજ દમયંતીએ ગણેશરાવનું પાધકું ઉઘલાવી નાખ્યું. ગણેશરાવ સ્તબ્ધ થઈ ગયો.

“ કોણ ? ગણેશ એજ ગુણવંતી ? યાને એજ ડિટેક્ટીવ હવે ઉદ્ધે ગુણવંત ? ” એમ બોલતાંજ વિલાસિકાએ સ્પાડીતો છેડો ખેંચી કાઢ્યો. ગણેશરાવ ગુણવંતીના વેશમાંથી હવે ડિટેક્ટીવના વેશમાં ખુલ્લો પડ્યો.

“ દમયંતી ? ”

“ચૂપ રહો! હું તમારા દાસી નથી! તમે પણ વેશધારી છો.”

“શું હું?”

“હા. હા. તમે!”

“દાસી! તું આજ ગાંડી તો નથી થઇને?”

“હા! હાહા! ગાંડા તો આ અમારાં ડિટેક્ટીવ સાહેબ બિચારાં થઇ રહ્યાં છે. કેમ સાહેબ! ખરંને?”

દારી દમયંતીના હમવાએ દેવેના ઉકળેલા મગજમાં તેજ રેડ્યું. પોતાને આવી રીતે એક તુચ્છ વેસ્થાની આગળ ખુલ્લો પાડી, માન ભંગ કરનાર, અને હાથમાં લીધેલી બાજી બગાડી નાખનાર દમયંતીને નેણે ગરદનમાંથી ઝાડી. બીજે હાથે પિસ્તોલ ડાઢી તેની છાતી આગળ ધરી તે બોલ્યો. “કહી દે! કે મ્હારો તમામ બોદ બાણો જનાર વેશધારી તું કાણુ?”

“બેદી મદદગાર!”

પ્રત્યુત્તર મળ્યા. અને તે સાથેજ દેવેના હાથ ઢીલા પડ્યા. દમયંતીએ હસતા હસતા પોશાક ફેરવ્યો.

વાંચક! એજ આપણી મુદ્રિકા.

દેવે દમયંતીના વેશમાં મુદ્રિકા નીકળતાં શરમાયો. મુદ્રિકા બોલી. “દેવે! કામ પાર પડ્યું છે. કોઈ કામ પ્રસંગે નીચે આવતાં દાસી દમયંતી મ્હારા હાથમાં આતી. જેને બેશુદ્ધ કરી તેનોજ વેશ પહેરી જરા રમુજ કરવા હું ઉપર આતી.”

“શાબાશ!” દેવેએ હર્ષનો પોકાર કર્યો. વિલાસિકા તો આ બધા નાટક જોઇને સ્થંભીજ ગઇ. જ્યાંને ત્યાંજ મ્હોંટી ગઇ.

“આત્રો વિલાસિકા બહેન! હવે તમે પણ કૃપા કરી ઝટપટ

અમારી માફક તમારા મૂળ સ્વરૂપમાં આવી જવ, એટલે પન્થું.”
મુદ્રિકાએ વિલાસિકાને કહ્યું.

“હું ? કોને મ્હને કહો છો ?”

“હ...હા...તમને ! તમને ! ખીજ કોઈને નહિ. સમજ્યા ?”

“તમે જાણો છો કે આજ બાર વર્ષ થયાં મ્હને આખું વિલા-
સપુર વેસ્થા વિલાસિકાના નામે ઝોળખે છે ?”

“હા ! ઘણીજ સારી રીતે.”

“તો પછી હું કંઈ તમારી માફક વેશધારી નથી. કમગો હોય
તે સર્વત્ર પીળુંજ દેખે.”

“એમ કે ?” મુદ્રિકાએ લટકો કર્યો.

“હા !”

“હવે ખેસો ! તમારું સ્ત્રી-ચરિત્ર મારા જેવી સ્ત્રીને ન ઠગી શકે !
એ તો આંધા ભાઈસાહેબોનેજ.” ભાઈસાહેબોની ગણુત્રીમાંથી બાદ
એવા બાઈસાહેબ મુદ્રિકાએ હવે તરફ આંગળી બતાવી.

“ચતુરા છોઃ ચાલાકી...હવે આ ટોંગ નહિ ચાલે,

જુહું બોલે ! છતાં હવે સતાનો ! એ બદ સાલે.

ઠગારી તું ! અમેયે સંગમાં બને ઠગારાંઆ,

તુંયે છે વેશધારી ને અમે પણ વેશધારીઓ.

સાપને ઘેર પરાણા સાપ ? મ્હેમાન કંઈ કાચી મૂર્તિ નથી.
સમજ્યાને ? બારે બંદરની હવા ખાઈ ચૂકેલા છે, ચાહે કળા ને
ચાસે વિદ્યામાં ખાં છે.”

“એટલે શું તમે ધાંધલ કરવા માગો છો ?”

“ઠાણે કહ્યું ? અને શા માટે ? એટલી નવરાશ લાવીયે પણ
ક્યાંથી ? ત્યાં અમારે પોતાનાજ ઘરની પંચાત પૂરી પાંધરી થવાના

ફાંફાં છે, ત્યાં વળી પારકાની પંચાતમાં પડવા વખતજ ક્યાં મળે ?
એ તો વાફ ! જરા હીક છે. બાકી સમય તો બાફ કીમતી છે,
‘Time is money.’”

“ત્યારે જાન ! મહારા મકાનમાંથી એકદમ બહાર નીકળો...
નહિ...તો...”

“શું ?”

“પોલીસ પાસે ઘડકા મારી બહાર કઢાવવા પડશે.”

“પોલીસોનો પરવાનો તો ખિસ્સામાં રાખી ફરે છું !” હવેએ
સરહારી ગાંઠ બનાવ્યો. “બહીક અમને ન બતાવવાની હોય ! એ
બીજાને. વાફ ! થોડી વાર ઉપર તમે જે એક પતિવ્રતની વાત કરતા
હતા. તે તમારા પતિ કાણ ?”

“તે બાબુને તમારે શું કામ છે ?”

“હશે ત્યારેજ પૂછતા હોઈશું ને ! કંઈ વગર કામના તો બકબક
નહિ કરતા હોઈએ. સાચું બોલો તો શ્રેય તમારું થશે.”

“અને મહારી નજ કેવાની ઇચ્છા હોય તો ?”

“તો પણ કેવું પડશે. ઇચ્છા અનિચ્છાને આ વખતે જોવાની
નથી. બાબુએ મૂકવાની છે.”

“એક તો પતિનું નામ દેવાયજ નહિ. તેમજ મહારે દેવુંયે નથી.
એટલે મહારી નજ કેવાની પ્રતિજ્ઞા છે.”

“બલે રહી ! ચાલો ! મહેને મહારી આપેલી આ મુદ્રિકા પાછી
આપી દ્યો ! એટલે અમે ચાલતા થઈએ.”

અહીં વિલાસિકા ગુંથવાઈ. તે બોલી. “આપેલી વસ્તુ પાછી ન
ગુંથાય કે ન લેવાય.”

“ તો ઘેર આવેલા અતિથિને નારાજ ન કરાવ. ”

“ ભણે ! તમે વીંટી લઈ જઈ શું કરશો ? ”

“ તમને નહિ ! આ જહેનને આપીશ. ” દેવેએ મુદ્રિકા પ્રતિ આંગળી કરી.

“ કારણ ? ”

“ વીંટી એમને વેચાતી રાખવી છે. ”

“ જહેન ! તમે શું કેવળ ખેરવાજ વેચાતી છો છો ? ”

“ ના રે ના ! ” મુદ્રિકા બોલી.

“ તો ! ”

“ મ્હારી છે, અને લઈ શું. ”

“ તમારી ? ”

“ હા ! કેમ ? ”

“ ખોટી વાત ! જુદું બોલી ગયે પડતાં જરા ઇશ્વરનો તો ડર રાખો !
દાનત જરી સાફ રાખો ! વીંટીની માલિક તો હું છું. ”

“ અંન કોઈ બીજો એનો હકદાર હોય તો ? ”

“ અનેજ નહિ. ”

“ ત્યારે સુન્દરલાલને ના કહું ? ”

“ સુન્દરલાલ ! ” એ શબ્દે વિજ્ઞાસિકાના હૃદય ઉપર કોઈ અન-
રીજ અસર કરી. તે મુદ્રિકાને ટીકી ટીકીને જોઈ રહી.

“ ત...તમે શું બોલ્યા ? ફરી બોલો ! જોઈ ! ”

“ સુન્દરલાલ ! ”

“ હા ! હા ! એજ ! તમે એમને આગળો છો ? ”

“ બહુ સારી રીતે. ”

“એમો ક્યા છે ?”

“તમારે એવા પારકા પુરુષની પડપૂછ શા માટે ?”

“મુદ્રિકા બહેન ! હવે યમ ! હું મ્હારી હાર કબૂલું છું. એ અભાગી સુન્દરી તે આજ.” વિલાસિતા મુદ્રિકાને ચરણે પડી અશ્રુજળે તેના પગ ધોવા સાગી.

“તો શું વેશ્યા વિલાસિકા નામધારી એ સુન્દરી ! આજ તાર તાર વર્ષો થયાં એવીને એવીજ પવિત્ર છે ?”

“ખરેખર !”

“ખાત્રી શી ?”

“હો આ કટાર ! ને ચીરી જુઓ હૃદય !” સુન્દરીએ સાડીમાંથી કટાર ખેંચી મુદ્રિકાના પગ આગળ મૂકી.

માળા નરે છે, હાથ ને હોડે પતિનું નામ છે,

રંગ રંગ વિષે વ્યાપી રહ્યા ! આડે પ્રહર ભગવાન એ.

સૌભાગ્યશ્રી એ સુન્દરીના હૃદયના વિશ્રામ છે,

પ્રતિપળ હરે આરાધ્ય એ પતિ-દેવનું પ્રિય ધ્યાન છે.

“શું સાચુ હશે ?”

“નિઃશંક !”

આવે બરોસો આપને નહિ, તો હૃદય પર ધા કરો,

ખાત્રી ખુશીથી સુન્દરીના શુદ્ધ-વર્તનની કરો.

એવી કોણ અભાગિની હશે, કે જેના ભાગ્યમાં મુજ સમાન તાર તાર વર્ષોના લાંબા વિરહો લખાયાં હશે ?”

“એવી તો અનેક જડશે, અને હશે. પરંતુ એમ હોવા છતાં ધૈર્યથી પોતાના પતિવ્રતને જાળવી રાખનાર, તમારા જેવાં સતીરત્નો અહીં થોડાં ! ગણ્યાં ગાંઠ્યાં ! જવદશે કહું તોય ચાલે.

ગાવું, બગવું, નાચવું, ને નામ વેશ્યા-નાર છે,
જે એક ભવમાં બે ભવો ફુકર્મથી કરનાર છે.
લક્ષ્મી-હરણ વ્યાપાર જેના...નયનમાં વિહાર છે,
-કૃણા હૃદયને કોતરી ખાનાર....હા! ધિક્કાર છે.

વેશ્યા-વિપ-સરિતા વિષે, વહે વિષય જળ-ધાર,
બુલે, પિયા જે જાય તે...ધમધમના અંગાર.”

“ત્યારે તમને શું મ્હારો સતીત્વની ખાત્રી નથી થતી? તો!
તમે હું જાતેજ કરાવું છું.” કહી વિલાસિકાએ મર્મસ્થાન ભેદવા કટાર
ઉઠાવી. સુદ્રિકાએ તે વાઘ લીધી.

“ના! સુન્દરી! હું ત્હને પવિત્ર માનું છું.”

“તો મ્હારી એક બિલા છે. મ્હને મ્હારા કાન્ત લંગી કરે,
આપને ઉપકાર જન્મેજન્મ નહિ ભૂલું.”

“અને તેમજ થશે, સુન્દરી! પવિત્ર! વેશ્યા! ત્હારી પવિત્રતાથી
પરમત્તના ત્હારી બ્હારે ધાયા છે. ત્હારી એકનિષ્ઠ પતિભક્તિથી પ્રસન્ન
શુદ્ધિતેમણે આજે લાંબે સમયે ત્હને ત્હારા કાન્તનો મેળાપ કરાવ્યો
છે ના! બહાલી સુન્દરી! ખુશી થા! અને જો! ત્હારો અભાગી
અને વિદેગી ભરથાર ત્હારી રહામેજ ઉમેસો છે.”

સુદ્રિકાનો સ્ત્રી-વેશ પલકમાં પલટાયો. દવે અને સુન્દરી તે
નંતનાંજ રહ્યા. આજ સુધી “લેલી મદદગાર”ની ભૂમિકા ભજવનાર
સુદ્રિકા તેજ સુન્દરીનો પરદેશ ગયેલ પતિ સુન્દરલાલ હતો.

વિદેગી, વિરહી અને વિખુટું પ્રિયી દંપતિ-યુગલ અનહદ
આત્મનમાં ગર્ક થઈ અંધું. વિરહીની વામા-બહાલમના ઉરસરસી ભેટી
પડી. મુહૂર્તના મુખમાંથી ઉદ્ગારો બ્હાર પડી ગયા, કે આ તે
શું? “વેશ્યા કે બહાલી?”

વેશ્યા વિલામિકા ! એજ પરદેશ ગંગેલ સુન્દરલાલની પાત્રી અને
ગોરીની માતા સુન્દરી !

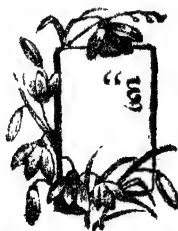

પ્રકરણ:-૧૦ મું.

“ હંશરી સોરી ! ”

“ દયાનો ખ્યાલ - ખોટો છે, દયાહીન દૈત્યની પાસે,
મળે ના સહેજ પણ ટેકો સડેલા વાંસની સાથે.
ભુજંગો પાસ અમૃત-આશ સ્વપ્નાવુદય ! ખોરી છે,
હવે તો હાથ જોડું ! શ્રી હરિની એક મોટી છે.”

રાત્રી ! ત્હારે ચાહે એટલું કષ્ટ આપ,
છતાં આ ગોરી કદાપી એકની બે યતાર નથી,
પોતાના અવિચળ ટેકથી ડગનાર નથી, ત્હારી
આ અપવિત્ર ભાગણી કદી કમલનાર નથી.

ચહે તો જીવતી હોય, ચહે તો આગમાં બાળો,
ચહે તો આ બદન કામળ ! હમેશા થાંદીની બાળો.
શિયળ કાળે સદાં સંકટ ! દત્તી એ આર્ય અપ્પણાઓ !
ફૂલ્યા હૈયાં બને છે વજના...પ્રમદા ન પ્રમળાઓ.

મારનાડ-કેશરી પ્રનામી જશવન્તની મહારાણી મહામાયા એક સ્ત્રી હતી. ચાંદબીબી તથા ઝાંસીની રાણી પણ અખળાઓ હતી. છતાં એજ અખળાઓએ એકજ વીરદાકે મોગસ અને બ્રીટીશ સત્તનત થર થર કંપાવી હતી. જે અખળાની વીરતા આટલી હદ સુધી દેશને શુરાતન પ્રેરી શકે છે, વીર પ્રભુના જનનીઓ થઈ વસુંધરાને દોદિપ્યમાન કરે છે, તેજ અખળા જ્યારે પવટાઇને પ્રખળા બને છે, ત્યારે પોતાના પ્રકોપથી સારા જગતને, યા રાજ્યને બાળી બરમાલૂત કરવા સમર્થ બને છે. સતીનો આપ ! યાને સતી-ત્વધારિણીનો એકજ શબ્દ ! ચાંદ લોકને કંપાવવા માટે બસ છે. પુરાણ અને ઇતિહાસ એના સાક્ષી છે.”

“એમ? હશે! ગૌરી! ધાર કે કદાચ તહારે તમામ કહેવું સત્ય હોય! તોપણ શું? હવે દિન પર દિન જમાનો ફરતો જાય છે.

સતી ક્યાં છે? બતાવો એક તો સાચી પતિ-પ્રેમી.

પતિ ક્યાં છે? બતાવો એક તો સાચો સતી-પ્રેમી.

સુધર્મિ ખાય છે ધણા...અધર્મિ જીતતાં બાહ,

નીતિ, ને ન્યાય નાહાં સૌ...બન્યા છે લાંચીયા કાઢ.

પાળવાની ગાથો કપાચ છે, ને બેસો પળાય છે. બાહ રહામે બાહ ન્યાયાલયમાં જાય છે. પ્રીતિ અને પુણ્ય પૈસા લઈ વેચાય છે, ખરીદાય છે. અફસોસ !

બહાલ, વિવેક, ગયું બધું, વળી ગયો વિશ્વાસ.

નવનિત-નિર્મળ ના રહ્યું...રહી વૈરની છાસ.

પ્રીતિ, નીતિ, બક્તિ, ને શક્તિ રીતિ અલોપ,

કુસંપ-કલેશો ધરધરે...સુસંપ તો ધર કાઢ.

ગૌરી શું આ બધી વાત સત્ય નથી? એક પતિવ્રત અને એક પત્નીવ્રત પાળનારા સીતા તથા શ્રી રામચંદ્રજીના સમય આજે નથી રહ્યાં. બાળવિધવાઓ સામે દેખાય છે. વાણીયા બ્રાહ્મણની ઉચ્ચ કેમો પૂર્વજોની પરમ પૂજનીય પ્રાચીન પ્રણાલી ઉપર પૂજો મૂકી પાશ્વત્ય કેળવણી લઈ પુનર્જન કરી સુધરતી જાય છે. કંકુને દેવાતી કન્યાની આજ કાચળીઓ લેવાય છે. બાળકો ખેશુમાર! તેમજ વદલો અર્થાત્ મડા સાથે મિંદળ-મધ પણ અપાર! પછી કળિનું નેર! ને પાપનું પ્રાપ્ત્ય! દિન પ્રતિ દિન વધતું જાય તો એમાં શું આશ્ચર્ય? કોનો દોષ?

સતીઓ ક્યાંછ ઇતિહાસે, રહી છે નામની ઝાંખી,
શૂરા શમશેર બહાદૂરો...શરાખી, સ્ત્રી રહ્યાં રાખી.
અસલ ક્યાં છે? નકલ નજરે જ્યહાં જોડે ત્યહાં ભાસે,
દુઃખો આવે સુજન પાસે, દૂરીજનથી દૂરે નહાસે.

સન્નારી સતીઓ જ્યારે અન્ન, વસ્ત્ર, ને સૌકામ્યહીન અવસ્થામાં દયાદ્ર ને કંગાલ ભાસે છે, ત્યારે કુત્રણ, વેશ્યાઓ વિલાસ વૈભવમાં મરત, સદાસૌભાગ્યવતી અને ધનિક કેવામ તેને જગત્ વાહવાહથી વધાવે છે. સત્યને રસને ચાલનાર ઠોકર ખાય છે, જ્યારે અસત્યને પંથે પળનાર હસતાં દેખાય છે. અથાત્ અત્યારે તો સર્વત્ર! તું કહે ન કહે! પરંતુ પુણ્યવન્તાનો પરાજય અને પાપીઓનો જ જય છે. એજ પંથે પગલાં ભરવામાં હાથપણ છે. હાલ તો મ્હને શ્રી અને શ્રેય બંને એજ ધ્યેય રાખવાથી મળી શકે એમ છે.”

“તો રાણો! ધણીને સુઝે તે ખરું! બાકી દુનિયાની આવી વિચિત્ર દલીલો અને દાખલા પ્રમાણે અનુકરણ કરવાની વાત તો

કેવળ એક પાપ દૂષાવવાનું બહાનું છે. બન્ને ને આલમ આખી
હિંમતે મારે દોરવા પાપી અને અનર્થકારી અને! દુનિયા સારી
દિવાની યદ્ય જદ્ય અવગુ વર્તન કરે! તદપિ સમજન તો પોતાની
સદ્ગતિઓથી નજર ફેરે! તમે ડાહ્યા રહો. એટલેજ બસ!

દ્રષ્ટાંત લેવું કાઢવું તો સદ્ગુણી લેવું,
દ્રષ્ટાંત દેવું કાઢવું તો જોધને દેવું.
હમવું ન હમતાં સાથ પાણી રોતાં સહે રડવું,
બઢવું ન બહાના સાથ પાણી સરખા સહે ઝડવું.

એક અશક્ત યુવાન બાળા ઉપર અત્યાચાર કરવામાંજ ત્હારી
વીરતાની કિંમત અંકાઈ ગય છે. વીરનું હૂપણ શું ?

પ્રથમ આપણાઓનું રક્ષણ કરવું,

ગૌ—અત્યાચાર પ્રતિબાળ અતનું.

આગક, ઝીં, અશક્ત અને નિઃશસ્ત્ર પર ધા ન કરવાં.

રણમાં રમિરપિપાસુ કૂરતાની બીબણમૂર્તિની,

અને અન્ય વેળા દયાળુ અને હમતાવાનની કૃમિકા ભગવતી.

તરવાર કે બળ દાખવો! ને શત્રુ સંગાથે,

શૂરવીરતા અતલાવવાની રણ તણી વાટે.

ત્હારી કને શું દાખવે? હું તો અમાગી નાર છું,

નિઃશસ્ત્ર, શક્તિહીન, કોમળ અંગ નિરૂપાધાર છું.

વળી શૂર હોય તે તો રહામો આવી ધા કરે. ત્હારી સાક્ષે
દમો-પ્રપંચ, રમી રિખાવવા ન કરે."

"છતાં પણ દમો-પ્રપંચ રમનાર કળાવાન અને યુક્તિબાજ
ગણાય છે."

“ અને એક લેખે તેની ગણતરી ચોર તથા નામદમાં થાય છે. શૂરવીરના તો સ્હામી છાતી ધર્યામાંજ સહમગ્નય છે. આઠી પાઠળથી ધા કરતો એ તો આપવાનું કામ ! ”

“ ધર્મરાજ યુધિષ્ઠિરના “ નરો વા કુંવરો વા ” ના વાકયોનુંજ સેવક આ રથને શરણુ સાલ છે.”

“ મ્હોટાં કરે ! એટલું બધુંજ કરવું એવું કાણે કહ્યું ? દેવોને બ્રહ્મ અને પાપ કરવાનો અધિકાર છે. ”

“ કારણ ? ”

“ તેઓને તો લીલા કરી આ સૃષ્ટિ--જીવોને નિત્ય નિત્ય કંઈને કંઈ નવીનનવીન બતાવવાનું છે. એ તો દેવાંશી હતા. શ્રીકૃષ્ણ જેવા એની સ્હાયમાં હતા. બ્યારે તમે રથમાં એક અગ્નિ-યુધિષ્ઠિ-શક્તિવાન પામર પ્રાણી. બહા ! મ્હો આગળ એક વાર નથો કર્યું, કે દ્રષ્ટાંત લેવું તો કામ સદ્ગુણનું ! દુર્ગુણનું નહિ ! એવી દેવાંશી વિભૂતિ-ઓના વચનામૃતો પ્રમાણે વર્તવું. અર્થાત્ મ્હોટાં કહે એમ કરવું, કરે એમ નહિ ! ”

“ હું શિવોદ્ધ નો શિષ્યાંત માનનાર મ્હોટા ન્હાનાનો ભેદ ગણતોજ નથી. સર્વ આત્મા સમાન છે. એટલે સૃષ્ટિના મદ જીવોને એક સરખો અધિકાર છે. ”

“ મૂર્ખ ! તો વિચાર ! કે, ખુદ ધર્મરાજને પણ તેમની એ બૂલ માટે કુદરતી શિક્ષા થઇ હતી. તેમનો સત્યના પ્રભાવે અંદર રહેતો રથ, એક વ્હેંત નીચે ઉતર્યો હતો. ”

“ ભલે ! તેમ હો, અંતરૂપી અભિલાષા જે અમૃતનો પ્યાસો ! તે હરતગત કરી એક વાર મુખમાં ઠાલવ્યા, પછી બચે મૃત્યુ થાય ! ”

“ પરન્તુ એ અભિલાષા અમૃતના પ્યાલાની નથી, પરન્તુ મ્હોતના ચાળાની છે. જરે તે અમૃત દેખી તેનું પાન કરવા લોભાય છે, તેને બરાબર ને! કામંધિ! વિષયના વાદળાને હૃદય-ગગનના દ્વાર-સુરથી દૂર કરી પ્રદાશ પાડ. તેમાં નિહાળ. એમાં તો હળાહળ એર બરેલું છે.”

“ ગમે તેમ હો! હું જે છું, તે છું. અને તેજ સ્થિતિમાં અવશેષ જીવન-કાળની સમાપ્તિ કરવા વિચાર રાખું છું. હવે પલટાવાની જરૂર કે કમ્બળા મ્હને મુદ્દલ જણાતી નથી. પ્રતિજ્ઞાની પૂર્ણાંદિતિ થીજ બનેલો. જોરી! જે સાંભળ! બ્યારે મ્હારા પિતાશ્રી મરણશય્યા પર હતા, ત્યારે તેમનો રહી જતો જીવ આ સંસારના ક્ષણિક માયા અને વૈર-અધનમાંથી છૂટો કરવા મ્હને એક બચાંકર પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી. પિતાની આજ્ઞા પાળવી એ પુત્રનો પરમ ધર્મ ગણી મ્હને તે આજ પર્વત નિભાવી છે. છેવટ સુધી નિભાવવા વિચાર છે.”

“ પ્રતિજ્ઞા ? એવી બીયણ પ્રતિજ્ઞા તે શી ? ”

“ ત્હારા દાદાનું પુત્ર ! તેનો સાતે પેઢીનું નિર્ધન ! જીવતાં લગી બહારવટીયું ખેડવું.”

“ પરન્તુ કદ કારણ ? ”

“ એ બદ્ધ ગૂઢ અને કશું છે. કેવળ એટલુંજ યાદ રાખ કે તું, હું, અને પ્રત્યેક પોતપોતાની કરણીનાંજ ફળો ભોગવી રહ્યાં છે. મ્હારી અર્ધા પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થઇ છે. અર્ધીમાં તું એક બાકી હતી. તે તારા વડે પૂર્ણ કરવા કમ્બળા રાખું છું.”

“ પરન્તુ પિતા, પ્રપિતાની ભૂમને માટે તેના પુત્ર પુત્રીને વેકલું ને એ પાત્રો આપે ? ”

“ આખી દુનિયાનો. જેમ મ્હારા પિતાની ભૂલથી આવી પ્રતિજ્ઞા કરી છું આ દશા બોગવી ગ્લો છું, તેવુંજ ત્હારું અને તમામનું સમજ. ”

“ તો શું મ્હારો અહીંથી છૂટકારો નહિ થશે ? ”

“ મુશ્કવત્તને છાંડી, ભૂલી, મ્હને મ્હાવાનું અંતઃકરણુપૂર્વક વચન આપે તો ! ”

“ ફરી એની એજ વાત ? વિપયાંધ ! એ તો કદાપી નહિ અને. ”

“ તો પછી મુક્તિની આશા પણ ફાગટ ! આકાશકુસુમવત ! વ્હાલનું રથાન વેર લેશે. પ્રેમમય આંખો, પ્રાણુહારક વિષમયતામાં પલટારશે. જે કામ સ્નેહ, અને સમગ્રવટથી નથી જાન્યું, તે શક્તિ અને બળાકાર કરી બતાવશે. ’

“ તો શું તું જેરજીભથી મ્હારું શિયળબન લૂટશે. ”

“ હા ! જે તું સીધી રીતે નહિ સમજે તો ! ”

“ તો શું ઇશ્વર-અર્પિત સૌન્દર્ય અને સ્વરૂપ જેવી દિવ્ય વસ્તુ સુન્દરીએને માત્ર-સીંગના જેટલીજ બપાંકર છે ? જો પરમાત્મા ! જે એમજ હોયતો મ્હારે એ નથી જોઈતું. ’

“ તો શું તું કદાપી થવા અને યુવાને બદલે વ્હાવસ્થા મેળવવા મ્હાય છે ? ”

“ હા ! જે સ્વરૂપ અને સૌન્દર્ય શિયળબનીજ હોય તો એથી ઉપરોક્ત એ અત્યુત્તમ ’ ”

“ તો લેમજ થશે ! તને જે જોઈએ છે, તે જરૂર મળી રેશે. મ્હારા કેદખાનાની કોટડી તને ગમતી અને અણુગમતી બને વસ્તુ આપાવશે. અભારે શિયળબન ! પાછળથી છાંદગીબર કેદખાનું સેવી ફરે ! અને વ્હ-કાય ! ”

પુષ્પધન્વાના કોમળ કુસુમ-શરૈના પ્રહારોથી વિધાયલો બદમાશ પોતાના હૃદયોવેગને ન રોકી શકવાથી હવે બાળાને બેટવા દોડ્યો. કોમળ કદળી-ટક્ક સમાન થરથર ધ્રુજતી ગૌરી હવે શિયળ રક્ષણનો એક પણ ઉપાય ન જોવાથી ગભરાઈ ગઈ.

“ભીમા!” બદમાશે જીન મારી.

તેજ વેળા ભીમાને બદલે એક ખીજેજ માણસ-તે બદમાશની પામે આવ્યો.

“આશા.”

“ભીમો! ક્યાં ગયો છે?”

“એમની તમિયત એકાએક બગડી આવી છે.”

“તું કોણ?”

“હું થોડા દિવસ થયા એમનો મહેમાન છું. એમણે મને આપને કબી નોકરી અપાવવાનું વચન આપી રાખ્યો છે, પરંતુ એમને નવરાજ ન મળતી હોવાથી એ વાત અટકેલી છે. અત્યારે એમનાજ કેવાથી હું આપને એમની નરમ પ્રકૃતિના સમાચાર કેવા આવ્યો હતો.”

મહેશ તો બદમાશને આ નવીન માણસ પર શંકા આવી. પરંતુ શંકાનું સમાધાન સત્વરજ કરવાના હેતુથી તેણે તેને “કહ્યું તારું નામ?”

“દેવપ્રસાદ.”

“વારું! દેવપ્રસાદ! મહે તને નોકરીમાં રાખ્યો. ત્યાં હવે આ છોકરીના હાથ પગ સજ્જડ બાંધી લે.”

અંચાતા દીમે દેવપ્રસાદ દોરડું લઈ આગળ ચડ્યો. પરપુરપનો પોતાને સ્પર્શ થશે, અને લગ્ન છુંટાશે, એ વિચારે ગૌરી એકાએક બેટવા થઈ ગઈ. ડાંખા દીમે સ્વામીનો આ નિર્દય હુકમ શિર ચકાવતા

આતરજ દેવપ્રસાદે ગૌરીના હાથ પગ દીક્ષા આપી દીધા.

તે પછી બદમાશની આજ્ઞાનુસાર દેવપ્રસાદે અહ એવી ગૌરીના વદનકમળ ઉપર પાણી છાંટી તેને શુદ્ધિમાં આણી. પછી તેને ઉભી કરવામાં આવી. પોતાના હાથનો આપખો દેવપ્રસાદના હાથમાં આપતાં તે પાપાણુહરથી દુઃખ બોલ્યો.

“ દેવા ! એ ત્યાં સુધી મ્હારી મુજબ મુજબ વર્તવા ના પાડી, પોતાના ટેકમાં મક્કમ રહે, ત્યાં સુધી એને ફટકાવ. ”

નિદંય આજ્ઞા થઇ ચૂકી. દેવાએ આપખો હરખાતે હૈયે હાથમાં લીધા. ગૌરી થર થર કંપી રહી હતી. હૃદય આત્મરક્ષણ અને ગૌરી એને શિવજી-રક્ષણનો ગાર્ગ શોધી રહ્યા હતાં. આખરે વાતને અણી ઉપર આવેલી જ્ઞેતાંજ ગૌરીએ દેહદાન દમને, પ્રાણ વિસર્જન કરીને પણ શિવજી ધર્મ સંભાળવા દૃઢ નિશ્ચય કર્યો. કુદરતે એને એના આ કાર્યમાં યશ આપ્યો.

દીકું હાથતું બંધન તેણે બળ કરી છોડી નાખ્યું. તેણે દેવપ્રસાદના કમરપટામાંથી કટાર ખેંચી કાઢી પોતાના હાથમાં લીધી. ત્યાં દેવપ્રસાદે હાથમાં આપખો લઇ “તૈયાર” શબ્દ કર્યો. ત્યાંજ તેણે તે પોતાના મર્મસ્થાનમાં ઘોંચી દીધી.

“મારના ત્રાસે “ કદાચ ધૈર્ય ખૂટે ! અને પાગ-પંકમાં પગ મૂકી મરુ ! ” એવી ગૌરીને ધાસ્તી હોવાથીજ એણે આ અંતિમ આપઘાતનો ઉપાય અમલમાં મૂક્યો. “ અફસોસ ! મ્હોત પાણુ મ્હારે માટે નથી. ” આ તેના છેલ્લા શબ્દો હતા.

મર મર કોઇનો જીવતો નથી, અને ગયો સાંભળ્યોયે નથી. ગૌરીની જીવનદોરી હવે લાખી હતી. પોતાનાં કમરપટામાંથી ગૌરીએ જે

પળે કટાર કાઢી, તેજ પળે દેવપ્રસાદ ચેતી ગયો હનો અને તેનેજ સમને તેણે ગૌરીનો હાથ હૃદયને વીંધે તે પહેલાં પકડી લીધો. પરન્તુ જરા મોઢું થયું. હાથ વાંકો થઇ જતાં ખભા આગળ આસરે ના મંચ ઉંડો ધા લાગી ગયો. રક્ત-વહન થવાથી ગૌરી બેશુદ્ધ બની પરકાષ્ટ પડી.

“હીક ક્યું”. દેવા !” બદમાશે ગૌરીને મરતાં બચાવી લીધી તે બદલ દેવપ્રસાદને શાખાશી આપી.

“અને તે નહિ કે તમારે માટે ! તમારી વિષય-વાસના સંતોષવા અતર !”

“તો !”

“આ ગુણુવંતને પોતાને માટે !

નિરાધાર આ બાલ પર...રૂઝો છે ભગવાન,

દગાબાજ તું દુષ્ટ પર...રૂઝો છે એ રામ.

બાયલા ! બોલવામાંજ શૂરો છે. “ગાળ્યા મેઘ વરસે ના !

ભસના ફૂતરા કરડે ના !

વીર કદી વીરવના ફૂંકે ન બાણુગા લેશ,

નાર કને તસ્વાર શી ! મુખે ચોપડ મેશ,

અનૂરો ઘડોજ વધારે છવકાય છે.

શૂરવીર જે હોય તો...બર બગીચાથી બાથ,

શાનો ખહાદુર ? બાયકો...જે જૂઠે સ્ત્રી-સાથ.

સાયો રજપૂત—સત તો ગાળે રણમેદાન,

સાંભી છાતીએ મરી...ગરવાં દઇ દે પ્રાણ.

હાથના કર્યાંજ હૈરે વાગ્યાં ! ત્હારીજ આંધુક ને ત્હારોજ હવે વાંસો. તુ જતેજ દસાપો ! જે ત્હે બનાવ્યો ફાંસો !”

“ શું દેવે ? દેવપ્રમાદના વેશમાં ? ”

“ હા ! ઓળખાણ પડે છે ? ”

“ મહારા નાથ ! ” પડી પડી ગૌરી બોલી.

“ હા દેવી ! ” જમીનપર પડેલ રક્તથી રંગાયેલ પ્રિયાના અધગેાળ ચૂમતો દેવે બોલ્યો.

“ શું દગો ? ” લાલનો એકકો બોલ્યો.

“ ના ! દગાનો પ્રતિ દગો. ! ”

એમ કે'તાંજ હાથ માંહેની ચામુકનો માર બદમાશની પીઠ પર બગમારતો દેવેએ શરૂ કર્યો. જમીન પર પડેલી ગૌરી અશક્તિ છતાં માંડ માંડ બળપૂર્વક બોલી... “ જો...જો...ઓ વિપયાંધ !

મતીના ત્રાપ લાગે છે ! વિપયાં ! એ વાત નહિ બોરી,
સરી-રહાયે સદા તૈયાર છે ! જો ઇશ્વરી સોદી. ”

પ્રકરણ:-૧૧ મું.

“ વારયોપિતા કે વિશુદ્ધચરિતા ? ”

ગંદી જગ્યામાં ઉગતી સહુ શક્તિભાળ આપ છે,
જનની-જહર મેલી જગ્યાથી જીવ-જન્મો થાય છે.
મળ મૂત્ર પણુ ગૌ-માતના કે'વા પવિત્ર મનાય છે,
ગદા છતાં ગંગા જોના આયમન સેવાય છે.
રથનાર રામાયણ તણા ડાકુ હતા એ વાલ્મીકી,
સુરદાસને સદ્મોધ-ન્દા ચિન્તામણી વેશ્યા હતી.

ન્દરી ! મહતે મહને ઘરની વાત કરી છે
પરન્તુ ત્હને તે વીર-જૂઠારં ઝુંપડીમાંથી
ઉંચકી ગયો. તે પછી ત્હારં શું થયું
મહતે મહને એટલે સુધી વાત કરી પછ

અધૂરી મૂકી હતી,”

“તેમાંની ઘોડી હું તમને જૂં !” દવે બોલ્યો. “સુન્દરી બહેનની
છ માસની બાળકી ગૌરીને મહતે ઉછેરી આર વર્ષની કરી. અચાનક
તેઓ અધ થયા. અને તેને લગ્ન તેમણે ગૌરીને મહને પરણાવી સુખી
કરવાનો વિચાર કર્યો. એક રાત્રી લગ્નનો માટે નક્કી થયું, પરન્તુ
તેજ રાત્રે ગૌરીને લાલનો એકકો મ્હારે વેશે, દગો કરી પરણી
ગયો. જેનો હજુ પતો નથી.”

“તો શું મ્હારી પુત્રી શત્રુતા કદખાનામાં હજુ જીવે છે ?”
સુન્દરી અશ્રુભિની આંખે બોલી.

“હા !” પરન્તુ સુન્દરી ! તે પહેલાં દવે તું મહને ત્હારા જીવન-
મતિહાસથી જાણીતો કર ! આવી અધમ સ્થિતિને તું કેમ પ્રાપ્ત થઈ ?”

“સાંભળો...”

હરિગીત.

આ રેશમી રમાલ હું એ વખતે હા ! ચુંચતી હતી,
લાડીલી મ્હારી બાળકી બર ઉંઘમાં સૂતી હતી.

આવ્યો અચાનક ત્યાં અરિ ! મુજને ઉપાડી લઈ ગયો,
લાલણ્ય મહારં જોઈ ગોકોતર મહારામાં થયો.
આ નમ્રમાં, આ સ્થાનમાં, રેંતી હતી વારાંગના,
સોંપી મહને ! સમજવવા અફસોસ ! એના હાથમાં.
બહુ બહુ મનાવી પરણ્યા, એ પાપીએ મુજને તપ્તી,
પણ મહેં જરાયે ધ્યાન એના જોલ પર દીધું નહીં.
કોઈ બરાયો કારમો ! એ એકદા મહારા પરે,
વરનાવીયો હા ! કેરે ! તમને વાત એ શું કહું અરે ?
જોમાન થઈ હું મારથી જ્યારે ખુલી આ આંખ એ,
તવ બેંચરામાં કેદ ! જોઈ બંદીની મુજ જાતને.
દિનરાત રોતી અભાગિની... એથી બીજું હું શું કરું ?
મરવા બહુ ઇચ્છા થતી, પણ બંદીની શાથી મરું ?
વેશ્યા વિનોદા દુષ્ટની રાખેલ માયાળુ હતી,
સગી ગણીને ખડેન... એ બહુ બહુલ મમ પર રાખતી.

એને આખરે મહારીજ વિનંતીથી એણે “લાલના એકકોને”
પૈસાની લાલચે લલચાવી મહને રૂ. એ હજારે વેચાતી લીધી. પરંતુ
તે પણ એક બચકર શર્તે !

“ શી ? ”

વેશ્યા બની મહારે અરે ! ગાવું, બજવું, નાચવું,
પણ એક શર્તે સિયળ-સાચે ધર્મ-બ્રજ નહિ થવું.
શૃંગાર, જોલો, ચાલ, સંઘળું રાખવું વેશ્યા સમું,
એવી ભયંકર શર્તથી બંધાઈ મુકિત પામી હું.

“ વારે પછી શું થયું ? ”

કુદરત તજો એ કોપ ! વા તે બાગ્યની લીલા કહો,
 વેશ્યા વિગોદાએ ગ્રેણી સત્પંથ એ પરલોકનો.
 થોડા દિવસ વેડી મિમારી...પ્રાણુ એ ત્યાગી ગઈ,
 એની બંધી સંપત્તિની સ્વામીની હું રહેજે થઈ.

અને તે પછી...આજ પર્યંત...

વેશ્યા છવન ગાળ્યુ તથાગી...ધર્મ હું ચુકી નથી,
 એકજ પતિવ્રતની પ્રતિજ્ઞા આજ પણ મૂકી નથી.

અને એ મ્હારા જાતિઅનુભવ ઉપરથી હું સમાજને છાતી ઠાકીને
 કાઢી શકું છું કે—

વેશ્યા છતાં ! ધૃષ્ટિ થવા ! આદર્શનારી થઈ શકે,
 જલકમલવન સંસારમાં રનેહે સતી થે રૂદી શકે.
 નિજ શિયળવન સંરક્ષવા જે મ્હાથ, સંરક્ષઈ શકે,
 વેશ્યા છતાં દેવી તરીકે વિશ્વમાં પૂજઈ શકે.
 બ્યવસાય ગાયિકા ઉપર...ગુજરાત નિજ ચલતી શકે,
 દાંડાંત આખા વિશ્વની વારાંગનાને ઘઈ શકે.

આજ પર્યંત મ્હેં મ્હારી પુત્રી, મહંત તેમજ આપની તપાસ
 કરવામાં કશી કયાસ રાખી નથી. પરંતુ એકકાના અહો હમેશના
 આગમનને તથા તેના છૂપા જસસોને લઈને, ઘણી વાર પકડાઈ
 જઈ બચમાં આવી પડતી. આખરે જ્યારે આપનો પતો ન લાગ્યો,
 ત્યારે હારી. “દેવને બરોસે” હાથ મૂકી હું શાંત થઈ બેઠી. તે પછી
 મ્હેં મ્હારૂં ધ્યાન એકકાને મ્હારા રૂપ સૌન્દર્યમાં આંજી, તેનીજ
 મારફતે તમારી શોધ કરાવવાના નિશ્ચય પ્રતિ લગાડયું. નાથ ! થોડાજ
 દિવસ ઉપર તેણે મ્હારા ઉપર વિશ્વાસ રાખી સ્વમુખે એક નૂતન

બાળા પોતાનો શીકાર થઇ છે. એ વાત મ્હને જણાવી છે. મ્હારી જા હજીથી એણે મ્હને તેને બતાવવા હા પાડી છે. બનતાં સુધી આજેજ હું એને જોવા જઇશ. બનશે તો તે અમાગી બાળાને બતાવવા બાગ્યશાલિની થઇશ.”

“ અને એજ મ્હારી પ્રાણેશ્વરી ! તથા તમારી પુત્રી ગૌરી ! ”

“ શું મ્હારી ગૌરી ? ” સુંદરી બોલી પડી.

“ હા ! હવે તમે ! હું કહું એમ કરો. આજ રાત્રે એ એકકે જ્યારે અહીં આવે, ત્યારે તમારે એને પુષ્કળ મિત્ર પાછો બેમાન બતાવી. પછી એ બાળાને જોવા આવવાની વાત કાઢવી. અને એ હા પાડે, એટલે વસ્ત્ર બદલવાને બદલે શૃંગાર-ખડમાં આવી મ્હને દેવું.”

“ પછી ! ”

“ હું તમારે વેશે એની સાથે જઈ, યુક્તિ પ્રયુક્તિથી આપની પુત્રીને છોડાવી લાવીશ. ”

સાસુ સસરા, જમાઇની આ ચાલાકી ઉપર ખુશખુશ થઇ ગયા. તે પછી સુંદરલાલે પોતાની પવિત્ર પત્નીને પૂછ્યું.

“ ત્યારે ! ત્હે ! મ્હારી અપેલ મુદ્રિકા આ ગુણવંતને શા માટે આપેલી ! ”

“ અશુભનિયામાં ! ઉતાવળમાં ! અને ભૂલમાં ! પાછળથી જ્યારે મ્હું મ્હારી ભૂલ જોઇ, ત્યારે મ્હને બહુ લાગ્યું હતું, રમાલની લાલએ મ્હું વીંટી ગુમાવી હતા. ”

એટલામાં દાર દોકાયું સુંદરીએ લાલના એકકાના આગમનનું સૂચન સર્વેને કર્યું. સનરો-જમાઇ બંને છુપાઇ ગયા. સુંદરી ઉઠી વેશ્યા વિદ્યાસિકાએ તે પછી હસતા હસતા રડામા જઇ કોર બોલ્યાં. લાલના એકકાના પતોતાં પગમાં થયાં.

આજે વિલાસિકાના હાવ, ભાવ અને નખરાં નિત્ય કરતાં નવી-
નજ હતાં. એકકાને પોતાના રૂપ-નિષિમાં અંધ બનાવવા તેણે નવન
શરોના લીંબ કટાક્ષ-પ્રદારો એક પછી એક છોડવા માંડ્યા. સુરાલીની
ખાલીએ વારંવાર બરાધ ખાલી થવા લાગી. છેવટે વીર હુટાર છતાં
લાલનો એકડો પોતાની શક્તિ, તથા શુદ્ધિ ખોઈ મઘના ઘેને ઘેરાયો,
અને લથડીયા ખાતે ઉભો થયો. ખરેખર !

સતી સરદારખા ! હાર્યો ! રમી જુગાર ! દારૂમાં,
મૂકી સુલ્તાનની સાથે શરતમાં બેઠે ! દારૂમાં
લખ્તુ મુળરાજને નામે...નિશામાં રાજ સામતે !
ગુજાલી સદતનત દાત્રિય, મોગલ વીર રજપૂતે.
પાપાં યાદવો કોટી ! બની ગુલતાન દારૂમાં.
મુમાળ્યા પ્રાણ ! પીવામાં હળાહળ તુલ્ય દારૂમાં.

વેશ્યા, મદિરા અને જુગાર એ ત્રિપૂટીમાં સપડાનાર હળરો
શુરવીર, ધીર, સ્વશિષ મુમાળ્યાં છે.

લાલનો એકડો પણ વેશ્યા અને દારૂના તાનમાં ડોલવા લાગ્યો.
એટલે ધીરે રહી વિલાસિકાએ પોતાની ધારેલી ઇચ્છા વ્યક્ત કરી.
રંગમાં આવેલા એકકાએ હા...પાડી, અને “ઉમા રહો ! હું વસ્ત્ર
અદર્શી આવી.” કહી વિલાસિકા હર્ષભેર શૃંગારાવેશમાં ગઈ.

ધોતી સરે ડાટેકટીવ દરે વિલાસિકાના વેશ ત્યાં આવ્યો.
“ ચાલો ! ”

આમજ પાછળનો નિચાર કર્યા વિના વિલાસિકાને લઈ લાલનો
એકડો પોતાની ભેદી શુદ્ધમાં આવી રહ્યો. મઘના ઘેનમાં અસ્ત એવો
તે મોડી રાત્રી થવાથી બર્વાની સાથેજ ધસધસાટ ધોરવા પડ્યો. આ

બાળુ વિલાસિકા--વેશી ગુણવંતને શોધ કરતાં કરતાં એક એકકાના એકકનો પોશાક હાથ લાગ્યો. પોતાની સાથે આણેલો ડિટેક્ટીવ પોશાક વિલાસિકાના સ્ત્રી-વેશ ઉપર પહેલો ધારણ કરી પછી તેની ઉપર તે હાથમાં આવેલો વીર-વેશ ધારણ કર્યો. હવે તે એક એકકાનો સર-દાર ન હોય! એમ દેખાવા લાગ્યો.

વાંચક! વારથેષિતા વિશુદ્ધચરિતા રહી શકે છે, તે માટે વિલાસિકાનું દ્રાવ્યંત નથી પૂરતું ?

સહવાર પડી. એકકાને વિલાસિકા સાંભરી. પોતાના માણસોને તેની શોધ કરવાનું કહી તે ગૌરીના કેદખાના પ્રતિ વળ્યો, ત્યાં દેવ-પ્રમાદ નામધારી દેવેએ ગૌરીને કૃપી રીતે બચાવી, પોતાનો ડિટેક્ટીવ વેશ પલટી બતાવ્યો, એ બધું આપણે વાંચ્યું. હવે જોઈએ કે દેવેના હાથમાં એકકો સપડાયો કે નહિ ? ”

પ્રકરણ:-૧૨ મું

“સ્ત્રી-વેશ સાર્થક !”

અનન્ય શા જાદુઓ એવાં સ્ત્રીઓના રૂપમાં જોયા ?

ચૂક્યાં નિજ ધર્મ, નીતિ ને...પણકમાં પણ ખોયા.

નનન કરતી ગોળી પિસ્તોલમાંથી છૂટી. લાલનો એકકો ડિટેક્ટીવ દેવેના આપખાતા માર્ગથી તથા હાથથી ઉગરી ગયો, ચાલાક દેવે પણ વખત વિચારી કેમ જાણે પોને ધાવણ ન થયો હોય! એમ ઢોંગ કરી હાવ-લાવ સાથે પેટે હાથ ઢંક

અખીત ઉપર ઉઘે મોટે પડ્યો. “ઓહ...આ...”

“ભીમા ! તું ક્યારે આવ્યો ?” એકકાએ પોતાના ગોળી છોડનાર શરવીર સેવક તરફ હર્ષ પૂર્વક ફરી સવાલ કર્યો.

“હમણાંજ. આપને એક અગત્યના સમાચાર જણાવવા હું આ તરફ એકાએક આવી રહ્યો હતો.”

“તો થોડી વાર ઉપર મહેં તને જીમ મારી હતી, તારે તું ક્યાં ગયો હતો ? કે ન આવ્યો ?”

“આપેજ મહને પાછળથી વેશ્યા વિલાસીકાને મોઢી લાવવા કહ્યું હતુંને ?”

“હા ! અરબર ! હુંજ બૂલ્યો.”

પાછળથી પોતાને વેશ્યા વિલાસીકા સાંભરતાંજ એકકાએ ભીમાને તેને શોધી જોરીના કેદખાના આગળ લઈ આવવા ફરમાવ્યું હતું, અને પોતે જોરીને મનાવવા જતાં ડિટેક્ટીવ દવેના હાથમાં સપડાયો હતો. પરંતુ વિલાસીકાને શોધવામાં નિષ્ફળતા પ્રાપ્ત કરનાર ભીમો અહીંને વખતેજ આ સ્નાન-સાચાર (અશુભ) સ્વાર્મીને જણાવવા આવી લાગ્યો, અને દવે ઉપર પિસ્તોલનો ખદાર કરી એકકાને ઉગારી લીધો.

“ભીમા ! કહે તારા અગત્યના સમાચાર શા છે ?”

“આપણી સાથે દગો રમાયો છે, વેશ્યા વિલાસીકા અહીં નથી.”

“શું ? નથી ? કાલ રાત્રે તો તે મદારી સાથે અહીં આવી હતી !” એકકાની આંખો એટલું બોલતાં રાતી થઈ ગઈ.

“નહિ ! આપ ! ભુલો છો, કાલ આ વેશધારીનુંજ એ

કવતુ કેમ ન હોય ?” ભીમાએ પાસે પડેલા દેવે પ્રતિ આંગળી ફરી કર્યું.

“ એમ અતવું અસંભવ છે. વારં ! ત્હેં વિલાસીકાને પોતાને મકાને જઈ તપાસ કરી ? ”

“ હ...ના. ”

“ તો જો સાંભળ ! આ છોકરી તથા ડિટેક્ટીવ બંને ધાયલ થયેલાં છે તેમને પાટા બાંધી તું તેમની યોગ્ય સંભાળ રાખ. હું હમણાંજ વિલાસીકાને મકાને જઈ આવું છું. ”

“ જોવી આતા ! ”

ઉભય કેદીઓનો સોંપણ પોતાના શૂરવીર અને વિશ્વાસુ સરદાર ભીમાને કરી એકકો નિર્ભયપણે વિલાસીકાને ત્યાં જવા આમતો થયો. ભીમો ગૌરીના જખમ ઉપર પાટો બાંધવાના કાર્યમાં રોકાયો. જે દરમ્યાન આશાક દેવેએ શું કર્યું ? પોતાની તરફ ભીમાની પૂંઠ હતી એટલે ધીરેથી તે ઉઠ્યો. પોતાનો ડિટેક્ટીવનો પોશાક તેણે બિતારી નાખ્યો. પેલા પ્રથમના ચોદાના પોશાકની ઉપર તે પોશાક પાંચરી, તેણે કેમ જાણે હજી કેદી અને ધાયલ દેવે સૂનેલોજ હોય ! એવો દેખાવ કર્યો. દેવે તે વેસ્ટા વિલાસીકાના મૂળ વેશમાં હતો. અર્ધ-વસ્ત અને ચુંચાયેલો સ્ત્રી-વેશ ઠીક કરી તેણે પાછળથી આવી પ્રશ્ન કર્યો.

“ કેમ શું કરી રહો છં ? ભીમા ! ” દેવેએ વિલાસીકાના વેશમાં ભીમાની બરાબર પાછળ આવી પૂછ્યું. ”

ભીમા જો કે વિલાસીકાને નામથી ઓળખતો હતો, છતાં તેને વિલાસીકાની સાથે જોઈએ તેવો વધારે પ્રમાણમાં પરિચય હજી પડ્યો ન હતો. મુખમુદ્રાના કે વચના આરીક ફેરફારે તેના હૃદયમાં

શકા કિદમવી. પાટો બધાઇ રહ્યો હતો, અને ગૌરી પણ હવે જરા જરા જાનમાં આવી હતી.

“પધારો! પધારો! તમે ક્યાં ગયા હતા? અત્યારે એકાએક કંઈ અહીં આવી ચઢ્યા?”

“ત્હારા સરદાર સાહેબની સ્વારી ક્યાં છે?”

“હું અને તેઓ તમને શાંધી શોધીને થાકી ગયા, છતાં જ્યારે તમારો પતો ન લાગ્યો, ત્યારે તેઓ જાને તમારે મકાને ગયા છે.”

“એમ! ત્યારે તો લીમા! તું જલ્દી જઈ તેમને અહીં તેડી લાવ. તેઓ હજી થોડેજ પહોંચ્યા હશે.”

“પરંતુ આ કેડીઆને સાચયે કાણુ?”

“ત્હારી પિસ્તોલ તું મ્મને આપતો જા! હું અહીં રોકાઉ છું. એટલામાં તું જલ્દી જા! અને તેમને અહીં તેડી લાવ. લે ત્હારા એ કાર્ય બદલ આ ધનમાં.”

ભોળો લીમા શેઠની રાખેલી વેશ્યાનો પોતાની ઉપર પ્રેમ ઉતરે, એ આશાથી, અને પાંચ રૂપિયા મળ્યાથી રાજી રાજી થઈ આગળ પાછળને લાંબો ટુંકો વિચાર કર્યા વિના દોડ્યો. એટલું તો સત્ય છે કે “જાત તેવી જાત.” આખરે મૂખ અને એક શક્તી મુદ્દિ તે કેટલી? હુકીજ!

લીમાના ગયા પછી તુર્તજ વિલાસીકાએ પાછો પોતાનો ડિટેક્ટીવનો પોશાક પહેરી લીધો. ચતુરાઇથી સ્ત્રી વેશ સાર્થક! કરી ડિટેક્ટીવ હવે એકઠાને તેમજ તેના નોકર લીમાને બંનેને બનાવી પોતાને માથે લીધેલું કામ, (“ગૌરીને છોડાવવાનું,”) પાર પાડી વિલાસીકાને મકાને જવા નિકળ્યો.

પ્રકરણ:—૧૩ મું.

“ ગિરફતાર. ”

લાલના એકકાને અર્થાત પોતાના સ્વામીને અર્ધ રસ્તે દોડીને પકડવામાં ફાવેલો ભીમા મહા મહેનતે શ્વાસભર બોલ્યો, “પા...છા ચાલો ! વિલાસીકા ત્યાં આતી પહોંચી છે.”

“ ક્યાં ? ”

“ કેદખાનામાં ? ”

“ ભીમા ! આ તું શું બોલે છે ? એ ક્યાંથી આતી ? ”

“ ને મહેન શું માલમ ? ”

“ તું ભાનમાં તો બોલે છે ને ? ”

“ તો શું આપ મહેન ઘેનમાં સમજે છે ? અરે ! મહે એને અરાખર ગેઈ છે, એટલુંજ નહિ, પરન્તુ તેની સાથે વાત પણ કરી છે. ”

“ અને આપણુ કેદીઓ ? ”

“ તે હાલ તેનેજ કમળે સોંપી આવ્યો છું. ”

“ અફસોસ ! ” એકકાએ કપાળે કર પ્રહાર કર્યો.

“ કેમ ? આટલી દીલગીરીનું કંઈ કારણ ? ”

“ ભીમા ! ભીમા ! તું મહેન શું પૂછે છે ? અણી ઉપર આવેલી આજી ત્હારા હાથે બગડી ગઈ.

મ્હોટી હા ! મૂર્ખાઈ કરી...ખોયો જયતો દાવ,
વામાના વિશ્વાસ પર વીરા ! ખત્તા ખાવ.
છે બળ, પણ ખુદ્દિ નથી, નથી ચતુરાઈ-અંશ.
સત્ય કહ્યું ! સૈકા વીને ! કાગ ખને ના હંસ.

બીમા ! તું આટલા વર્ષ મહારી સાથે રહ્યો, છતાં તારામાં
અમલનો અંશ સરખોયે ન આવ્યો. ત્હને બોળતી જવામાં આખરે
દુશ્મન કાવ્યો.

જીતાયો સર થયો ! કિસો ! ગુમાવ્યો સ્ટેજને માટે,
ફસાયો, કેશરી છટકયો ! રહ્યો ક્યાં નાર-વિશ્વાસે ?
ગુમાવ્યા દાવ આવેલા, બગાડી જીતતી બાજી,
તરી સિન્ધુ અખિલ ! આખર દુખ્યો ખાખોચીએ પાજી !

અફસોસ ! હું તો ત્હને મ્હારા જેવોજ દુકિતખાજ જાણતો
હતો, પરંતુ આજેજ મહારી એ બૂલ મ્હેં જોઈ છે. તારામાં બળ
છે, પરંતુ તેના છઠ્ઠા ભાગે ખુદ્દિ કે કળ નથી. "

" પણ થયું છે શું ? તે તો કંઈ સમજવશો ? "

" શું સમજવું ? બોલ ! આવનાર વ્યક્તિ વેશ્યા વિલાસીકાજ
હતી, એતી તું શું ખાત્રી આપી શકે છે ? "

" મ્હોટે ભાગે એ...એજ હતી. " ખંચાતા દીલે બીમાએ
જવાબ વાજ્યો.

" એમ ન બોલ ! પુરતી ખાત્રી વિના એક અખળાના વચન
ઉપર વિશ્વાસ રાખી તું મહામહેનતે સપડાયલા બે ભયંકર શિકારોને
છોડી આવ્યો. સાથે, સાથે મ્હોતને પણ આમંત્રી લાવ્યો. "

“પણુ પહેલાં ત્યાં તો ચાલો. નજરે જોયા પહેલાં ગમે તોટવું જોલવું નકામું છે.”

“બીમા ! હજુ ત્હને ! ત્હારા આ માલિકની જખાન અને કલ્પના ઉપર અવિશ્વાસ હોય તો ચાલ ! અને નજરોનજર જો ! કે શિકાર સહીસલામત નથી.”

જાને કેદખાના આગળ આવ્યા. કેદખાનાના દ્વાર ખુલ્લા પડેલા હતા. ત્યાં વિદ્યાસિકા, ઝૌરી, કે હવે કોઇજ નહોતું. બીમાના મોંઢાવું નૂર ઉતરી ગયું. તેને શરાતન પ્રેરવા એકકો જોલ્યો.

“કેમ બીમા ? જોયું ? મ્હારા શબ્દોના સત્યપણાની ખાત્રી થઇ ?”

“હા થઈ ! ઠોકર જખરી ખાધી.”

“ફિકર નહિ ! ઠોકર ખાધી તો હવે ફરી યાદ રાખજો. આવેલી નામોશી ત્હારી સમશેરથી ધોધ નાખજો.”

“પ્રભુ ! ફરમાવો ! બીમાને લાયકનું કામ ફરમાવો ! અને પછી જુઓ કે બીમો પોતાની આ બચકર બૂલનો બદલો કેવો વાળી આપે છે.”

“એમ તો શું વફાદાર બીમો છટકેલા શિકારને પાગ પંજામાં સપડાવવા ક્ષાવશે ?”

“એકક !

સમશેર આ સોગન લઇ ખુલ્લી કરે છે. મ્યાનશી, મોંઢી વફાદારી ગણી છે, ને ગણું છું. જાનથી. લઈ છું. પ્રતિજ્ઞા માર્ગે મ્હારે માટે છે. મયદાનનો, સોદો કરો છું. હું હવેના જાન સાથે જાનતો. ક્યાં એ નહિ ? ક્યાં હું નહિ ! બસ એકનું આવી બન્યું. અવસોકશો ! નહી તમે ! આજે થયેલું અવનવું.

ક્યાં તો આજે આપણે સત્તુ આ દુનિયા ઉપર નહિ, ક્યાં તો આ સ્વામીભક્ત ભીમાના તન બદનમાં ચેતન નહિ. એમાંનું એક તો અવશ્ય !

અવિચળ જે મેરૂ ! ચળે ! પડે રવિ ને સોમ,
અવની આકાશે જઈ. ગગન પધારે ભોમ.
સતી લૂંટાવે શિવળને.....વેશ્યાઓ પૂજનય,
મંદીર ને મરણમાં અનાચાર ઉભરાય.
કુલરાઓના ધર વિધે દરિ-કથા વંચાય,
પણું, ધર્મથી બ્રષ્ટ થઇ...નાસ્તિક દુનિયા થાય.
પડે દેવો દાનવે ! દાનવ દેવો થાય
(પણું) વધ્યું વચન ભીમા તણું ! મરતાં ફેક ન થાય.”

“ સાચાશ ! સાચાશ ! સાચાશ ! ”

ભીમાના ગીરતા ભર્યાં શબ્દોએ નિરાશ એકકાના હૃદયમાં નવું જોમ કાપન્ન કર્યું. હજુ એક છેલ્લો દાવ રમવા તે પ્રેરાયો. **ભીમા**ને લઇ પુનઃ એક વાર તે વેશ્યા વિલાસીકાને મકાને જઈ પહોંચ્યો.

ડિટેક્ટીવ દવે ! ગૌરીને લઈને આ પહેલાં વિલાસીકાને મકાને આવી પહોંચ્યો હતો. પિતા-માતા અને પુત્રી ત્રણે મળ્યાં, રડ્યાં, અને એક બીજાને ભેટ્યાં. અન્યોઅન્ય વિતક-વાર્તાઓ કહી. તે પછી પ્રત્યેકને શું શું કરવું ? તે દવેએ આજ્ઞાથી સમજાવી દીધું. દવેની યુક્તિ અનુસાર સુન્દરલાલ પોતાનું સોંપેલું કાર્ય કરત્ર જહાર ચાલ્યો ગયો. દવે પોતાનું અધૂરું કાર્ય પૂરું કરે, તે પહેલાં તો ગુપચુપ આવતા **ભીમા** અને **લાલના** એકકાએ તેમને પકડી લીધા. બંનેના હાથમાં ભરેલી પિસ્તોલો હતી. દવે તેમજ ગૌરીને પોતાને ત્યાં લઇ

જઈ કેદ કરવાની આજ્ઞા એકકો વડે લીમાને અપાઈ. એક વાર ઠોકરાયલા લીમા હવે સંભાગપૂર્વક ભરેલી પિસ્તોલ હાથમાં લઈ પ્રતિજ્ઞા પળાવાથી હરખાતો હરખાતો અને ગુમાવેલા કેદીઓને પાછા મેળવી તેજ કેદખાના તરફ ચાલતો થયો.

જ્યારે આ ગાળુ વિલાસિકા પણ કાવત્રામાં સામેલ છે, એમ સંકેત પડતાં એકકોએ તેને ઝાંટી.

સુંદરલાલ સિવાળ પુનઃ આ પ્રેમી-ત્રિપૂટી ગિરફતાર થઈ.

પ્રકરણ:-૧૪ મું.

“સુંદરીનું સ્ત્રી-ચરિત્ર.”

ત્રિયા અપાવે ! તેજને...ત્રિયા કરે તારાજ.

માધવની મહિલા થકી...ગયુ કરણનું રાજ.

* * * * *

રે ! સ્નેહ ને સૌન્દર્ય એ તો સ્વર્ગના બે પમથીઆં,
એની અમાડી શૌર્ય ને સંપત્તિ બને વશ થયાં.

પણ એહ પણ જ્યારે બદ નિજ હૃદ ઉલંધી જગ છે,
ત્યારે પછી ભર્તૃહરી ને પિંગળા સમ થાય છે.

“પ્રમદાની બુદ્ધિ પાનીએ”...કેવળ અતિ પ્રચલિત છે,
સ્ત્રી-ચરિત્રી ! ત્રિલોકમાં...તમ તારણીની જીત છે.

જોલની નેમ વિલાસિકાના કપોલ ભાગ તરફ તાંકી છવ ઉપર આવેલો લાલનો એકકો એક ભયંકર ત્રાડ મારી બોલ્યો, “સુન્દરી ? શું આખરે તું એ કાવત્રામાં બળી ? તારા ઉપર મહેં જે વિશ્વાસ મૂક્યો, તેનો બદલો તહેં બહુ સારી રીતે આપવા ખારી આંવા પગલાં ભર્યા, કેમ ? જરૂરી કહે વિલાસિકાના વેશે આવી ગૌરી તેમજ ગુણવંતને છોડાવી જતાં કોણ ? તું જ કે કોઈ બીજી ?”

“ધીરા પડો ! અને પ્રથમ મ્હારી વાત સાંભજો. અચિચારી પુરુષજ એકદમ જ્ઞેયા વિના સાહસિક પગલું ભરી પાડે છે. ગૌરી અને ડિટેક્ટીવ દ્વેને છોડાવનાર હું નથી.”

“તો શું લીમાએ ત્હને ત્યાં જ્ઞેયેલી એ વાત ખોટી ?”

“ના ! સાંભજો ! કાલ રાત્રે હું તમારી સાથે આવવાને માટે વસ્ત્ર પરિધાન કરવા મ્હારા શૃંગારખડમાં ગમ્મ હતી, ત્યારે ત્યાં એકાએક દ્વેએ આવી મ્હને કદક સુંઘાડી ખેમાન બનાવી દીધી.” તે પછી શું થયું ! તેની મ્હને ખબર નથી. છતાં હું ધારું છું કે તેજ મ્હારા વસ્ત્રો પહેરી આપની સાથે આવ્યો હશે.”

“જે એમજ હોય તો પછી બીજે દિવસે પ્રભાતે એ પકડાયો, ત્યારે એ તારા—અર્થાત્ વિલાસિકાના પૌશાકમાં હોવો જોઈએ, તેને બદલે પોતાના ડિટેક્ટીવના પૌશાકમાં કેવી રીતે ?”

“રાત્રે આપને ત્યાજ એણે સ્ત્રી-વેશ ઉપર એ પોતાનો પોશાક
‘હેરો’ હશે.”

“ત્યારે ભીમાએ એને ગોળી મારી, ધાયલ કર્યો, ને પછી ત્યાર
(વિલાસિકાના) વેશ આવી એને છોડાવી જનાર કોણ?”

“કાઠ નહિ! દેવેએ તમને દેખાડવાજ એ હોંગ કર્યો હતો.
ભીમાના અભાવધ પૂણાનો લાભ લઈ એણે પડ્યા પડ્યા પાછો પોતાનો
સ્ત્રી-વેશ- (વિલાસિકાનો) કાઠી પાડળથી આવી વિલાસિકાના વેશ
ભીમાને ડગ્યા. ને ગૌરીને નહસાડી ગયો.”

“તું એ ખું ક્યાંથી જાણે? તથા દેવેને ગૌરી નહાસીને
ત્યારેજ ત્યાં ક્યાંથી આવ્યા?”

“હા! એ પણ સાંભળો! પ્રથમ જુઓ, આ એ વસ્તુને તમે
આંગળી શકો છો?” અટકું કહી ચતુર સુન્દરીએ એકકાને પોતાની
આંગળીના ગજવામાંથી એક રેશમી રમાલ કાઢી બતાવ્યો, અને
આંગળીએથી ચમકારા મારતી પેલી “મહાંતનો મુદ્રિકા.”

વાંચક! ગૌરીની પાસે રહેલી મહાંતની મુદ્રિકા તેની માતાપામે
ક્યાંથી આવી? એ પણ ત્યારે એ સહજે ઉદભવશે! ખન્યુ એવું
હતું કે માતા-પુત્રીના પ્રથમ મિત્રને દેવેના કેવાથી ગૌરીએજ
રમાલની સાથે એ દ્વિતીય ચમકારી અને બેટી અંગુડી માતાને
રાખવા આપી દીધી હતી. આમ કરવામાં પણ દેવેનો એક હેતુ હતો.
અને તે હમણાજ જણાશે.

રમાલ તથા વીંટીને પોતાના હાથમાં લઈ થોડી વાર આમ તેમ
ફેરવી જોયા પછી એકકાએ કહ્યું, “આ રમાલ પરની ગુથણી તથા
બરેલા રાખે અને મૂકેજ લાગુ પડે છે. તેમજ આ મુદ્રિકાના

ઉપર જડેલું લાલ માણેક ! કે જેનો ઘાટ લાલના એકાને બરાબર મળેનો આવે છે, એજ પુરવાર કરવા બસ છે. કે એ વાંટી મ્હારી પોતાની છે.”

“પરંતુ ખાતી !”

“જાતીજ એક વાંટી મ્હારી આંગળીએ પળુ છે, લે...જો...”
કહી એકાએ એજ જાતની બીજી વાંટી પોતાની આંગળીએથી કાઢી સુંદરીને બતાવી.

બરેબર બંને વીટીઓ પરાબર એક સરખી હતી.

“વિવાસિકા ! એ તારી પાસે ક્યાંથી આવી ?”

“હોહોં પિસ્તોલ કિંચી મૂકો, અને પકડી સાંભળો. આ બંને ગીજનો બંદ હું જનશુતી નથી, તેમ ડિટેક્ટીવ દ્વે સાથે પળુ મ્હારો પરિચય થોડાજ દિવસ થયાં થયો છે, છતાં મ્હારા પ્રેમમાં અમ થયેલ દ્વે હાલ થોડા દિવસ થયા અત્રે ગાયન સાંભળવા આવે છે. એના સ્વમુખેથી મ્હેં આપતું નામ બહુ વાર સાંભળ્યું, અને એ ઉપરથી છૂપી ખાતમી મેળવવા મ્હેં નિશ્ચય કર્યો હું તમને મળેલી છું, એ વાતથી એ અજાન હોવાથી આજે તમે કહો છો તે છોકરી (ગૌરી) સાથે એકાએક એ અહીં આવી ચઢ્યો. મ્હને આજનો દિવસ બંનેને આશ્રય આપવા કહ્યું, અને મ્હેં પળુ એ કપુલ્યું. એની સાથે જે છોકરી હતી, તેના વસ્ત્રો લોહીવાળાં હોવાથી હું તેને મ્હારા શૃંગારભુવનમાં લઇ ગઇ. ત્યાં એણે વસ્ત્રો બદલ્યાં. મ્હેં બારીક તપાસ રાખી હતી. છોકરીએ હું ન એક એમ પોતાની આંગળીએથી આ વાંટી ઉતારી પોતાના આ રમાલમાં સાચવીને લપેટી. તે રમાલ પોતાની એળીના ગળવામાં સંભાળથી મૂક્યો. પરંતુ આ બધું મ્હેં જોઇ લીધું. મ્હને એ રમાલમાં રાખેલી

વોટીમાં કંઈ ભેદ ના અમલદારિ હોવાનું લાગતાં. મહેં સમાજપૂર્વક એ મેળવવા પ્રતિ લક્ષ દોડાવ્યું. ત્યાં તો દેવેજ એને ભૂલાવી. એ કમરે ધાયત્ર થઈ હતી, એના કહેવાથી મહેં તેને પત્રંગ હિપર સુવડાવી તે જગ્યાએ પાટો ખાંચો, અને તેજ વેળા આ બે સ્ત્રીએ તેના ગળવા-માંથી તે ન જાણે એમ કાઢી લીધી. પાછળથી જ્યારે એ બંને સ્ત્રીએ હિપર તમારીજ જાપ જોઈ, ત્યારે મહેં એને તમારા કામની ધારી છૂપાવી રાખી. તે પછી તે છોકરીને છોડાવનાર ડિટેક્ટીવ, પોતે ફેવી રીતે તેને છોડાવવામાં ફાવ્યો, તે વાત કરતો હતો, જે મહેં સંતાઈને સાંભળી લીધી. તમે આવી પ્લોટિયા ત્યાં સુધી ગમે એમ કરી એ બેકને અત્રે રોકા રાખવાના વિચારે, મહેં એમને મહારેઘેર આજનો દિવસ આયજપૂર્વક રહી જવા સમજાવ્યા. ત્યાર પછી તમે અણુચિંત-વ્યા આવી એમને હાથ કરવામાં ફાવ્યા.”

“ વાહ ! આ મુદ્રિકા એ ગૌરી પાસે ક્યાંથી આવી ? ” એકકાએ નિર્ભયપણે પોતાની પિસ્તોલ નીચે મક્તાં પૂછ્યું.

“ તેની મહેંને શું ખબર ? ”

“ વિલાસિકા ! લાલના એકકાનું નામ ધર્મા પછી, મહેં આ બે વોટીઓ એકી સાથે કરાવી હતી. જેમાંની એક તેજ વેળા મહેં જોને આપી હતી ? નથી સાંભરતું...એ વાતને બહુ વખત થઈ ગયો. હા...પરંતુ કાઢને આપી હતી, એ તો ચોકકસ ! ”

“ હશે ! પાછી મળી એટલે ચલું ! ”

“ હા ! અને તે પછી ત્હારાં સ્ત્રી ચરિત્રે ! સુંદરી ! બોલ ! આજની અણુમૂલ મદદ કરવા બદલ તું શું ચાહે છે ? ”

“ આપની માફગીરી તરીકે એજ મુદ્રિકા ! ”

તમ આંગળીએ ગોમતી, એ મુદ્રિકા મુજને ગમી,
આંખો ! મદને ! એથી સદા રૂદે યાદગીરી આપની.”

“ ભણે ! ખુશીથી લે ! પરંતુ એટલું યાદ રાખજે, કે એ જ્યાં સુધી ત્હારા હાથમાં રહેશે, ત્યાં સુધીજ ત્હારું જીવન છે. જ્યાં એ જશે, ત્યાં ત્હારે પણ જીવનગીરી હાથ ધેવા પડશે. આવી ભયંકર શતભરી મુદ્રિકા મ્હેરવી છે ? ખોલ ? ”

“ હા ! ”

લાલના એકકાએ મુદ્રિકા સુન્દરીના હાથમાં પાછી આપી દીધી. પાંચ થેર જવા પાછો ફર્યો. આનન્દમાંને આનન્દમાં સુન્દરીની પાસે નૃકાયત્રી પિસ્તોલ તે વિસરી ગયો. રમાણ તેના ગજવામાં હતો.

ચપળ ચતુર્વાળી સુન્દરીએ તે ક્યારનીય ઉપાડી લીની હતી. જ્યાં એકકાની પાંડ ફરી, તેત્રોજ પિસ્તોલનો ખંડાર થયો. એકકાનું ખૂન કરવા સુન્દરીનો ધેરોદો હતો, અને તેને માટેજ તેણે ગોળી ફેંકી હતી. પરંતુ એકકાના સુનાગ્યે કહ્યો ! કે સુન્દરીના દુર્ભાગ્યે મ્હો ! પરંતુ પિસ્તોલ ખાત્રી હોવાથી ખંડાર નિષ્ફળ ગયો. સુન્દરીના ગળખનું નર ઉતરી ગયું. એકકો પાછો ફર્યો. સુન્દરીના હાથમાં પોતાની ખાત્રી ચમ ગમેત્રી પિસ્તોલ નેઈ.

“ સુન્દરી ! તું શત્રુ ? હા ! કેવો ભયંકર વિશ્વાસઘાત ? ”
અંગારા ઝરતી આંખે એકકો બોલ્યો.

જે કે એકકો હવે પોતાના જીવનનો જરૂર અંત લાવશે, એમ સુન્દરીના ખાત્રી થઈ ગઈ હતી, તે છતાં તે ન ડરી. મૃત્યુને મુખ વિકાસી રદામે આવેલું બેતાંજ તે અચળા ટળી પ્રચળા બની. ગજવામાંથી બીજી પિસ્તોલ ખેચી કાઢી એકકો સુન્દરીને પકડવા ધસ્યો. વદ્યો, “ આજ સુન્દરીનું સ્ત્રી ચરિત્ર ! કેમ ? ”

પરંતુ સુન્દરી અત્યંત સાવધ હતી. એકકોના હાથમાં બરેલી પિસ્તોલ છતાં તે જરાય ન ખેંચી. વિકાળ વીરાંગના સ્વરૂપીણી સુન્દરીએ તેને છેક પાસે આવવા દીધો. પોતાનો ક્વટનો ઉપાગ તેણે અજમાવ્યો. એકકોના માથા સ્થાએ ખાલી પિસ્તોલ પોતાના પૂર જોરથી તોડાને તેણીએ છૂટી મારી.

પરંતુ જમાનાનો ખાધેલ પદારૂર ઝટાર લાલનો એકકો એમ એક સ્ત્રીથી માંડ્યો ગળ એમ ન હતો. તેનામાં અન્ય ગુણો ગમે તેવા નિન્દ્ય હતા, છતાં અપૂર્વ વીરતા ને ધાય છટકાવવાની કાર્ય કુશળતા એ અને તે અદ્વિતીય અને અનુકરણીય સાથે પ્રશસ્ય હતા.

સુન્દરીના હાથમાંથી પિસ્તોલ છૂટતાંજ તે ચાલાકીથી નીચો નમી પડ્યો. પિસ્તોલ તેના માથા ઉપરથી પસાર થઈ ગઈ. સ્થામેજ ખંડનું પ્રવેશ દાર હતું. જેના અને હાથ લોલીની બેડીઓથી અંધાઈ શોભા આપી રહ્યા છે, એવો ભીંમો એકાએક આજ વેળા પોતાના શેઠની મદદે આવવા અંદર દાખલ થતો હતો, તેના મુખમાંથી કેવળ એકજ શબ્દ બહાર પડ્યો.

“ ન્હાસો...ન્હાસો...”

ખીચળ પળે સુન્દરીની છટકેલી પિસ્તોલ ભીંમાના કપાળના બરાબર મધ્ય ભાગમાં વેગપૂર્વક પાગી. બ્રહ્માંડ ફૂટી ગયું. મરણનોલ ભીંમો બેહોશોહાણ થઈ જમીન ઉપર પડ્યો. અને એજ અરસામાં સુન્દરીને ચોટલેથી સાહી લાલનો એકકો પોતાના વફાદાર સેવકની સન્મુખ આવી રહ્યો.

એકકોએ સુન્દરીને ચોટલેથી પકડી હતી. તે ન્હાસી શકે એમ નહોતું. “ કાણ મ્હારો ભીંમો? સુન્દરીની પિસ્તોલથી જખ્મી? ” કહી હતાશ બદમાશ તરફડીયા મારી મરતાં ભીંમાની તરફ સળંગ મથને જોઈ રહ્યો.

“ કહે લીમા ! આ કેમ બન્યું ? ”

પરંતુ લીમા એ બધી બનેલી બીના કેવા જોડસો કાળ થોમી શકે એમ નહોતો. કેવળ તે એટલુંજ જોલ્યો “ દેવે...આવે છે... તમે નહાસો. ”

લાલના એકકાએ હવે નહાસવા વિચાર્યું. નીચે દેવે આવી પહોંચ્યા. કમાડ તૂટવાના બચકર ધ્વનિ--કડાકા કર્ણે પડવા લાગ્યાં. એકકાએ ખુની સુન્દરીને પોતાના ખભા ઉપર નાખી. છેવટની વેળાએ તેણે લીમાના મ્હોં પર નજર નાખી લીધી. તેનો જીવ જતો ન હતો. એકકો લીમા સાંભળે એમ મ્હોટેથી બોલ્યો, “ લીમા ! તું જ તારો ખૂની હજી મહારા પંડામાં છે. જીવતો રહીશ, તો ફેરની વસુલાત યાને ખૂનનો બદલો લઇશ. ” લીમાના પ્રાણ ગયા મૂંઝવેર એકકાની આંખમાંથી આપી જાંઘીમાં આ પહેલીજ વાર એ આંસુ ટપક્યાં. પોલીસોના માણસો સાથે દેવે કમાડ તોડી સીડી ઉપર ચઢી આવ્યો. એટલામાં બદમાશ છતાંયે વીર લુટાર સુન્દરીને ખભા પર ઉઠાવી બારી વાટે પલાયન થઇ ગયો મરેલાં લીમાને પ્રવેશ દાર પાસે પડેલો જોતાંજ એકકાને એણે અહીં આવી ચેતાવી દીધેલો હોયો જોઈએ એમ દેવે ચેતી ગયો, મરતો મરતો એ વક્ષદાર જ્ઞાતીમક્ષ સેવક પોતાની પ્રતિજ્ઞા પાળી બદલો ચુકાવતો ગયો. પરંતુ લીમાને કોણે માર્યો ! તે હજી દેવે સમજી શક્યો નહિ. અર્ધ પ્રજા તો ડિટેક્ટીવ દેવે જોડેલો એકકાને પકડવા આતુર હતો. એથી વધુ ગુમાવેલી ગૌરીવી માતા સુન્દરીને સારૂ હતો. ગૌરીને સાથે લઈને બદમાશની મૂકે પકડી શકાશે નહિ, એમ મનમાં અચીત જણાયાથી દેવેએ ગૌરીને ધીરે ધીરે મહાંતની મુંપડીએ જવા

કનું. ગૈરી ત્યા ચાલતી થઇ, તે પછી દેવે સુંદરી અને અદમાશની શોધમાં આગળ વધ્યો.

પ્રકરણ:-૧૫ મું

“છેલ્લો દાવ.”

હો ! વિહારી ! આજ કંઈ બહુ દિવસે ! આમ હાંફજો હાંફજો ક્યાં દોટે છે ? હૈં ! બોલ તો ખરો ? છે શું ? આટલા દિવસ ક્યાં ગયો હતો ? દર્શને દુર્લભ ?” ડિટેક્ટીવ દેવે એકકોની પૂંઠ પકડતાં રસ્તે જતાં પોતાના પુરાણા મિત્ર વિહારીને આચડી પકડ્યો.

“ ગુણવત ! ગુણવત ! તું મ્હને બચાવ ! ” એક આસે વિહારી બોલ્યો.

“ કોનાથી ? ”

“ લાલના એકકાથી. ”

“ શું ? ”

“ ખરું કહું છું. ત્હારી ગૈરીને જોળવા જતાં હું એના પંજામાં સપડાયો. આજ દિન સુધી કેદ રહ્યા પછી એક ભયંકર શરત કરી છુટી આવ્યો છું. અફસોસ ! પરંતુ તે પળાશે કે કેમ ? તેની શી ખાત્રી ? ”

“ તો શું તું પણ આજ સુધી એકકોનો કેદી હતો ? ”

“ હા ! ”

“ મૂકિતની શરત તો જણાવ. ”

“ મહારા મિત્ર હવેન કહી મહારે એકકો પકડાય, તો પણ ગમે ઉપાયે તોને સગ્નમાંથી મુક્ત કરાવવો. ”

“ શું ? અદમાશને મુક્તિ ! ”

“ લાચાર ! પરન્તુ ગુણવંત ! તે સાથે તેણે પણ એ અલ્પમુલ વસ્તુ ત્હને સોંપવા કચ્છલી છે. ”

“ તે શું ? ”

“ મહારા-મહારા મિત્રનું જીવન ! અર્થાત્ ત્હને મુક્ત કરવો, અને કાંઈ આજેજ મેળવેલી સુન્દરી નામક સ્ત્રીને સ્વાધીન કરવી. ”

“ શુ સુન્દરી ? ”

“ હા ! ”

“ નહિ તો ? ”

“ બનેતું મ્હોત ! ”

“ ત્હને શા વિશ્વાસે છોડયો ? ”

“ મ્હું ઇશ્વરના સોગન ખાધા છે. ગુણવંતને સમજાવવામાં નિષ્ફળ થાઉં, તો સ્વહસ્તે પાછા જઈ જીવનભર પ્રેમખાનુ મેંવવા સ્વિકાર્યું છે. ”

“ ના ! ના ! તેમ નહિ બને ! મિત્રને ખાતર ! મહારી પ્રિયતમની માતા સુન્દરીના જીવનને ખાતર ! હું એ એકકોને તનતોડ પ્રયત્ને મારી અપાવીશ. પરન્તુ એક શર્તે ! ”

“ શી ? ”

“ તેણે એ પછી હુટફાટનો ધંધો મૂકી દઈ, સાધુ-જીવન ગાળવું. ”

“ હું એને કહીશ. ”

“ તો જા ! હા પાડ, અને કહે કે સુન્દરીને લઈ આવી હવેને મહતની ઝુંપડીમાં મળે. ”

“ તેણે નો લેખિત સહી સાથે કરારની કપુલાત માંગી છે. ”

ગજવામાંથી કાગળ તથા ઇડીપેન કાઢી દેવેએ સુન્દરી અને વિહારીની મુક્તિનું સાદુ, બદમાશની મુક્તિ સાથે કર્યું. કરારનામાનો કાગળ ગજવામાં નાખી વિહારી અને ગુણવંત આદ્યા. થોડે લગી બંનેનો રસ્તો એકજ હતો. તેઓ વાત કરતા જતા હતા, એજ અરસામાં તદ્દામેથી મહંતને લઈ સુન્દરલાલ પોલીસો સાથે ત્યાં આવી લાગ્યો. દેવેની ત્યાંજ મુલાકાત થઈ.

“ આ કાણુ ? ” સુન્દરલાલ દેવેને વિહારી બદલ પ્રશ્ન પૂછે તે પહેલાંજ વિહારીએ દેવેને સુન્દરને માટે પૂછ્યું.

“ એજ ત્હારી શર્તમાં મુકાયલી સુન્દરીનું જીવન-સાબાચ ! સુન્દરલાલ ! ” દેવેએ વિહારીને સુન્દરની ઝાળખાણુ કરાવી.

“ અને એઓ ! ” સુન્દરે પ્રશ્ન કર્યો.

“ મહારા જીના ! અને એકકાના કેદખાનાની આજખર્ચ ત હવે ખાદ આયેલા રનેહી ! એમનું નામ વિહારી ? ”

આજ વેળા એકદમ ત્યાં એક ગાડી આવી ઉભી રહી. અંદરથી ગૌરી અને સુંદરી લેઠાં ઉતર્યા. બંધાં મળ્યાં. આ વેળા દેવેએ વિહારીની શર્તો ગુમ રાખી.

“ સુન્દરી ! તું કેવી રીતે છુટી આવી ? ” દેવેએ પૂછ્યું.

સુંદરીએ બીમો પોતાની પિસ્તોલથી મર્યો, વગેરે તમામ વાત કહી. “તે પછી બદમાશ મહંતે આડે અવળે રસ્તેથી મહંતને જીપડે લઈ ગયો. ખાલી ઝુંપડામાં મહંતે પલંગ સાથે બાંધી, દાર બધ કરી એ કયાંક આદ્યો ગયો. ”

“ પછી તું શી રીતે છુટી ? ”

“ તે મ્હને પૂછા. ” ગૌરી હવે વચ્ચે પૂરાઈ. “ તમે મ્હને મલતને ઝુંપડે જવાનું કહ્યું હતું. મ્હને ધા વાગેતો હોવાથી મ્હેં ગાડી કરી લીધી. મહંતના ઝુંપડાનું દાર બંધ હતું. અંદરથી કોઈનો રફત ધ્વનિ સંભળાનો હતો. મ્હેં તે ગાડીવાનની મદદથી ઉધાડી માતાને બંધનમૂકત કરી. તે પછી તમને પાછા મળવા અમે બંને ગાડીમાં બેસી મકાને (વિજાસિકાના) આવતા હતા, ત્યાંજ તમે મળ્યા. ”

“ ચાલો ! એ પશુ દીકરયું. બધા સાથે મળ્યાં ! એટલેજ બસ ! ”

“ ત્યારે હવે એકકાને ક્યાં શોધવો છે ? ” પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટે દેવેને કહ્યું.

“ ક્યાંયે તહિ ! એ અત્રંજ હાજર છે. ” એમ કેતાંજ સુન્દરી છલંગ મારી વિહારીના ગરોર પર ધસી ગઈ. તેની બનાવટી મૂઝ ત્યાં વાળો કાઢી નાખ્યા.

“ કાણુ ? વિહારીના વેશમાં બદમાશ ? ”

“ નહિ ! દેવે ! હું સાચોજ વિહારી છું. વેશધારી નથી. તુંજ મૂર્ખ કે આટલો વખત સુધી ત્હારી મિત્રતા બાંધી તને ફસાવ્યો છતાં તેં મ્હને ન ઓળખ્યો. ”

દેવે ઝાંખો પડી ગયો. “ છેલ્લો દાવ. ” રમવા આવેતો લાલનો એકકો આખરે એક અબળાથી પકડાયો.

“ સુન્દરી ! ત્હેં શા પરથી એને પકડ્યો ? ”

“ એની આંગળીએ જે વીંટી છે, તેજ મ્હારી આંગળીએ છે. તેના ઉપર મ્હારી તજર ગયાથી ”

લાલના એકકાને સુન્દરીને પોતાની વીંટી અપવાની ભૂલ હવે જણાઈ. તે પકડાયો હતો, છતાં છુટવા સ્હેજ પશુ હાંફા મારતો ન હતો. જરાય ગેર કરતો ન હતો.

ત્યારે બધું બળ કયા ગયું ? એકા ! હવે ન્હાસે ત્યારે ખરો ?
દેવેએ એકાને કહ્યું.

“હવે ન્હામવાની શી જરૂર ?”

“કારણ ?”

“મહારા જીવકારનો બાર જ્યારે તે માથે લીધો છે ! મહારે
બળ તો ત્હેં અને મારા જગને અત્યાર સુધી બેયું, પરંતુ હવે તો
મહારે ત્યારી પુદ્ધિ, અચાપ કરવાની રીત, અને વચન-પાલકતા જોવાતું
રહ્યું છે. જે કે હું કંઈ ત્યારાજ બળ કે બોલ ઉપર વિશ્વાસ રાખી
સ્વહસ્તે પકડાવો નથી, પરંતુ બોલવામાં બહાદુર હવે વચન પાળવામાં
કેવોક છે, તે શુભાર જોવા શાન્તિ ધારણ કરી રહ્યો છું. જ્યારે
તું બેચયની, અને નિર્બળતા પરવાર કરી આપશે, ત્યારે હું મહારે
બળ, અને પુદ્ધિ-કૌશલ્ય અજમાવી લઈશ.”

“તો શું એક બળવાન લુટાડેએ મ્હને હેતવો ? બનાવ્યો ?
મૂખ બનાવી સૂર્યતાનો લાભ લીધો ?”

“એમાં શું પૂછતું ? હવે ! હવે એ વિચારો જવા દે ! ત્યારી
શતે મુજબ હું હવે મહાર અવશેષ જીવન ગૃહસ્થ તરીકે ગાળવા
છેલ્લું છું. જે તું અચાવી લઈ, ત્યારે વચન પાળી, મ્હને મહારી
એ બાવનામાં ઉત્તેજન અક્ષે, તો તો હીક ! નહિ તો પુનઃ બાહ્યબળ
અજમાવી પાછો એજ વ્યવસાય ! એજ મહારો અંતિમ નિશ્ચય !”

“બચાવીશ ! એકા ! તું બેદિગર રહે ! મને તેવો તોય તું એક
વીર છે. જે ત્યારે સુધરવુંજ હોય, તો પ્રાણના ભોગે પણ ત્હેને
મુક્ત કરાવી વચન પાળીશ. ત્યારી છળ કપટની કંડેલી મિત્રતા હું
સમ્યાઈમાં ફેરવી સંભાળીશ. પણ હાલ તો તું જે ચાલે તે
જોયાજ કર !”

આલાક એકકો આખરે “છે બુદ્ધિ કાઢના આપની ?” એ કેતી અનુસાર હવેને બનાવી મૂકિતનો “છેલ્લો ઢાવ” રમી ગયો.

પ્રકરણ:-૧૬મું.

“ન્યાય—ફાંસી.”

બુખ્યો મરે વનરાજ તદપિ તૃણ તે ખાતો નથી,
ત્યમ વીર ! સાચો જો ! દયા પર જીવવું મ્હાતો નથી.
ધડ ધાય શિવધી વેગળું...દા ! ત્યાં સુંમી ઝૂકે સહી,
પણ માણીતો ઉચ્ચાર મુખમાં ! એ કદી મૂકે નહી.

ય દરખાર ભરામ ચૂક્યો હતો. ન્યાયાસને ન્યાયાધિશ
વિરાજ રજા હતા. ન્યાયાધિશના કેવાથી એકકાએ
પોતાનો ટુંક, અખિલ જીવન-ઘતિદાસ કેવો શર
કર્યો. તેના કંઠમાં કર્કશતા જરાય નહોતી. મોઢા
ઉપર એજ નીરોચિત તેજ ! પગ સરખા નહોતા

ધુન્નતા ! બહાદુર તો ખરો ! એટલું તો નિઃસંશય !

“આજથી પંદર વર્ષની આ વાત છે, કે જ્યારે મ્હારા પિતા
મરવા પડેલા હતા. હું તે વેળા વીસ વર્ષની તરૂણાવસ્થામાં હતો.
મ્હારા પિતાએ તે વેળા મ્હને નીચેની વાત કહી હતી. તે વેળા
મ્હારું નામ રણુધીર હતું.”

“એલા ! રણુધીર ! તું ધનવાનનો પુત્ર છે. તને આજે કાઠી
વિનાનો મુકી જઈ છું. કારણ ? આપણા ગામના શ્રીમાન શેઠ

રત્નકિશોરજી આ તમામ પાયમાલીના મુળ છે. મ્હારી તમામ જમીન એમણે વેચાતી રાખી લીધી. જ્યારે હું એમની પાસે એના નાણા લેવા ગયો, ત્યારે પ્રભુ જાણે ! કરેલો કરારનો કાગળીયો દિસાવ્ય જોવા માંગી હસ્તગત કર્યો. તે પછી તેણે નાણાં ન આપ્યા. કરારનો કાગળ ગૃમાન્યાધી મારું કશું ચાલ્યું નહિ. ત્હારી માતાની મરણકીયા પાછળ પણ એક પૈસો સરખો ખર્ચવા ન રહ્યો. આખરે ઘર વેચી તે સૌ કશું. આજ આ ઝુંપડી નિવાસી તે એનાજ પ્રતાપ ! હું તો હવે તદ્દ થયો છું. કશું કરી શકુ એમ નથી. મરવા પડ્યો છું. ખેરા ! હવે મ્હારું એમ કેવું છે કે તે તું રમપૂતના બુન્દનો પકિલો હોય તો એ વાણીયાનું વર લેજે, અને એ ન્યાયાધીશ ! મ્હું પણ આવેશપૂર્વક શૂરમાને શૂરમાં એ બચાંકર પ્રતિજ્ઞા તાત સમઘ કરી, તેમનો આ દુનિયામા રહી જતો જીવ મોકળો કર્યો. ખીજેજ દિવસે હું શેઠને બંગલે ગયો. મ્હું તેમને રૂપીઆ ન આપે તો ઘર સળગાવી મુકવાની બ્હીક બતાવી. પરંતુ લક્ષ્મીમાં અઘ બનેલ શેઠે તે ન ગણ્યાયું. આખરે એ ત્રણ દિવસ પછી મ્હું મારા જોવા જોવા એક ન્હાનપણના કદાવર સોમલીને શોધી કાઢ્યો. અમે બંનેએ એકાએક રાતના બંગલા ઉપર હલ્લો કરી, શેઠ અને તેમની સ્ત્રીને મારા નાખ્યાં. બંગલો સળગાવી મુકી, ધનમાલ લૂંટી લીધો.”

“ પછીની વાત મ્હને કેવા ઘો. ” તદ્દ મકતે વચમાં કહ્યું.

“ કહો ! ”

“ હું તે વેળા શેઠને ત્યાં તુર્તનોજ નોકર રહ્યો હતો. મ્હારા શેઠનું લાલુ હલાલ કરવા હું તેની પુત્રવધૂ સુન્દરીને લઈ નાંહો. સરકાર તરફથી આ બદમાશને પકડવા ડિટેક્ટીવ દેવેને નીમવામાં આવ્યો. તેણે મ્હને જગલમાં ઝુંપડું બાંધી ગુપ્ત રેવા બલામણુ કરી. અને હું સુન્દરીને લઈ ત્યાં રહ્યો.”

“ જો કે મહેં લુટતો કરી, ” એકકોએ આગળ ચલાવ્યું, “ પણ અંતે હું પકડાયો. મહેને ત્રણ વર્ષની સખ્ત કેદની શિક્ષા થઇ. પરંતુ મહારો વફાદાર રનેહી ભીમો ન્હાસી છુટ્યો હતો. તેણે લુટારાની ટોળી ઝમાવી. એકજ વર્ષમાં બધું બધું પ્રયત્નો કર્યા પછી હું ભીમાની મદદથી જલમાંથી નાહો. કેદની નિશાની તરીકે મહારા જમણા હાથ પર લાલના એકકોનો ડાંમ હતો, તે નિશાનીથી મહેને પકડવા પેપરોમાં મ્હોટા મ્હોટા ધનામો છપાયાં. અને મહેં પણ ત્યારથી સરકાર સાંમે ખુલ્લી છાતીએ લાલના એકકોના પ્રસિદ્ધ નામે બહારવટીયું ખેડવું શરૂ કર્યું. મહેં તે પછી રોડની પુત્ર-વધ છવતી છે, એમ સાંભળતાં ભાળ કાઢી. અને મહંતને કુપડેથી તેને ઉઠાવી લાવ્યો.

મહંત વચ્ચેજ બોલી ઉઠ્યા, “ તેજ વેળા, તે એક રેશમી રમાલ ગુંથી રહી હતી. એ સગર્મા સુન્દરી એક છ માસની બાળકી તે વેળા મહારે ચરણે ધરી ચૂકી હતી. પોતાના નિકંદન કાઢનારની યાદગીરી રાખવા તેણે લાલનો એકકો નામ! ચિત્ર સાથે રમાલમાં ગુંથ્યું હતું. પુત્રી એ વરસની થઇ. મહેં એનું નામ ગૌરી પાડ્યું. આ વેળા યુવાન ડિટેક્ટીવ ગુણવંત વારંવાર મહારે ત્યાં આવતો હતો. મહેં એને સુન્દરીના ગુમ થવાના સમચાર કહ્યા હતા. બીજા આઠ વર્ષ પછી એક દિવસ ત્યારેહું જંગલમાં ફળ લેવા ગયો, ત્યારે કોઇના કારી બાણોનો હું ભોગ થઇ ગયો. મહેં મહારો આંખો ઝમાવી. પણ ધારી ભૂલેલો તે શિકારી મહેને આ કુંપડી સુધી મૂકી ગયો. પોતાની યાદગીરી તરીકે એક મુદ્રિકા પણ આપતો ગયો.”

“ અને એજ ગૌરીપાસે આવેલી મહારી મુદ્રિકા ! તમારી આંખો ફાડનાર શિકારી તે હુંજ ! મહારી એક સરખી બે વાંટીએમાંથી

મહેંજ એ વેળા એક આપને આપેલી, એ હવે મહને બરાબર સાંભર્યું. ” લાલના એકકાએ ખુલાસો કર્યો.

“ અને મહેં એ મુદ્રિકા ગૌરીને ગુણવત્ત સાથે પરણાવતાં કન્યા દાનમાં આપી. ” મહતે કહ્યું.

“ સાંભળો ! જોલમાંથી છૂટતાંજ મહેં એક વેશે લાલના એકકાને નામે, અને બીજે વિહારીને નામે, દેનેની મિત્રતા બાંધી. દશ બાં વર્ષના રતેહે ગૌરીના લગ્નનો બેદી પત્ર મહેંજ દેવના ટેબલ ઉપરથ વાંચ્યો, અને ગુણવત્ત જ્ય, તે પહેલાં મહતને ઝુંપડે જઈ ગૌરીને પરણી જવામાં ફાગ્યો. ” લાલના એકકાએ કહ્યું.

“ હા ! અને તે પછી તુપાતુર સુન્દરગાલ પરદેશથી પાછો ફરત મહારે ઝુંપડે અચાનક આવી મળ્યો. મહારી સલાહ અનુસાર એહે મુદ્રિકાની ભૂમિકા ભજવી, અને રમાલ ડિ. દેવેને વિલાસિકાના મકાન આગળ પહોંચાડતા ગયો. ” મહત બોલ્યા.

“ ત્યારે મહારા ટેબલ ઉપરનું કવર લઈ જનાર કોણ ? ” દેવેએ મશ્ક કર્યો.

“ તે પણ સેવક વિહારી ? મહેંજ મહારી ગુફાથી તમારા મધાન સુધી છુપી સુરગ ખોદેલી છે. ” એકકાએ કહ્યું.

“ ત્યારે મી. દેવે ! તમે કહ્યું, કે તમે અને ગૌરી બીમાન હાથમાં બેડી ક્યાંથી ? તમે છુટ્યા કેવી રીતે ? ” ન્યાયાધીશે પ્રશ્ન કર્યો.

“ બીમો અમને બંનેને કેદ કરી અર્ધ રસ્તે પહોંચ્યો, ત્યાં મહે ગૌરીને ઝાંખના અણસારાથી સમજાવી. બીમાને મહેં મહને છોડી દેવ કહ્યું. ગૌરીને પરણવાની લાલચે બીમાએ આખરે વાત કબૂલી. અમને બંધન મૂકત કરવામાં આવ્યા. ગૌરીના હાથમાં હાથ મૂકવા મહેં બીમાને

હાથ મહારા હાથમાં લીધો, અને વરવાના ઉમંગમાં આંધળા અનેલાના હાથમાં ચતુરાઈથી સંતાડેલી બેડીના એક છેડે કળ દબાવી સેરવી દીધો. એટલામાં આલાક ગૌરીએ મહારા ગજવામાંથી પિરતાણ કાઢી લીધા સાંભી ધરી. મ્હેં બીમાને ખીન્ને હાથે બેડી પહેરાવી. પરંતુ બળવાન બીમો તે છતાંયે દગો થયેલો જોડ મ્હને જમીન ઉપર પડકી નહાસી ગયો. પોતાના શેક લાલના એકકાને તેણે મરતાં મરતાં ચેતાવી દીધા.” દેવએ કહ્યું.

તમામ કેસ સાંભળ્યા પછી ન્યાયાધીશે નિચેના મુદ્દા ઉપર ખેડીને ગુપ્તેગાર દરાવ્યો.

(૧) શેક રત્નકિશોર તથા તેની સ્ત્રીનું ખૂન !

(૨) મુન્દરી તથા ગૌરીને દીધેલાં દુઃખ તથા બળાત્કાર.

(૩) મહંતની આંખો ફેાડવી.

(૪) જંલ તોડી નહાસી જવું.

ગુપ્તો સામિત થયો. ન્યાયાધિકારીના મુખમાંથી બેજ શબ્દો મહાર પડ્યા. જેની તમામને આશા હતી.

“ ન્યાય—ફાંસી ” !

પરંતુ એકકાની મુખમુદ્રામાં આવી જરય ફેરફાર ન થયો, તે હોતો એમજ હસમુખો હતો. કેવળ એકજ વ્યક્તિનું દિલ એકકાને શિક્ષા કર્યાથી દુભાયુ હતું. તે કોણ ? ગુણવંત ઉર્દે કરારથી બંધાયેલો, વચનબદ્ધ વીર ડીટેક્ટીવ ફેલે !

પ્રકરણ:-૧૭ મું.

“ વીર લૂટાડ. ”

નિમ આગળ પર જૂઝનારો ! વીર વિજયા થાય છે,
હવનાં જગે પૂજય ! મરતાં નામ સભારાય છે.

યાધિશને ખંગલે આજે ડિટેક્ટીવ દેવે આવેલો. હતો.
કારણ ! આજે અપોરે ખાર ત્રાગે લાલના એકાને
દાંસી દેવાવાની હતી.

“ કેમ ? મી. દેવે ! આજ કંઈ અત્યારમાં આ
તરફ ? ” ન્યાયાધિશે પ્રશ્ન કર્યો.

“ એક વાદ આપણ. ”

“ તે શું ? ”

“ પંદર વર્ષના પરિશ્રમે કાર્ય તો સફળ કર્યું, પરંતુ મ્હારું
ઇનામ હજી મ્હને નથી મળ્યું. ”

“ વાહ વાહ ! તે માટે આટલી બધી તરફી લેવાની કંઈ જરૂર ?
ખરેખર આટલી યુવાન વયમાં તમે ઘણીજ સારી સેવા બજાવી છે.
ઇનામ તમને ઘેર પહોંચતું ફરીશું. એને માટે બેફીકર રેવું. ”

“ નહિ ! પરંતુ હું કંઈ વિચિત્રજન અને મહાન ઇનામની આશાએ
અત્યારે અત્રે આવ્યો છું. ”

“ તો ભલે ! કહી દો. તેને પૂરી પડશે. ”

“હ્યો આ પત્ર. અને લાલના એકકાની ફાંસીની શિદ્ધા રદ કરી મુક્તિનો પરવાનો લખી આપો.”

“દે...આ...શું ?”

“હનામ ! મ્હારૂં હનામ ! શું હું એ હનામને પાત્ર નથી ?”

“પરતુ.....”

દેને એ ન્યાયાધિશે પોતે કેવી રીતે વચનથી બંધાયો હતો, તે સર્વ સંશ્લેષમાં કહ્યું.

“એક વીરની વીરતાનો નાશ કરવા કરતાં તેને યોગ્ય દિશાએ વાળી ઉપયોગમાં લેવાથી તે વધુ લાભદાયી નહિ બની શકે !” દેને એ સમજાવવા માંડ્યું.

“પરતુ દુનિયા અને સરકાર એમ સમજશે ?”

“ફોજો ઉગે અને તે આખીએ, તે પછીજ ઝાડ નકામું છે કે કામનું તે કહી શકીએ. પગલું ભર્યા વિના આગળથીજ ન ઉચ્ચારે ! એ તો નામદનું કામ.”

“તમારું ધાર્યું કરવાને હવે કેવળ એકજ ઉપાય છે.”

“શા ?”

“એને બદલે જો તમે પોતે ફાંસીએ ચઢવા તૈયાર થાવ તો.”

“કયુલ !”

ન્યાયાધિશે સહી કરી. દે પોતાની છાંદગી વેચી મુક્તિનો પરવાનો લઈ દોડ્યો.

ફાંસીને માચડે જ્યાં એકકાને ઉભો રાખવામાં આવ્યો હતો, ત્યાં અણીના પ્રસંગે દે આવી લાગ્યો. એકકાને પરવાનાથી મુક્ત કરી પોતે ફાંસીની દોરી સ્વહસ્તે ગળામાં ઘાસી ઉભો.

“આ શું ?” એકકો તેમજ તમામ પોકારી ઉઠ્યા.

“વચનને ખાતર!” દવે બોલ્યો. એકકો દવેને ખાત્રી પડ્યો, તેના ચરણ ચૂમી તે ગદગદ કંઠે બોલ્યો, જે કે હું બળમાં અધિક છું, છતાં સાચો વીર તો તુંજ! કે જે વચનને ખાતર પોતાના પ્રાણને પણ બહાલો નથી કરતો.

છે વીર સાચો તેજ! જે નિજ વચનથી ફરતો નથી,
નિજ બોલ ખાતર! પ્રાણની પરવા જરા કરતો નથી.
વિશ્વામ! બીજું વચન! ત્રીજું બહાલ! ત્રણ સંભાળીએ,
હિમન વિના નહિ બોલીએ, જે બોલીએ! તો પાળીએ.

ધન્ય છે! ગુણવંત! ત્હારી વીરતા ને કૌશલ્ય જોઈ હું નેટલો આશ્ચર્ય, અને પ્રસન્ન થઈ શક્યો છું. એથી હજાર ગણો પ્રસન્ન ત્હારી વચનપાલકતાના ગુણે થયો છું.

શાખાશ! સાચા વીર! ઝળકાવી જનેતા-કૃષ્ણને,
સાર્થક કર્યું! જીવ્યું, અને પીધું જનેતા દૂધને.

એકકો સહર્ષ દવેને બેઠી પડ્યો.

લાંજ ન્યાયાધિશની મોટર આવી રહી. દવેને મૂકત કરવામાં આવ્યો. ન્યાયાધિશની કસોટીમાંથી ગુણવંત પસાર થયો.

“પ્રિય સુહૃદ!” દવેએ હવે એકકોને પૂછ્યું, “હું હવે એટ-લુંજ બાણવા મારું છું, કે તું બાહુબળ પર ઝઝૂમવાની વાત કરતો હતો તો આવા પ્રસંગે ક્ષમા અથવા તો દયાની ભિખ વિના મૂકિતની આશ્વા શી રીતે રખાય?”

દવેના શબ્દોનો આંતરિક મર્મ-પ્રહાર વીર લૂટારૂ સમજી ગયો. તે બોલ્યો...“દવે! તું એમ ન ધારીશ, કે તું એકલોજ આપ્યું વચન પાળી શકે છે. તું એકલોજ પ્રાણ ધૃષ્ટ શકે છે. ના... ના. એક રજપૂત બચ્ચો કોઇની દયાના દાન પર, કે ભીખના જીવન

પર જીવવા રે'તોજ નથી. જે હુંયે પ્રાણુ દઇ શકું છું. બળાત્કારથી શત્રુના ચરણોમાં મસ્તક ઝુકારી પ્રાણુદાન માંગતાં પહેલાં આ શૈય-ભર્યો રસ્તો લઇ શકું છું. ”

ગુણવંતના હાથ માંહેની હીરાની મુદ્રિત એકકાએ છત્રગ મારી એક આંચકા સાથે કાઢી લીધી. જેતજેતામાં તે ચૂસી ગયો. જે ચઢવા માંડ્યું. આંખે અંધારા આવતાં તેજમીન પર પડ્યો. મરવાની છેલ્લી આણી સુધી તેના વીર-વદન ઉપર શૈયનું તેજ ઝળાટી રહ્યું હતું. ગમે તેવો બદમાશ છતાં તે મર્યો તો વીર-મ્હોતે !

અને આંવાં વીર-મૃત્યુ કંઈ બંધાના બાગ્યમાં નથી લખાતાં ' આંવી વીર-વજ્ર છાતી બધાં નથી કરી શકતાં! એમાંયે હિંમત સાથે શૈય જેઠાએ છે.

સત્રંગાં આ વીર- મૃત્યુ પ્રતિ જેઠા રહ્યાં. “ તમારા બનેમાં વીર કોણુ ? ” ન્યાયાધિશના મુખમાંથી હિંમતાર બહાર પડ્યા.

“ દીધેલું વચન પાળી શકે તે ! ક્ષમા દઇ શકે તે ! પ્રાણુ પાથરી શકે તે ! ”

લાલના એકકાના આ છેલ્લા શબ્દો હતા.

“ નહિ ! અંત ઘડી સુધી પણ પોતાના બાહુબળ ઉપર અડગ શ્રદ્ધાથી ઝુઝનાર ! મ્હોતના મુખમાં પણ શાન્ત મુખમુદ્રાથી હિંમતપૂર્વક ઉભો રે'નાર ! સ્વકાર્ય સિદ્ધિને અંગે શિષની પરવા તજનાર ! તુંજ તુંજ ! લાલનો એકકો ઉર્ફે વીર હુટાર ! ”

ભૂખ્યો મરે છે કેશરી પણ તૃણને અડતો નથી,
રણ પર ચઢ્યો રજપૂત ! તે પાછો પછી પડતો નથી
શૂરવીર સાચો જીવવા ! ઇચ્છે ન શત્રુની દયા,
કાર્તિ ગૂમાવી જીવવું ! જીવન રહ્યાં ? એ ના રહ્યાં.

જનના પ્રસવે પુત્ર તો! આ'વાં રત્નો વીર!
 ઝૂંઝે જે આદ્યજે! આઘાં મૂકી શીર.
 વીર! લુટારૂ ત્હારી અપૂર્વ વીરતા માટે ખરેખર! તું ધન્યવાદને
 પાત્ર છે.

રાવણ મર્યો પણુ રામ સાથે આજ તેતું નામ છે,
 ગુણવંત સાથે તેમ ત્હારૂં પણુ રહેલું નામ છે.
 ઇતિહાસને પાત્રે લખાશે ધન્ય ત્હારી વીરતા!
 કાયમ રહેશે! તું જશે! પણુ નામ! ત્હારી વીરતા.

અને આ આમમાન ધરાવવા લાયક શબ્દો છેલ્લા ડચકાં ખાતા
 એકકાના કાનમાં પડ્યા. વીર લુટારૂ! મર્યો, પરન્તુ ગૌરવ મર્યો!

જે વીરતાનો ગુણ! એ નિઃશક હા! અણમૂલ છે,
 ઉપયોગ કરતાં આવડે ના! એજ કેવળ ભૂલ છે.
 જે!

સદ્વ્યય કરતે સૌર્યનો! પૂજત જગત તમામ,
 અમર થતે ઇતિહાસમાં...“વીર-લુટારૂ” નામ.

વાંચક! આ'વા વીર-લુટારૂના મૃત્યુ પૂઠે કંઈ નહીં તો! કેવળ
 હેતી વીરતાને ખાતર પણુ એ આંસુ અવશ્ય પાડ!

“ ઉપસંહાર. ”

અને,

—: રૂપચિત્રકરણ :—

- (૧) “ વિહારી ” નાજ વેશમાં લાલના એકકે.એ ડિટેક્ટીવ
 હવેના ધરમાંથી પત્ર ઉપાડી લાઇ, ત્યાં પોતાની છપ્પી મૂકી હતી.
- (૨) પ્રકરણ ઉમામાં મુદ્રિકા વીંટી જેતાં બેહોશ થઇ, તેતું
 કારણ તે વીંટી પોતાની હતી, અને તે ગુણવંતી પાસેથી નિકળી

એટલે કદાચ “મ્હારી પત્ની સુન્દરીજ ગુણવંતીના વેશમાં હોય.” એમ સુદ્રિકાના વેશમાં રહેલા સુન્દરલાલે કલ્પના કરી. પરંતુ પાછળથી સુખ-દર્શન કર્યા પછી એ વાત ખોટી લાગી.

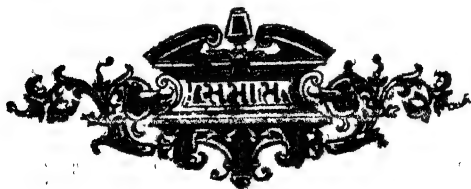
(૩) પ્રકરણ છમાના અંત ભાગમાં “અફસોસ” ના ઉદ્ગાર સુખમાંથી નીકળવાતું કારણ! પોતે જે ગુણવંતીને સુન્દરી ધારી હતી, તે અન્ય સ્ત્રી નીકળી તેથી, અને તેજ બ્રાન્તિમાં તે ગુણવંતીને સુન્દરી ધારી “ઓ મ્હારી પ્રિયા” કહી બાજી પડી હતી. પરંતુ, પછી એ ફેરવી નાખ્યું હતું.

“છેવટ !”

ગુણવંતી અને ગૌરીને “લાલના એકકાનો” અગણિત ધન ભંડાર તથા તેની પાસેથી રૂમાલ પ્રાપ્ત થયો. ગુણીયત્વ દપતિ યુગલ વસન્તની વાટ જોવા લાગ્યું. વૃદ્ધ અંધ મહંત ગૌરીના ધર્મ પિતા તરીકે અવશેષ જીવન પ્રભુભક્તિમાં પસાર કરતા રહ્યા.

સુન્દરી અને સુન્દરલાલ પુત્રી-જમાઈને સુખી જોઈ હર્ષિત થયાં. અધ્યાય એક સંપત્તી એક સાથે રહ્યાં.

“પ્રભો ! અર્પે ! પ્રત્યેકને એવો મંગલ-સમય !”

—:નવીન ડિટેક્ટીવ નવલકથા:—

બહાર પડી ચુકી છે— (સચિત્ર) —આજેજ મંગાવો.

પોલાદી પંતે ફિ

મૂલ્ય. ૦-૧૨-૦

લેખક:—શ્રી માધવરાવ ભાસ્કરરાવ કર્ણિક.

વિવિધ શેરોથી ભરપૂર ૧૫૦ પાનાનું દળદાર સચિત્ર
પુસ્તક. જેમાં ડિટેક્ટીવના જીવલેણ સાહસો રજુ થાય છે.

છપાય છે:— બહુ થોડાજ વખતમાં બહાર પડશે.

“ સોનેરી જાળ. ”

(ડિટેક્ટીવ નવલકથા.)

જુલો તે પુલો. આગળથી આદ્ય થનાર પાસે રૂા ૦-૮-૦
પાછળથી આના બાર.

જનસમાજમાં પ્રિય થઇ પડેલી—

—:ડિટેક્ટીવ નવલકથાઓ:—

અમારા તરફથી બહાર પડેલી—

મૂલ્ય.

ખૂની કાણુ ?

(સચિત્ર આ. ૨૭) ૦ા

લાલનો એકકો

(આવૃત્તિ ૨૭) ૦ા

ચોકટનો એકકો

(સચિત્ર ૦ા

લખો:—શ્રી “ પ્રાણજીવન ” પુસ્તકાલય

તમામ જાનનાં પુસ્તકો લેનાર અને વેચનાર:

કકર પ્રાણજીવન જીવજીવન. સ્ટેશન રોડ-મુરત.

—: એક ખૂશખબર :—

(સચિત્ર)—ઘોડાજ વખતમાં બહાર પડશે—(સચિત્ર)
શ્રીયુત “ પુષ્પ ” ની એક નવીન રસભરી કૃતિ—

નવલશા—હીરજી

યાને

“ નસીબની બલિહારી. ”

(મુબારક ગુજરાતીના આ સુપ્રસિદ્ધ ખેલની વસ્તુથી ભાગ્યેજ કોઈ ગુજરાતી અગ્નણ્યો હશે ! નવીન શૈલિ, બહોળા ફેરફાર, અને અવનવા દોરદમામથી જનમનરંજન કરશે.)

છતાં મૂલ્ય રૂ. ૦—૮—૦.

“શ્રી પ્રાણજીવન” પુસ્તકાલય ટાવર રોડ—સુરત.

શું જુઓ છો ?

(ત્રીજી આવૃત્તિ ખલાસ થઈ ગઈ છે. ચોથી આવૃત્તિ આથીયે સુંદર સુધારાવધારા અને ચિત્રોથી સુશોભિત બની બહાર પડે છે.)

રાજ ભરથરી

યાને

“ પ્રેમાન્ધો નૈવ પश्यति ! ”

પ્રયોજક:—“ પુષ્પ ”

બાર બાર ચિત્રો છતાં મૂલ્ય રૂ. ૦—૮—૦

આજેજ લખો:—“પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય”

(વેપારીઓને ભરપુર કમીશન) ટાવરરોડ—સુરત.

તમામ જાતનાં પુસ્તકો વેચનાર તથા લેનાર.

—:વાંચવા લાયક પુસ્તકો:—

બાલામંજી પરમાર, ભાગ પહેલો તથા બીજો	રૂ. ૨)
માન સુસાક્ષરી, સાત ચમત્કારીક પ્રશ્નોની વાર્તા	૦૧૧
બચકર કુતરો છુપી પોલીસની સચિત્ર વાર્તા	૧)
મહોત્ત કે ખૂન ?	૦૧૮
ચોકટો એકકો !	૦૧૧
ખૂની કોણ ?	૦૧૧
ભેદી પુતળું !	૦૧૧
એ ખુરખાવાળી કોણ ?	૦૧૧૧
એ ભેદી યાને ભરમ બર્યો ટીક્ટીવ	૧૧૧
હાસ્ય તરંગ સચિત્ર રમુજ લેખો પાકું પુઠું	૨)
ચપળા અને ચોર્યાસીનું ચક્ર પાકું પુઠું	૧૧૧
ખતરદાર ખૂની છુપી પોલીસની વાર્તા	૧)
ભાગ્યવાન અભયસીંહ	૦૧
લાલ કમળા, સચિત્ર	૦૧
એકજ દાવ કરણારસીક નાટક	૦૧૧
રઝળતો રાજહંસ સચિત્ર પૃષ્ઠ ૨૫૦	૦૧૧૧
કલીકાતુક સંગ્રહ યાને હાસ્યરસનો હોજ ભાગ ૧-૨	૧)
ગવદરજન ! એક નાયકાના પ્રેમની કહાણી	૦૧૮
વીણાવેલી યાને લલાટના લેખ ! ૧-૨	૧૧
રાજખાળા યાને બાગ્યહીણ બામીની	૦૧૧
વંચુ માટે એક આનાની ટીકીટ ખીડી મોટું સુચિપત્ર મંગાવો.	

“શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય”

ટાવર રોડ-સુરત.

વાંચવા લાયક પદ્યમાં વાર્તાઓ.

રાજા ભરથરી ! દસ સુંદર ચિત્રો સાથે	૩૧. ૦૥
જળસમાધી યાને દેવી શારદા ! પાંચ ચિત્રો	૦૥
રંગમાં ભંગ ! ઐતિહાસીક વાર્તા હરિગીતમા	૦૥
લાલ દીવો યાને બાગ્યહિણુ બીખારણુ	૦૮
છેલની વાર્તા સચિત્ર પૃષ્ઠ ૧૫૦	૦૧૧
કામકળા અને કામરૂપ !	૦૧૧
નારી કે નાગણુ !	૦૧૨
પ્રપંચી પતિવ્રતા !	૦૧૩
વરઘેલી વીણા ! ભાગ ૧ થી ૬	૦૧૪
મદન મોહના શામળમદ્દ કૃત	૦૧૫
મડા પચ્ચીસી ! વૈતાળ રાજની વાર્તા	૦૧
સુડા બહેનેરી ! ૭૨ વાર્તા પુરી. પાકું પુઠું.	૨૧૧
બચીસ પુતળી ! પાકું પુઠું સોનેરી નામ	૩)
મહાભારત ! અઢારે પર્વ દુર્ગાશંકર કૃત	૩)
ભર્તૃહરી નાટક બાપણુ સાથે	૦૧૭
હરીશ્ચંદ્ર તારામતી „	૦૧૮
રાણકદેવી રાખેંગાર „	૦૧૯
હલામણુ જેઠવો „	૦૨૦
સતી લીલાવતઃ „	૦૨૧
વેપારીઓને મોટો લાભ. એક આનાની દીકરી બીડી વેપારી	
ભાવનું સુચીપત્ર મંગાવો.	

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય
ઢાવર રોડ-સુસ્ત.

श्री प्राणिवन पुस्तकालय. ४ वर रोड, नं० बौद्धिक मार्ग-मुम्बई.

आतांज नुतर गार यिंरा माये ज्या जेठ मारण
ईंभत. मात्र आठ आना.

❀ પોલાદી પંખે. ❀

શ્રી “બ્રાહ્મણ”નું પુસ્તકાલેખ.” ઘાવર ચોડ, તાર ક્રોડીસ સામે-સુરત.

૧ તેર આનાની મીઠી

પૃષ્ઠ ૧૫૦. ચાર સુ'દર ચિત્રો સાથે.
મૂલ્ય બાર આના.

